

vestity

ÚSTAVU PRO
SOUDOBÉ DĚJINY AV ČR

Majetkové zdroje KSČ

v letech 1945-1952

Studie

Svazek 6
1993

Karel Kaplan

**Majetkové zdroje KSČ
v letech 1945–1952**

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR
ve spolupráci se Státním ústředním archivem Praha
1993

Institute for Contemporary History

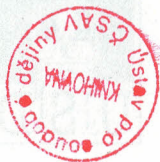
Vlašská 9

118 40 Praha 1

Karel Kaplan: Sources of the Party's Property
in Czechoslovakia, 1945-1952

Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, Volume 6

© by Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

4942

III e 96

ISBN 80-85270-11-0

Republishing of this material in any form is forbidden without permission
in writing from the Publisher.

Ediční řada SEŠITY ÚSD zveřejňuje dokumenty
a studie z oboru soudobých dějin Československa.

Má převážně pracovní charakter
a klade si za cíl přinášet dílčí výsledky
dlouhodobých badatelských záměrů.

Tomu odpovídají i formální náležitosti,
včetně poznámkového aparátu.

Publikace byla vydána s přispěním
Nadace Konráda Adenauera

Základnu politického systému obnoveného Československa tvořily v letech 1945–1948 masové politické strany. Vznikaly a vyvíjely se jako velké organizace se sítí orgánů, komisí, tiskem a také aparátem a s různou členskou základnou od tří set tisíc až přes milion členů. Parlamentní volby v květnu 1946 mj. ukázaly, že mezi množstvím organizovaných členů a získaných hlasů je přímá souvislost: hlasů vždy 2,2–2,5krát více než členů. Velikost politických stran přestávala být záležitostí pouze organizační a její politický a mocenský význam si po květnových volbách 1946 vedoucí funkcionáři všech, zejména komunistických stran,¹ uvědomili. Proto také zvýšili zájem o získávání dalších členů, o organizační proniknutí do dalších oblastí a míst a věnovali se výstavbě i rozšíření stranického aparátu.

Udržování tak velkých politických kolosů, v jaké se strany přeměnily, bylo nákladné. Osobní i věcné výdaje, především na aparát a na fungování vnitrostranických vazeb a aktivit, vyžadovaly značné finanční příjmy. Vysoké výdaje se ještě zvyšovaly mimořádnými náklady, např. na předvolební kampaně, sjezdy a konference, na různé politické akce. Majetkové a finanční poměry největší měrou předurčovaly velikost placeného aparátu a organizační aktivitu politických stran. Zejména generální tajemníci a funkcionáři, zodpovědní za stranické hospodaření, se snažili nalézt další zdroje příjmů. Pokud se pohybovali v rámci zákonů, setkávali se s obtížemi i s neúspěchem. Obvyklými a stálými finančními zdroji byly stranické příspěvky, dary, mimořádné volební či jiné fondy, příjmy ze stranického tisku a z vlastních, v prvé řadě tiskařských podniků. Zvláštním majetkovým zdrojem byly v roce 1945 nově přidělené budovy sekretariátů, tiskárny a zařízení (pokud jejich vlastníky nebyly strany už před válkou). Strany také měly poměrně mnoho protektorátních nebo slovenských peněz, z nichž převážná část se

---

1 V důsledku odlišného politického vývoje od r. 1939 se KSČ organizačně rozdělila. Byla ustavena Komunistická strana Slovenska. K organizačnímu sjednocení došlo pak v září 1948.

po měnové reformě koncem roku 1945 přeměnila ve vázané vklady. Představitelé stran však docílili jejich postupné a částečné uvolnění.²

Přes přidělený majetek, různé úlevy a příjmy však politické strany nebyly od přelomu let 1946/47 schopny hradit rostoucí náklady své činnosti. Zejména nekomunistické strany si stěžovaly na zadluženost, omezovaly svůj aparát i věcné výdaje, obracely se s výzvami o podporu ke svým členům, domáhaly se dalšího uvolňování vázaných vkladů. Finanční obtíže stran narůstaly. V době volebních příprav byly nuceny omezovat své rozpočty. Největší položku ve výdajích tvořily náklady na stranické aparáty. V počtech jejich pracovníků však byly mezi stranami značné rozdíly. Na jaře 1947 měli komunisté tolik zaměstnanců (1586) jako ostatní tři české strany dohromady (národní socialisté kolem 700, lidovci 430, sociální demokraté 420).³

Z velkého vítězství v květnových parlamentních volbách v r. 1946 vyvodilo vedení KSČ úkol: ve volbách, které se měly konat za dva roky, získat většinu národa a nastolit svůj mocenský monopol. Už od roku 1945 budovalo svou stranu jako významnou mocenskopolitickou sílu, schopnou nejen úspěšně působit ve volebním parlamentním zápasu, ale též schopnou

2 Státní ústřední archiv Praha (SÚA), A ÚV KSČ, fond 100/2, a.j. 522, 13, 16, sv. 60, a.j. 687, 32-37; fond 100/36, a.j. 326-1, 15435, 3-16. Generální tajemníci politických stran rozhodli 21.10.1946 o přijetí zákona, který by strany osvobodil od majetkových dávek, tj. dávek z majetku získaného přidělem po válce. – Výše vázaných vkladů politických stran, které podle dohody Národní fronty s ministerstvem financí nepodléhaly dávkám a byly převedeny na účet každé strany k postupnému uvolňování, dosahovala 77,27 mil. Kčs. – Např. zisk tiskárny Melantrich a tiskárny v Brně a Ostravě, podniků národně socialistické strany, činil v roce 1947 39,5 mil. Kčs a bonifikace z tisku kolem 13 milionů. – Výše stranických příspěvků na jaře 1947 byla podle výše příjmů od 5 do 120 Kčs čtvrtletně u sociálních demokratů, od 30 do 200 a až 500 Kčs u národních socialistů, lidová strana měla jednotnou známku 60 Kčs ročně a dobrovolné známky 100 a 200 Kčs. – Zástupci stran Národní fronty jednali 25.4.–2.7.1947 o přidělení tiskárenských podniků a strojů z průmyslových konfiskátů. Dohodli se na tom, že KSČ obdrží 49 závodů a strojů, národní socialisté 29, sociální demokraté 32, lidovci 58. Národní socialisté měli tiskárenský podnik a vydavatelství Melantrich, lidovci Četov, sociální demokraté Cíl, komunisté podnik Svoboda–Rudé právo.

3 Tamtéž, fond 100/36, a.j. 326-1, 15435, 3-16; fond 100/2, sv. 50, a.j. 522, 16-18, a.j. 525, 1a. Podle výpovědí funkcionářů národně socialistické strany činil rozpočet jejich strany na rok 1947 80–85 mil. Kčs, z členských příspěvků získali v roce 1947 24 mil. Kčs (v roce 1946 13 mil.), z darů na volební fond 10 mil., výtěžek z Melantricha 25 mil., z prodeje propagačních potřeb 3 mil. Kčs. K 1.6.1946 měla strana hotovost 70 mil. Kčs, na vázaných vkladech 21 mil., z nichž bylo 20 milionů uvolněno během roku 1947.

fungovat jako iniciátor a hlavní organizátor mimoparlamentního zápasu o moc. Tím byl dán základní rozdíl mezi výstavbou a postavením komunistické strany a ostatních politických stran, které se zaměřovaly hlavně na volební zápas, běžný v parlamentně demokratických režimech. Výstavbou masové strany, která vyžadovala početný aparát a nákladnou organizaci, postupovalo komunistické vedení za svým zřetelným mocenským cílem. Tomuto cíli podřídilo veškerou činnost a v polovině roku 1947 rozhodlo dosáhnout jej bez ohledu na použité prostředky a finanční náklady. Neobávalo se ani zadlužení a velkého rizika při podivném obstarávání peněz, ani hledání podezřelých finančních zdrojů.

Zatímco nekomunistické strany měly co dělat, aby dva roky udržely svůj aparát ve stejném rozsahu jako před volbami 1946, komunisté počet zaměstnanců od poloviny roku 1947 zvětšovali. K 1. lednu 1947 zaměstnávali v ústředí 317 osob (z toho 92 v politických funkcích), v krajích 605 (170) a v okresech 664 (406). 10. února 1948 pracovalo v ústředí KSČ 393 osob a v okresech se počet zaměstnanců zvýšil o 980 placených újezdních tajemníků KSČ. Už toto rozšíření aparátu o téměř dvě třetiny během půl roku představovalo značný nápor na finanční rozpočet.⁴ Od března 1948 začalo pracovníků v aparátu KSČ prudce přibývat. K 1. červenci 1951 měl sekretariát ÚV KSČ (bez stranického tisku) 700 zaměstnanců (z toho 430 v politických funkcích), krajské výbory 2599 (1405), okresy 4453 (2823).⁵

Úměrně se zvětšováním stranického aparátu rostly osobní i věcné výdaje. Koncem roku 1946 dosahovaly osobní výdaje aparátu KSČ 5,009 mil. Kčs, v říjnu 1947 činily věcné a osobní výdaje 4,6 mil., v příštím měsíci 6,34 a v prosinci 7,7 mil. Kčs. Kromě toho poskytovalo ústředí KSČ finanční pomoc Komunistické straně Slovenska, v jejímž rozpočtu chybělo v roce 1947 přes 11 milionů Kčs. V rozpočtu KSČ na rok 1950 schválil sekretariát ÚV vydání ve výši 1,817 mld. Kčs, na rok 1951 již 2,829 mld. Kčs. K výdajům řádných rozpočtů ovšem přibývaly rozpočty mimořádné.⁶ V důsledku rostoucích výdajů v letech 1945–1948 poklesla finanční hotovost komunistické strany; uvolňování vázaných vkladů mohlo tento stav jen

4 Tamtéž, fond 100/2, sv. 48, a.j. 499, 96, a.j. 504, 69, 162, a.j. 507, 2.

5 Tamtéž, a.j. 507.

6 Tamtéž, sv. 48, a.j. 499, 248, 269, sv. 49, a.j. 501, 25, 45, 47, sv. 50, a.j. 507, 2, sv. 47, a.j. 499, 28-30, 96. Rozpočet vedení KSS na rok 1947 počítal se schodkem 11,474 mil. Kčs, na rok 1948 se schodkem 17,5 mil. Kčs; k 1.1.1947 činila nekrýtá ztráta KSS 5,266 mil. Kčs. – Mimořádné výdaje např. na 9. sjezd KSČ v květnu 1949 přesáhly 12,2 mil. Kčs. Zvýšené výdaje na volby zahrnovaly mimořádné rozpočty. – Rozpočet KSČ na r. 1951 byl pasivní o 86 milionů Kčs.

zmírnit. Od roku 1948 potom majetek KSČ prudce narůstal. K 31. prosinci 1947 činil majetek ÚV KSČ 72 miliónů Kčs, za rok už 120 miliónů (podle zprávy stoupl ve skutečnosti o 146 miliónů) a v polovině roku 1949 233,5 mil. Kčs. Jmění českých krajských výborů KSČ dosáhlo v lednu 1949 72,5 mil. Kčs, za půl roku 124,9 mil. a k 1. září už 142 mil. Majetek pouze 145 okresních výborů KSČ dosáhl koncem června 1949 44,5 mil. Kčs. K 31. lednu 1952 disponoval ÚV KSČ pohotovými finančními prostředky ve výši 311 007 697 Kčs tehdejší měny a Rudé právo téměř 400 milióny Kčs. A to při podstatném vzestupu pracovníků stranického aparátu, při nákupu zařízení a investicích.⁷

Komunistická strana měla několik zdrojů svých příjmů a rozmnožování svého majetku. Několikaletým pramenem bylo uvolňování vázaných vkladů: v roce 1947 získalo ústředí touto cestou 2,7 mil. Kčs, krajské organizace v roce 1948 6,02 mil. Stálým zdrojem byly členské příspěvky: v roce 1946 činily 81 139 266 Kčs, za rok již 105 674 795, do března 1948 64 788 025 Kčs a za zbývajících devět měsíců kolem 75 mil. Kčs, za první polovinu roku 1949 283 790 631 Kčs a za druhou polovinu roku 1950 300 892 540 Kčs. Další pravidelný příjem pocházel z příspěvků na volební fond, který ke konci roku 1945 dosáhl 15 mil. Kčs. Na volby měly kraje 1. ledna 1948 ve fondu 12,589 mil., ústředí k 1. březnu 1948 5,85 mil. Kčs. Důležitý a také stálý finanční zdroj tvořily výnosy stranických podniků. Jako u všech politických stran k nim patřily zisky tiskáren, novin a nakladatelství; v letech 1945–1948 činily 89 mil. Kčs. V roce 1949 odevzdalo jen Rudé právo do rozpočtu ÚV KSČ 40 miliónů, v příštím roce 70 miliónů a v roce 1951 už 140 miliónů Kčs.⁸

Cesta komunistické strany k dosažení totalitní moci byla nákladná, a ještě nákladnější byla výstavba a udržování strany, která po získání moci byla páteří komunistického režimu.

7 Tamtéž, sv. 47, a.j. 499, 1, sv. 48, s.j. 499, 133, 162, 169, 180, sv. 49, a.j. 502, 9, 24, fond 100/35, sv. 46, a.j. 1089, 17. Hotovost krajů, okresů a organizací KSČ k 1.1.1946 byla 28,739 mil. Kčs, k 1.10.1946 25,515 mil. Kčs. 20. prosince 1951 oznamoval ministr financí J. Kabeš ministru národní bezpečnosti seznam vkladních knížek, které měla KSČ ve státní bance. Další vkladní knížky měla u Živnostenské banky. Na knížkách u státní banky měla KSČ kolem 270 mil. Kčs. Knížka č. 95984 – obnos 57 254 782 Kčs, č. 115456 – 29 255 937 Kčs, č. 117106 – 1 059 584 Kčs, č. 124470 – 5 272 425 Kčs, č. 124471 – 2 130 990 Kčs, č. 203009 – 1 134 535 Kčs, č. 203268 – 5 016 588 Kčs, č. 622942 – 104 289 440 Kčs, č. 606276 – 8 766 425 Kčs, č. 608882 – 3 469 596 Kčs, č. 609313 – 1 743 689 Kčs, č. 611941 – 9 172 982 Kčs, č. 613795 – 33 730 010 Kčs, č. 619908 – 7 408 886,30 Kčs.

8 Tamtéž, fond 100/2, sv. 48, a.j. 499, 133, 230, sv. 49, a.j. 502, 18, a.j. 513, 1-18, av. 56, a.j. 610, 28-59.

Vedoucí komunističtí funkcionáři se nespokojovali pouze s těmi finančními zdroji, které používaly i ostatní politické strany; hledali a využívali další, které překračovaly hranice zákonů.

Majetkové zdroje patřily vždy k nejtajnějším záležitostem komunistické strany. Doklady o nich brzy ničila nebo je uzavírala do tajných částí archivů. Pouze v náznamech se už dříve podařilo zachytit některé odkazy, které ovšem neposkytovaly ucelenější obraz o příjmech KSČ. Teprve v poslední době se s pomocí pracovníků Státního ústředního archivu podařilo nalézt další dokumenty. Všechny pocházejí z bývalého archivu ÚV KSČ. Obsahují mj. také svědectví, získaná při šetřeních vedených komunistickými institucemi, a výpovědi několika funkcionářů vyšetřovaných ve vězení Státní bezpečností. Jde o výpovědi buď dobrovolně a vlastnoručně napsané, nebo potvrzené dalšími svědectvími, která podali jiní funkcionáři před orgány KSČ.

Eupex

Před květnovými volbami 1946 i po nich upozorňovali generální tajemník ÚV KSČ Rudolf Slánský a jeho zástupce Josef Frank na to, že hospodářský stav strany neumožňuje financovat její rostoucí nároky. Při jednom z těchto upozornění R. Slánský poradil J. Frankovi, „abychom založili nějaký podnik, který by své přebytky dával straně“. Zrodilo se rozhodnutí R. Slánského, J. Franka a vedoucího hospodářského oddělení ÚV KSČ Otto Fischla o rozšíření stranické podnikové sítě, tj. o zřízení podniků, které by KSČ vlastnila a provozovala. Vycházeli ze zkušeností sesterských stran v Rakousku, Polsku, Itálii, Francii a později i v Maďarsku.

Uvažovali o využití firmy Stránský, velkoobchod kancelářskými potřebami v Praze, neboť národní správkyň tu byla členka KSČ. Námět se nerealizoval, stejně bezvýsledně skončila jednání s pražskou firmou Hásek a s další firmou v Rybné ulici. Posléze J. Frank navrhl Rudolfa Šmejkal, velkoobchodníka z Libuše, se kterým se znal ještě z předválečného družstva Včela a s nímž se náhodně setkal. Spolu s O. Fischlem projednali podrobnosti založení obchodní společnosti. Nutný živnostenský list obstaral R. Šmejkal za 50 tisíc Kčs a potřebné smlouvy vypracoval notář dr. Škalda z Hloubětína, kterého doporučil O. Fischl.⁹

9 Tamtéž, fond Politické procesy, sv. 3/1 (Fischl, výpověď 10.10.1951), sv. 4/3, Frank, a.j. 1480-330, 220; fond Antonín Novotný (AN), D-235a, a (Frankův dopis 4.2.1952, Šmejkalův dopis 5.3.1952). Frank popsal 4.2.1952 své jednání se Šmejka-lem: „Firma byla založena s. Šmejkalem, kterého jsem znal již z doby předválečné,

Z pověření R. Slánského uzavřel J. Frank 26. června 1946 písemnou dohodu s R. Šmejkalem, v níž se zavazoval zajistit komunistické straně pro volby v roce 1948 deset miliónů Kčs, opatřit tiskařské stroje pro Rudé právo a pomáhat při získávání podpor komunistickým stranám obchodními transakcemi s podniky ovlivňovanými těmito stranami. J. Frank se naproti tomu zavazoval poskytnout podporu prostřednictvím komunistů v hospodářských a státních funkcích. Dohoda předpokládala zřízení obchodní společnosti v čele s R. Šmejkalem a stanovila jeho odměnu na 30 000 Kčs tehdejší měny měsíčně, a až 5% podíl na čistém zisku společnosti, předaném KSČ.¹⁰

Podle ústní dohody signatářů pocházela finanční základna společnosti fakticky z německých platidel, po okupaci uložených v Národní bance, kde je bylo možné nakoupit. Společnost byla postavena na principu, který R. Šmejkal již uplatňoval ve své obchodní činnosti: za říšské marky nakupoval v Německu zboží, které s velkým ziskem prodával v Československu. Nová firma potřebovala pro dovoz a vývoz zboží povolení ministerstva zahraničního obchodu, které však před únorem 1948 spravoval národní socialista Hubert Ripka. Povolení se podařilo získat 7. října 1947 od příslušného úředníka F. K. za úplatek 50 000 Kčs. Pozdější snaha založit obdobnou společnost na Slovensku skončila neúspěšně.¹¹

kdy pracoval ve Včele jako skladník. Jednou jsem ho potkal v roce 1946 v budově ÚV KSČ, kde nesl do pokladny ÚV nějaké peníze na fond strany. Bylo to zrovna v době, kdy Slánský usiloval o to, abychoch si zajistili nějaké mimořádné příjmy na zvýšená vydání strany a kdy pokusy dr. Fischla, tehdejšího vedoucího hospodářského oddělení, ztroskotaly. Nabídl jsem Šmejkalovi, zdali by nechtěl straně pomoci. Projevil s návrhem souhlas, a tak došlo k založení firmy, a to bez jakékoliv účasti (finanční) z naší strany.“

Šmejkal líčil 5.3.1952 setkání s Frankem takto: „Podnět ke zřízení společnosti vyšel od tajemníka ÚV KSČ s. J. Franka. Soudruh Frank mě ujistil, že o celé akci je informován ústřední tajemník strany Slánský. Tím jsem se zcela oprávněně domníval, že se tak děje s vědomím a souhlasem vedení strany. Bylo to někdy počátkem roku 1946 (správně v červnu, poz. aut.), kdy jsem nesl příspěvek na fond strany a na chodbě budovy ÚV KSČ jsem potkal s. Franka. Soudruha Franka jsem znal z pražské Včely, kde jsem pracoval jako skladník-vedoucí prodejny. Slovo dalo slovo a když se s. Frank dozvěděl proč přicházím, rozhovořil se o úkolech, které stranu čekají, a o přípravách k velkým akcím strany, které budou vyžadovat zvýšených finančních prostředků. Závěr našeho rozhovoru byl ten, že bude třeba nalézt zdroj příjmů, který by straně pomohl zajistit potřebné finanční prostředky k boji proti reakci.“

10 Tamtéž, fond AN, D-228, 2; fond Eupex, kr. 63, Zpráva 2. Franka dohoda také zavazovala opatřit pro společnost kancelářské místnosti.

11 Tamtéž, fond Politické procesy, sv. 4/3 a.j. 1480-330, 219-220, 224; fond Eupex,

V říjnu 1946 vstoupil R. Šmejkal do obchodní firmy Josef Hunčovský a spol. z Neratovic, která se 22. srpna 1947 přejmenovala na obchodní společnost Eupex. Začínala svou činnost v Hybernské ulici a poté sídlila v domě U tří jezdců na Senovážném náměstí v Praze. U Živnobanky otevřela účet č. 70480. Vedoucí funkcionář a později náměstek ministra zahraničního obchodu Evžen Löbl dostal od J. Franka jako stranický úkol vycházet nové firmě vstříc. Po dvou letech, 18. října 1948, byl původní majitel nahrazen Jiřím Gregorem, kterého J. Frank už v roce 1947 delegoval za ÚV KSČ jako zaměstnance firmy. Protože pro předpokládané obchody s markami byla nezbytná obchodní spojení s německými firmami, založil Eupex 30. srpna 1947 svou filiálku v Berlíně – Eupex, G.m.b.H. Warenverkehrsgesellschaft. V roce 1948 se postavení firmy změnilo, ministerstvo zahraničního obchodu ji používalo jako pláště pro vlastní potřeby. Eupex převzal část činnosti Centrokomise a jejím ředitelem byl v roce 1949 ustaven J. Gregor. R. Šmejkal se stal ředitelem státní obchodní společnosti Koospol. Dřívější přímé vazby Eupexu s ústředím KSČ se uvolnily a oslabily, ale zcela nezanikly.¹²

Od května 1950 začaly diskuse o dalším zaměření a také osudu Eupexu. Jeho vedení už tehdy vědělo, že podle připravovaného obchodního zákona obchodní společnosti, jakou byl Eupex, od 1. ledna 1951 zaniknou. Aby udrželi firmu, R. Šmejkal a J. Gregor dohodli s podnikem Merkurie, že požádá o zřízení akciové společnosti pro zahraniční obchod a převezme

Doklady II, 488. R. Šmejkal se v roce 1945 a počátkem r. 1946 podílel na kompenzačním obchodě v Západním Německu. Vyvážel peří a dovážel měřicí přístroje. Počátkem roku 1946 se mu naskytlá příležitost dovézt součástky pro Škodu Plzeň ze Západního Německa. Při cestě do Stuttgartu požadované zboží obstaral a zaplatil v říšských markách, které koupil v Národní bance československé za 1 marku platil 0,50 Kčs a jeho zisk z tohoto obchodu byl 350 000 Kčs. Z této částky 50 tisíc Kčs daroval ÚV KSČ a když peníze nesl do pokladny, potkal náhodně Franka, který za dar děkoval a zmiňoval se o potřebě získat pro KSČ víc peněz. Šmejkal mu vysvětlil způsob snadného obstarávání finančního zdroje – nákupem zboží v Německu za říšské marky a jeho prodejem v Československu. – O ustavení podobné obchodní společnosti na Slovensku jednal s Frankem tehdejší hospodář ÚV KSS O. Langer.

12 Tamtéž, fond AN, D-228, 3-4; fond Eupex, kr. 50, složka (sl.) MF IV, 74, kr. 63, Zpráva 2, Doklady II, 1, Doklady I, 29-31 (Smlouva o založení Eupexu). Firma byla v ČSR 27.6.1947 s účinností od 22.1.1947 zapsána do obchodního rejstříku. Společníky Eupexu v Berlíně se stali Šmejkal a Eupex Praha, stejným dílem se účastnili na základním kapitálu firmy 100 000 RM (říšských marek). Až do února 1948 neměl berlínský Eupex zaměstnance. – Další a pozdější konta Eupexu u Živnobanky: č. 72222 a 71663; konta byla na adresy: Praha 2, Nekázanka, Praha 1, ul. 28. října 13, Praha 10, Sokolovská, Praha 2, Florenc.

dosavadní závazky i činnost Eupexu. Ministerstvo zahraničního obchodu nakonec návrh zamítlo a rozhodlo, aby Merkurie převzala Eupex jako svůj majetek a nahradila veřejného společníka Eupexu J. Gregora. Tuto změnu zaznamenal obchodní rejstřík 17. července 1950. Týž den se J. Frank, A. Gregor, J. Gregor a R. Šmejkal shodli na úplné likvidaci Eupexu a na tom, že Merkurie převezme pouze plášť firmy, aby se udržely dosavadní transakce.¹³ To, že Eupex byl obchodní společností KSČ, a jeho „podivná“ činnost nakonec způsobily, že finanční likvidace firmy se stala politickou záležitostí. Z obavy, že vyjde najevo pravda o skutečných obchodech firmy, pověřilo komunistické vedení likvidaci firmy svého prvního tajemníka Antonína Novotného.

Během pětileté existence se činnost Eupexu rozrůstala, přestože počet jeho zaměstnanců nepřekročil dvacítku. Společnost navazovala obchodní styky v zahraničí, prováděla nejrůznější řádné i černé obchody doma i v mezinárodním měřítku, měla kontakty s „velkošmelináři“, provozovala „státní šmelinu“ (J. Kabeš), zabývala se pašováním. Velká část obchodů byla nelegální, jak sděloval v roce 1952 tehdejší ředitel Eupexu: „Všechny nákupy děly se přirozeně „na černo“. Nikdo by byl neriskoval vystavit účet nebo dát potvrzení, případně jiný doklad. Nebyly vedeny ani žádné záznamy proto, že bychom větší část výtěžků museli odvést na daních, a pro vlastní účel celého podnikání, tj. pro pokladnu strany, by byly zbyly jen drobky. Na tom jsme neměli zájem.“ Až do podzimu roku 1948 nevedla společnost o svých hlavních obchodech v Německu žádné obchodní knihy, obchodní doklady se omezovaly na nekontrolovatelné a kusé záznamy.¹⁴

13 Tamtéž, fond Eupex, kr. 63, Zpráva 4, Doklady II, 349-352 (záznam rozhovoru s J. Jonášem), 291-295 (záznam s J. Součkem). Jonáš k jednání o osudu Eupexu v roce 1950 řekl 26.8.1953: „Protože šlo o firmu, na jejíž další existenci měla zájem strana, resp. Josef Frank, bylo uvažováno, jakou formou se má provést její likvidace. Odpovědnými činiteli MZO (ministerstva zahraničního obchodu) mi byl předložen návrh na přetvoření Eupexu na akciovou společnost, ve které by měla firma Merkuria majoritu. Na poradě konané u mne na MZO dne 9.5.1950 v podstatě šlo o to, aby Eupex byl jako samostatná firma pod dozorem Merkurie zachován pro případnou potřebu k provedení zvláštních obchodních transakcí ve prospěch československého hospodářství, které naše výsadní společnosti nemohly plnit. K vypracování oficiálního návrhu MZO na zřízení akciové společnosti změnil jsem své původní rozhodnutí, protože jsem došel k názoru, že k zachování Eupexu jako pláště není třeba tak složité cesty a rozhodl jsem se, aby Merkurie vstoupila do Eupexu jako veřejný obchodní společník místo Jiřího Gregora.“

14 Tamtéž, fond AN, D-228, 30; D-235a (Šmejkalův dopis); fond Politické procesy, sv. 4/3, a.j. 1480-330, 235; fond Eupex, kr. 63, Doklady I, 19-20.

Činnost Eupexu překročila svůj původní účel – získat peníze pro volby. Rozsah jeho aktivity se rozšiřoval, i když po únoru 1948 jeho činnost na čas poklesla, ale od listopadu se znovu rozmáchl. Eupex se zapojoval do mezinárodního obchodu, do tajemných a černých transakcí, protizákonných jak podle domácích, tak mezinárodních měřítek a pravidel. Původní komunistická obchodní společnost se stala podnikem pro nelegální a podezřelé obchody, skryté a ukrývané, a to zejména v prvních třech letech s vědomím vysokých funkcionářů: generálního tajemníka KSČ R. Slánského, jeho zástupce J. Franka, vedoucích funkcionářů ústředí KSČ B. Gemindera, O. Fischla, K. Švába, ministrů financí J. Dolanského, J. Kabeše, jejich náměstků B. Spáčila, jakož i vedoucích pracovníků ministerstva vnitra, J. Veselého a dalších. Taková činnost vyvolávala nemálo komplikací, stížností i oznámení příslušných úřadů, které o pravém poslání Eupexu nevěděly. Vedoucí funkcionáři sekretariátu ÚV KSČ, ministerstev financí, zahraničního obchodu a zejména vnitra všechny stížnosti a udání zahlazovali.¹⁵

Z výtěžku obchodů byla hrazena podpora nejen KSČ, ale také komunistickým stranám v zahraničí nebo jimi ovládaným organizacím.¹⁶

„Markové obchody“

V prvních třech letech byly hlavní, nikoliv však jedinou činností Eupexu nezákonné, tzv. markové obchody. Šlo o nákup zboží v Německu za říšské marky a o jeho prodej na domácím, a to i černém trhu. První transakcí firmy byl obchod s lihovinami. Na Frankovo doporučení vyjednalo vedení Eupexu s generálním tajemníkem lihovarnického průmyslu nákup lihovin. Od původní nabídky drahých druhů upustilo a generální tajemník dal vyrobit levné lihoviny u firmy Ptáčník v Hradci Králové. Obchod se označoval

15 Tamtéž, fond 100/24, a.j. 1247. Z ručně psané výpovědi K. Švába: „Zvláště v letech 1945–1948, ale i později, jsem dostával velké množství stížností na exportní společnost Eupex. Často jsem je předkládal Slánskému, protože jsem věděl, že tato společnost je jakýmsi hospodářským podnikem strany a že je řízena Josefem Frankem. Jako obvykle byla reagence ta: 'Dej to Frankovi,' tj. tomu, koho se vlastně stížnosti týkaly. Předával jsem pak soustavně tyto zprávy a stížnosti Frankovi, i když se jednalo o konkrétní trestnou činnost. Nad to, stejně tak jako u Babického, jsem pomoci Jindry Veselého mnohý trestný čin nechal urovnat tak, že zaměstnanci Eupexu přistižení při různých trestných činech zůstali vždy bez příslušných následků.“

16 Tamtéž, fond AN, D-228, 34; fond Politické procesy, sv. 4/1, pods. 18, 82-84; fond 07/15, sv. 21, a.j. 200; fond Eupex, kr. 63, Doklady II, 227-279 (záznam s V. Hladíkem 9.7.1953).

jako kompenzační, povolení k němu vystavil E. Löbl z ministerstva zahraničního obchodu. Prodej se uskutečnil ve dvou dodávkách, 2000 litrů prostřednictvím spolupracovníka Eupexu Oliveria, dalších 10 000 litrů zařizoval zaměstnanec Eupexu František Kaplánek s firmou Iconomi v Západním Berlíně. První zásilku dopravovalo nákladní auto ÚV KSČ, druhou auto podniku Svoboda-Rudé právo a sovětský vlak na trase Vídeň-Drážďany. Eupex koupil litr lihoviny za 50 Kčs a prodával za 150 RM. Jen tato obchodní transakce přinesla zisk 2 mil. Kčs, další plynul z prodeje hlavně nožířského zboží, nakoupeného za získané peníze. Revizní komise vypočetla celkový zisk z transakce s lihovinami na 6 mil. Kčs. Výnos uložil Eupex na vkladní knížku, kterou předal Frankovi pro potřeby KSČ.¹⁷

V roce 1947 se markové obchody rozvinuly. Národní banka československá získávala a vykupovala říšské marky, které v květnu 1945 ztratily v republice platnost, zůstávaly však až do měnové reformy v roce 1948 v oběhu v Německu. Národní banka jich shromáždila 16,1 mld. Velká část sloužila k finančnímu zajištění odsunu německých obyvatel, a 7,15 mld.

17 Tamtéž, fond AN, D-228, 5; fond Politické procesy, sv. 4/3, a.j. 1480-330, 225; fond Eupex, kr. 47, sl. XV F, 23. Řidič nákladního auta podniku Svoboda-Rudé právo o převozu lihovin z Berlína v létě 1947 řekl: „Od R. Šmejkal jsem při přebírání zboží na žižkovském nákladním nádraží dostal instrukce, že se zásilkou máme jet až do Vojtanova sami a že tam na nás budou čekat, nebo opačně. Přejedem hranice projednal Šmejkal a mám za to, že jsme při této první cestě do Německa neměli ještě potřebné osobní papíry. Zboží jsme v Berlíně složili do nějakého skladiště a po zdržení asi dva dny jsme jeli do Československa s nákladem různého drobného zboží, které v Berlíně zajistil Šmejkal a Kaplánek. Podobných jízd jsme dělali do Berlína více, celkem jsme v Německu byli asi 4 až 5krát. Šlo-li o jízdy se zbožím ať do Německa, či z Německa, jezdili jsme výhradně přes Vojtanov, bez zboží přes Hřensko. Ve Vojtanově ani v Brambachu jsme s průjezdem neměli nikdy žádné potíže, veškeré formality vyřizoval předem buď Šmejkal nebo Kaplánek. Při návratech z Německa se tito zastavili vždy v Brambachu u sovětského kapitána pohraniční strážě, který pak dal telefonický příkaz strážní u závor a ta nás pak bez prohlížení vždy propustila na československou stranu.“

Výpověď Kaplánek 11.7.1953: „Polovina těchto likérů byla dopravena nákladními auty fy Svoboda do Berlína a druhá část zvláštním vlakem do Drážďan. To zprostředkoval jistý Kohn z Vídně, který měl československý pas. Odtud byla dopravena nákladními auty Svobody a Böhlera ml. do Berlína. V Berlíně byla část zboží zabavena sovětskými orgány, které po průkazu, že jde o čs. zboží, bylo opět uvolněno. Stalo se tak pravděpodobně na zákrok z Prahy. Pokud si pamatuji, bylo za tyto lihoviny placeno 200–300 marek za jeden litr, takže při nákupní ceně 20 Kčs a množství cca 20 000 litrů bylo při tehdejšímu kursu marky cca 2 Kčs získáno asi 10 mil. Kčs v markách.“

bylo prodáno občanům, organizacím a podnikům v kursu, který se od roku 1946 pohyboval mezi 0,50–1,45 Kčs za 1 RM. Od podzimu 1947 zavedla pro některá ministerstva tzv. preferenční kurs, 0,10 Kčs za 1 RM. Protože v průměru banka vykupovala marky za vyšší kurs (0,75–80 Kčs) než prodávala, činily ztráty z této transakce 3,48 mld. Kčs. Naopak banka dosáhla svého cíle a v době měnové reformy v Německu se zcela marek zbavila.¹⁸

Myšlenka preferenčního kursu se zrodila u předsedy vlády Klementa Gottwalda při jednání s generálním ředitelem Národní banky Leopoldem Chmelou a v přítomnosti státního tajemníka v ministerstvu zahraničí Vladimíra Clementise. Původně byl preferenční kurs uvažován pro některá ministerstva a měl sloužit k nákupu perských koberců a gobelínů v Německu. Této možnosti využilo ministerstvo zahraničí a Národní banka. A v hojně míře komunistická strana a ministerstvo vnitra. Nákup velkého množství marek pro stranický podnik Eupex byl z podnětu J. Franka a O. Fischla a se souhlasem vedení KSČ tajně domluven s ministrem financí J. Dolanským. Celá transakce probíhala tak, že ústřední sekretariát KSČ, obvykle Frank, sdělil J. Dolanskému nebo jeho tajemníkovi sumu marek a tajemník předal zástupci Eupexu příkaz pro Chmelu, který v devizovém oddělení Národní banky zařídil vydání marek za odpovídající korunovou protihodnotu.¹⁹ Národní banka upozorňovala, že už sám převoz marek do Německa

18 Tamtéž, fond Eupex, kr. 63, Doklady I, 76-94. V r. 1945 se prodávala 1 RM za 5 Kčs, od 19.11.1946 už za 1 Kčs, od června 1947 za 0,50 Kčs, od 1.9.1947 za 0,70-0,80 Kčs, od 1.12.1947 za 0,85 Kčs, od 7.4.1948 za 1,30 Kčs. Uvedené kursy platily pro volný nákup, tj. 30 000 RM na osobu, od 25.11.1947 1 milion na osobu. Marky přesahující volný nákup byly dražší. Nejvíce marek nakoupily závody v Záluží u Mostu (43,88 mil. RM v kursu 0,60–1,4 Kčs), M. Kargul Praha (45 mil. RM, kurs 0,50–1 Kčs), Commercias Praha (17,4 mil. RM, kurs 0,70–2 Kčs).

19 Tamtéž, fond Eupex, kr. 63, Doklady, 112-114 (záznam L. Chmela 12.9.1952), 116-117 (zpráva z 4.10.1952), 122-124 (dopis V. Brabce 10.9.1952). Chmela vylíčil své zkušenosti z prodeje marek: „Asi na podzim 1947 při obvyklém referátu u s. předsedy vlády byl jsem dotázán na stav marek. Při tomto referátu byl povolán k předsedovi vlády i tehdejší ministr zahraničních věcí (tehdy ještě státní tajemník), který naznačil, že by měl pro marky velké upotřebení, zejména při nákupu perských koberců a gobelínů za předpokladu, že by kurs byl daleko výhodnější, poněvadž ministerstvo zahraničí nemá z rozpočtových důvodů vyšší částky k dispozici. Na dotaz předsedy vlády, mohou-li být tyto marky prodávány za kurs deset haléřů, odpověděl jsem kladně a to padlo rozhodnutí, aby marky za tento kurs byly prodány jak ministerstvu zahraničních věcí, tak i jiným ústředním úřadům. K účelům marky formálně odprodávané ministerstvu financí byly tyto podle tajného jednání mezi tehdejšími ministrem financí dr. Dolanským a mnou dávány k dispozici KSČ. Způsob provádění byl tento: tajemník ministra financí měl doručit

je protizákonný, neboť okupační správa to zakazovala. Franka a hlavně Dolanského upozorňovali ze sekretariátu ministra na zneužívání preferenčního kursu komunistickou stranou. Argumentoval potřebou a zájmem KSČ.²⁰

Ministerstvo financí nakoupilo pro Eupex 59,17 mil. RM za 0,10 Kčs a Eupex sám nakoupil 5 mil. RM za 0,50 Kčs. V Německu měla tehdy marka cenu 4–7 Kčs. Teoreticky tedy zisk jen z nákupu představoval 300–400 mil. Kčs. Avšak přesný a skutečný zisk nelze určit. Na jedné straně jej zvětšovaly výnosy ze zboží nakoupeného za marky v Německu a prodaného na domácím trhu; na druhé straně ho snižovala skutečnost, že několik milionů RM sloužilo jiným účelům než nákupu zboží.²¹

generálnímu řediteli Národní banky žádanku nebo potvrzenku na požadovanou částku marek, kterou předával osobně hospodář strany KSČ, buď dr. Otto Fischl nebo J. Gregor... O stavu marek a obchodech s nimi byl vždy informován guvernér Národní banky dr. Nebesář a celá bankovní rada, poněvadž odpovídala za to, aby stav marek vystačil na proplacení všech odsunutých Němců. Pochopitelně o nejtajnějších přídělích říšských marek např. pro účely strany byli informováni jen ti nejspolehlivější členové bankovní rady. Pro ostatní platilo, že tyto marky použilo ministerstvo financí.

Pokud jde o marky, které používala strana, musel se hospodář strany dostavit ke generálnímu řediteli nebo později asi přímo k řediteli Brabcovi s potvrzenkou sekretariátu ministra financí na příslušnou částku marek a s československými korunami, které musel za obdržené marky proplatit.“

20 Tamtéž, Doklady I, 92, 118, 157–158 (záznam F. Š. 11.10.1952 a 21.8.1953), 120 (záznam J. R. 5.9.1952). F.Š. 21.8.1953 uváděl: „Tento příkaz (k prodeji marek) jsem měl předat Jiřimu Gregorovi, který byl tou dobou pravděpodobně pracovníkem ÚV KSČ a vedoucím fy Eupex. Ing. Spáčil odůvodnil mně, že jde o příkaz strany a ministra, a že mám vzhledem k tomu, že v rámci kabinetu jsem byl spolupracovníkem ministra pro peněžnické věci, podepsat příkaz sám. Protože se mně vzhledem ke stanovenému kursu (0,10 Kčs) nezdála tato věc správnou, informoval jsem se před vydáním, pokud si pamatuji, o nutnosti vydání tohoto příkazu u ministra Dolanského. Ten mne ubezpečil, že se jedná o prostředky pro stranické účely, a že tato transakce, kterých bude více, děje se s vědomím předsednictva ÚV KSČ. Mám dojem, že mi tenkrát naznačil, že je to se souhlasem s. Gottwaldem. Upozornil jsem jej, jak velmi nerad podpisuji takovýto příkaz, protože se mi nezdá správným, aby strana prováděla podobné transakce. Na to mi s. Dolanský s úsměvem odpověděl, že v zájmu strany je nutno dělat i některé věci, které by [strana] za normálních okolností nikdy nedělala. Po tomto ubezpečení jsem příkaz podepsal a vydal jej J. Gregorovi.“

21 Tamtéž, 127, 155–156, a Zpráva 9; fond Politické procesy, sv. 4/1, pods. 55, 204, sv. 43, a.j. 1480–330, 234. Eupex nakoupil prostřednictvím ministerstva financí: 24.9.1947 3,5 mil. RM (přebíral J. Gregor), 26.9.1947 – 7,5 mil. RM (J. Gregor), 19.11.1947 – 2 mil. RM (Šmejkal), 20.12.1947 – 5 mil. RM (Fischl), 3.1.1948 – 9 mil. RM (Šmejkal), 5.1.1948 – 10 mil. RM (Šmejkal), 8.1.1948 – 1 mil. RM

Nejvýznamnější marková transakce proběhla v prosinci 1947 až v lednu 1948, půl roku před měnovou reformou v Německu. Příprava začala však mnohem dříve. Funkcionář SED Rudolf Appelt žádal J. Franka o finanční pomoc pro svou stranu a Frank naopak naléhal na nákup zařízení pro tiskárnu Rudé právo v Německu. Přijali Appeltův návrh na vývoz několika milionů říšských marek z Prahy do Berlína, o něž by se podle předběžné dohody dělily KSČ a SED stejným dílem. Frank informoval Slánského a získal jeho souhlas. Appelt doporučoval částku až 30 milionů marek. Slánský a Frank dohodli s Dolanským nákup marek po 10 haléřích, což provedl Šmejkal a Gregor za peníze Eupexu. Marky naskládali do pytlů, odvezli do kanceláře Eupexu a za několik dnů společně s Fischlem dopravili do Německa. Postup byl obvyklý jako jindy, nicméně tentokrát seděl v autě, které patřilo ÚV KSČ a doprovázelo transport, sám Frank. Pytle přes noc uskladnili v Appeltově bytě; druhý den Šmejkal nechal stranou 5 mil. RM na nákupy a 15 mil. RM s Appeltem odvezli do sekretariátu ÚV SED. Zde byly se souhlasem pokladníka A. Oelsnera a bez vědomí vedení SED uloženy v tajné části pokladny a po reformě ovšem vyměněny ve výhodném poměru 1:1 za nové východoněmecké marky. KSČ si zřídila markové konto ve Východním Berlíně, v sekretariátě SED.²²

(Šmejkal), 3.2.1948 – 10 mil. RM (Šmejkal).

22 Tamtéž, fond AN, D-228, 6; fond Politické procesy, sv. 4/1, pods. 51, 204; fond Eupex, kr. 63, Doklady I, 35–36 (protokol s J. Gregorem 15.10.1953), 58 (Šmejkal 15.10.1953), Doklady II, 241–243. R. Appelt byl sudetoněmecký komunist, který v letech 1945–1946 pracoval v aparátě ÚV KSČ a měl na starosti hospodářství. Zavedl dvojí účetnictví, do tajné knihy zaznamenával dary, šperky a jiné cennosti, které KSČ získávala různým způsobem. Appelt hledal finanční zdroje pro činnost strany, např. dosáhl vyšší úrok pro vklady v Legiobance a v Živnobance, v každé z nich měla strana padesátimilionový vklad. V roce 1946 odešel do Východního Německa, kde zastával funkci hospodáře ÚV SED, poté zmocněnce pro vnitřní a zahraniční obchod sovětské okupační zóny a nakonec vyslanec v SSSR. Ze Šmejkalovy výpovědi 15.10.1953: „V první polovině roku 1947 obdržel jsem prostřednictvím Gregora z kabinetu ministra financí písemný příkaz na Národní banku, podle kterého bylo Eupexu prodáno 20 mil. RM po 10 haléřích za 1 RM. Kdo ho dával, mi známo není, ale vím, že marky byly účtovány na ministerstvo financí. Ještě před obdržením uvedeného příkazu na nákup RM byl v Praze náměstek vedoucího pro vnitřní a zahraniční obchod sovětské zóny Německa, Rudolf Appelt, který, jak mi sdělil Frank, žádal na sekretariátě ÚV KSČ o poskytnutí finanční pomoci Socialistické jednotné straně Německa. Po nákupu říšských marek dostal jsem od Josefa Franka příkaz, aby oněch 20 mil. marek bylo dopraveno do Německa. Z uvedené částky bylo složeno 15 mil. RM do pokladny SED v jejím ústředí v Berlíně. Zbývajících 5 mil. RM jsem ponechal na nákup různého zboží.“

Velkou část získaných marek použil Eupex k nákupu rozličného zboží, mnohdy na černém trhu v Berlíně a v Západním Německu. Většinu obchodů obstarávali zaměstnanci Eupexu. Jeden z nich měl být v britské zóně Berlína a udržoval obchodní spojení poněkud s firmami ICONOMI a Rössler. Jeho činnost vzbudila zájem okupační policie, která ho 18. ledna 1948 na krátký čas zatkla a po složení vysoké kauce propustila.²³ Nakupovali hlavně zboží, kterého tehdy byl v Československu nedostatek, nebo na kterém se dalo při prodeji hodně vydělat, nejen luxusní druhy či suroviny. V Československu je zaměstnanci Eupexu prodávali podnikům i soukromníkům, často velkošmelinářům. A vše s vysokým ziskem. Dopravu zboží z Německa organizoval Eupex nejdříve tak, že na československé hranice přiváželi zboží německí autodopravci, a odtud bylo odváženo z celního skladiště domácím autodopravcem, zejména auty firmy Svoboda-Rudé právo. Později

---

Z výpovědi J. Gregora 15.10.1953: „Asi počátkem prosince 1947 zavolal si mne do své kanceláře ředitel Eupexu R. Šmejkal a předal mi uzavřený dopis, se kterým jsem se měl dostavit k tehdejšímu guvernérovi Národní banky Chmelovi. Přitom mi Šmejkal řekl, že dostanu asi 20 mil. říšských marek za nákupní cenu 10 haléřů za jednu marku. Neřekl mi přitom, od koho dopis je, ale domnívám se, že dopis byl od ministra financí nebo od J. Franka z ÚV KSČ. S dopisem jsem se dostavil ke Chmelovi, který nechal zavolat jednoho z ředitelů Národní banky. Tento ředitel mi sdělil, abych se dostavil do devizového oddělení v Jindřichské ulici, kde bude vše zařízeno a kde pro firmu Eupex obdržím požadovanou částku říšských marek. Toto jsem učinil a bylo mi vyplaceno asi 20 mil. RM po 10 haléřích za jednu marku. Na tuto částku mi byly půjčeny pytle a firemním autem jsem je převezl do kanceláře Eupexu, kde zůstaly do konce prosince 1947, kdy byly převezeny do Berlína.“

14. ledna 1948 psal Appelt Frankovi: „Učinil jsem tu [v Berlíně] domluvu, že suma může být až na 30 [mil.] zvýšena místo 15 mil. [RM]. Sděl mi ihned, zda s návrhem souhlasíš a kdy můžeme počítat s dopravou.“

- 23 Tamtéž, fond Eupex, kr. 63, Doklady I, 22-27 (záznam F. Kaplánek 11.7.1953). Kaplánek o svém zatčení v lednu 1948 v Berlíně: „Domnívám se, že na udání byla v mém bytě provedena americko-anglickou vojenskou policií prohlídka, při které byly nalezeny dvě pistole, které jsem dostal darem od plk. Kartašova a kufr s vojenskou uniformou kpt. Michalaba, který se tam omylem dostal. Byl jsem zatčen a po osmi dnech vyšetřování a soudního řízení jsem byl na kauci 10 tisíc marek a milion marek právnímu zástupci, což zařizoval Belák, propuštěn s tím, že budu souzen Nejvyšším vojenským soudem, kam se dostavím. Na pokyn z Prahy jsem ještě před soudním projednáváním opustil Berlín. Asi 20. ledna, po návratu, jsem po dohodě s Gregorem dne 10. února 1948 přeřekl s Eupexem pracovní poměr. Zabavených 10 tisíc RM na opravu domu i 1 milion RM daný advokátovi v Berlíně později Šmejkal dostal zpět.“

používali vlastní nákladní vůz, který k hranicím řídil německý řidič a v ČSR většinou zaměstnanec Eupexu.²⁴

Dovoz říšských marek do Německa byl okupačními úřady přísně zakázán, rovněž vývoz zboží z Německa vyžadoval jejich povolení. Transakce Eupexu nejčastěji probíhaly na přechodech ve Vojtanově a v Hřensku, jednou ve Filipově. B. Geminder už na jaře 1947 zajistil schůzku Eupexu se sovětským velitelem pohraniční stráže kapitánem Timo Michalabem na celnici Brambach-Vojtanov. Ústně se dohodli, že sovětské pohraniční orgány budou bez obtíží povolovat Eupexu jak převoz marek, tak dopravu zboží a valut, a to prostřednictvím firmy Sachsenverlag v Drážďanech. O dohodě, za kterou stál i ÚV SED, věděl plukovník Kartašov, velitel všech pohraničních stráží v sovětském okupačním pásmu na hranicích s ČSR. Mezi Frankem, funkcionáři Eupexu a oběma sovětskými důstojníky pohraniční stráže se vyvinuly přátelské vztahy. Ani německá strana nedělala potíže, pašovalo se se souhlasem nejen sovětských důstojníků, ale i funkcionářů SED.²⁵

---

24 Tamtéž, fond Politické procesy, sv. 4/3, Frank, a. j. 1480-330, 223, 228; fond Eupex, kr. 50, sl. MF IV, 160, kr. 63, Doklady II, 277-279 (záznam V. Hladík 9.7.1953). Eupex dovážel např. cenné koberce, které od něho kupovala firma ARA, léky, nožířské zboží, ale také destičky na obrábění kovů (vidia) pro Poldinu huť Praha. Rovněž nakupoval technické potřeby a elektroniku pro evidenční oddělení ÚV KSČ.

25 Tamtéž, fond AN, D-228, 3, 6; fond Politické procesy, sv. 4/3, a. j. 1480-330, 222; fond Eupex, sv. 63, Doklady I, 22-27 (záznam F. Kaplánek 11.7.1953), kr. 47, sl. XV MF, 78-79. F. Kaplánek o tom řekl: „Před započítím těchto nákupů byl hledán způsob, jak bez obtíží provádět dopravu přes hranice ČSR. Šmejkal sjednal schůzku ředitele Sachsenverlag z Drážďan ještě se dvěma německými soudruhy s ruskými důstojníky v Brambachu, pohraničním přechodovým bodu. Na schůzce bylo dohodnuto, že sovětské pohraniční orgány nebudou činit při převozu zboží z Německa do Československa, dopravovaného pro Eupex, žádných potíží. Ze sovětské strany se jednání zúčastnil kpt. Timo Michalab a důstojník v civilu, kterému říkali Miška. Této schůzky jsem se rovněž zúčastnil se Šmejkalem. Konkrétně bylo dohodnuto, že transporty našeho zboží budou doprovázet Šmejkal nebo Kaplánek a později byli jmenovaným důstojníkům představeni i další průvodci. Při dalších návštěvách v Brambachu, kde jsme přespávali, případně byli pohoštěni, byli Timo a Michal. Michalabovi byly předány některé dary od Šmejkalovy lovecké pušky, automobil značky Mercedes dvousedadlový, starší, a kromě toho byl za něj ve Františkových Lázních placen u pumpy benzín, který si tam podle dohody jezdil čerpat. Pokud byl dodáván na listky na benzin, tj. až do jejich zrušení, dostávali jsme je pro všechny jízdy aut Eupexu, včetně soukromých jízd Šmejkalovy, od J. Gregora, který v té době pracoval v úctárně ÚV KSČ, ze zásob ústředního výboru. Při jedné z našich návštěv v Brambachu sešli jsme se

Dalším výnosným obchodem Eupexu v Německu byl nákup a prodej osobních automobilů. Podnik nakoupil třicet už použitých vozů za cenu od 8 do 60 tisíc Kčs a prodával je s 300 – 400 % ziskem. Rovněž tato transakce vyžadovala vývozní povolení sovětských úřadů. Pro většinu aut je vystavil P. Tichonov z pražského konzulárního oddělení velvyslanectví SSSR. U něho Geminder zařídil, že na dokladech se neuváděla značka dováženého vozu, což umožňovalo dovést na jedno povolení několik aut. Některé vozy se pašovaly pod evidenční značkou Eupexu. V Československu je většinou prodávali soukromníkům.²⁶ Pašování aut se neobešlo bez komplikací na československé straně. Celníci, kteří snadno poznali nezákonné počínání, zasáhli a někdy auto i zabavili. V Liberci dokonce 28. října 1946 drželi Šmejkal deset dní ve vězení, než se podařilo prosadit jeho propuštění. Se stížnostmi a velmi neradi se celníci podřizovali těmto nařízením.²⁷

s plukovníkem sovětské armády Kartašovem, nadřízeným Michalaba, velitelem všech sovětských pohraničních stráží v Německu, který úřadoval v Berlíně v Karlshorstu. Na schůzce bylo hovořeno o obchodních transakcích firmy Eupex a z celého jednání vyplynulo, že plk. Kartašov byl již někým předem do této věci zasvěcen a neměl proti ní námitky. Při té příležitosti, bylo to v létě 1947, jsme plk. Kartašova pozvali k návštěvě firmy do Prahy. Téhož léta se soudruh Kartašov léčil v K. Varech, odkud zajel do Prahy zároveň se svojí manželkou. V týž den po příjezdu jsme odvedli Kartašova k Frankovi, kterému byl představen a zúčastnil se s ním večerní zábavy na Barrandově, kde byli dále přítomni Šmejkal, Fischl, já sám, Michalab, Miška, manželky Šmejkalů a Kartašova. Druhý den jednal soudruh Kartašov se Šmejkalem na ÚV KSČ, pravděpodobně u Franka, v záležitostech firmy Eupex. Pokud je mi známo, obdržel Kartašov, respektive jeho manželka od Šmejkalů tyto osobní dary: asi dva páry bot, parfém, bluzičku a později večerní šaty. Šmejkal sám dostal, pokud vím, od Kartašova pro sebe a svého syna vojenské blůzy a jedny kalhoty. Při přechodu hranic bylo zřejmé, že naše pohraniční orgány byly o chystaném převozu peněz předem informovány. Na ruské straně nebylo rovněž činěno žádných potíží.“

- 26 Tamtéž, fond AN, D-228, 6; fond Eupex, kr. 63, Zpráva, 10, Doklady I, 160. Např. vůz americké značky, koupený v Německu za 200 000 RM, tj. za 20 000 Kčs při kursu 10 haléřů za 1 RM, byl prodán J. Novákovi za 350 000 Kčs, takže zisk činil v tomto případě 1650 %. P. Tichonov vystavil 25.8.1947 „propusť“ č. 543. Kolonka „značka auta“ zůstala nevyplněna a poznávací číslo bylo ČPJ-1067.
- 27 Tamtéž, fond Eupex, sv. 47, sl. VI B, sv. 62, sl. 5, 92. Oblastní velitel Státní bezpečnosti Praha 5.12.1947 hlásil: „Dalším zdejším šetřením bylo zjištěno, že Šmejkal údajně pašuje osobní automobily s jakýmsi Kaplánkem tím způsobem, že vždy přemontuje evidenční číslo svého osobního vozu na nový vůz, který pak v Československu za přemrštěné ceny prodává. Když tyto zprávy zde byly provedovány, aby se dospělo ke konkrétním výsledkům, bylo zdejšímu referentu, který spis vyřizoval, úředníkem odboru VII-A ústně sděleno, že nemá zatím býti pokračováno v šetření a nutno vyčkat dalších směrnic odboru VII-A, neboť na věci je zvláštní zájem. Jelikož zdejší úřadovně není známo, jaký zájem na věci je, prosím o slíbený pokyn a další směrnice. V každém případě však o výslovné písemné vyrozumění zdejší úřadovny, že v důležitém státním zájmu nemá být pokračováno v šetření, neboť jinak zdejší úřadovna, eventuálně pobočka v Teplicích-Šanově, se vystavuje nebezpečí, že bude kompromitována a příslušní referenti stíhání pro neuzžití úřední moci, neboť jde zřejmě o trestnou činnost v hospodářském sektoru. Jestliže je tolerována z důležitého státního zájmu (snaha dopravit do republiky věci potřebné), aby byla hledána méně nápadná forma a voleni lidé, kteří této situace nezneužívají, neboť dosavadní šetření ukazuje na to, že několik jedinců se přímo nezřízeně obohacuje na úkor státu.“

Jakmile se objevily signály o chystané měnové reformě ve Východním Německu, funkcionáři SED, kteří se podíleli na markových obchodech, doporučili československým soudruhům, aby za převezené říšské marky zakoupili dům v Berlíně. Naskytla se totiž příležitost, o které se dozvěděl Appelt a koupil zprostředkoval. Šlo o pětipatrový dům č. 61 ve Friedrichstrasse, mírně poškozený požárem, jehož majitelem byla Süddeutsche Bodencreditbank v Mnichově. Za Eupex se o záležitost staral Šmejkal. Koupě za 2,9 mil. RM se uskutečnila 28. srpna 1947 a Appelt dostal za odměnu 100 tisíc RM. Oprava domu stála 776 tisíc RM, které hradil Eupex. Jako oficiální majitel domu byl v knihách veden Eupex, skutečným vlastníkem byl ÚV KSČ. Po únoru 1948 se Eupex snažil dům prodat ministerstvu zahraničního obchodu, které však dlouho nejevilo zájem. Po čtyřech letech, 6. srpna 1951, prodal Eupex dům firmě DEAG, společnému podniku KSČ a SED, za 3,5 mil. východních marek. Koupě ani prodej domu nebyly oznámeny Národní bance československé a odporovaly devizovému zákonu. Nákup sloužil v první řadě k výhodnému zhodnocení říšských marek, koupených za preferenční kurs, a k dalším transakcím Eupexu.²⁸

Druhý závazek z dohody s Frankem z 26. června 1946 Eupex také splnil. Týkal se nákupu tiskárenských strojů pro firmu Svoboda-Rudé právo, aby mohly sloužit už v předvolební kampani. V prosinci 1947 upozornil Kaplánek z Berlína na možnost výhodné koupě strojního zařízení z menší tiskárny v Jütterburgu (oblast Brandenburg). Frank a ředitel Svobody B. H. podnět uvítali a zaměstnanci Eupexu uzavřeli 6. ledna 1948 kupní smlouvu s majitelem tiskárny Rudolfem Schellhornem na 386 tisíc RM. Teprve nyní však nastaly komplikace. O koupi strojů usilovali i Jugoslávci a českoslo-

- 28 Tamtéž, fond AN, D-228, 7 a D-235a, 3; fond Politické procesy, sv. 4/3, a. j. 1480-330, 228; fond Eupex, kr. 63, Zpráva, 13, 17, kr. 60, sl. XX Š, smlouva o koupi domu v Berlíně, sv. 47, sl. VI F, 22 (záznam Kaplánek 13.9.1952).

venští zájemci se domnívali, že stáli v pozadí za postojem místních úřadů, které kupní smlouvu neuznaly a odvoz zakázaly. Navíc Eupex neměl ještě vývozní povolení sovětské vojenské administrativy. Frank sice žádal sovětské okupační úřady o povolení vývozu strojů, které podle něho KSČ nutně potřebuje pro nadcházející volby, ale odpověď nepřicházela. Frank, Fischl, Šmejkal a ředitel Svobody se tedy vypravili do Berlína, aby překážky vývozu odstranili, zejména aby obstarali potřebné vývozní povolení od vedoucího obchodní mise při sovětské vojenské administrativě plk. Michina. Na základě dohody, ve které se Svoboda (fakticky Eupex) zavázala poskytnout sovětské vojenské administrativě 2 mil. Kčs v bankovkách menších než 50 Kčs, obdržela slib povolení. Písemné a oficiální potvrzení však ještě vydáno nebylo. V polovině února 1948 jednali Šmejkal, plk. Kartašov a zástupce Svobody O. G. znovu s Michinem, kterému předali písemné potvrzení ústní dohody o předání 2 mil. Kčs od ředitele Svobody. A zřejmě i prvních 500 000 Kčs. Také v Praze se naléhalo; Geminder s vědomím Slánského žádal sovětského „styčného muže ke KSČ“ Filipova, aby povolení pomohl urychlit. 23. února 1948 Filipov sdělil, že „sovětská vojenská administrativa v Berlíně (s. Michin) povolila vývoz Vámi zakoupeného tiskařského zařízení“. Krátce na to vedoucí Eupexu dosáhl souhlasu místních německých úřadů s odvozem strojů, který se pak uskutečnil nákladními auty Svobody a státního podniku dopravního přes Brambach-Vojtanov.²⁹ Teprve za rok se stroje objevily v účtech Svobody. Jejich cenu, vzhledem k tomu, že neexistovaly řádné účty, určoval soudní znalec. Vedoucí Svobody prosadili stanovení vyšší hodnoty (1,455 mil. Kčs) než byla skutečná (800 tisíc), protože rozdíl mezi oběma hodnotami už převedli ve prospěch ÚV KSČ. Nakonec výsledek komplikované transakce vůbec neodpovídal původnímu záměru. Stroje přišly pozdě, byly nízké kvality, zastaralé, zčásti neupotřebitelné a v předvolební kampani se nemohly vůbec použít.³⁰

Idea stranického podniku a první zkušenosti s Eupexem podnítily funkcionáře SED, Appelta nejvíce, k založení podobné obchodní společnosti. Neměli však dost zkušeností a zejména finančních prostředků, a proto požádali o podporu Eupex. Výsledkem byla dohoda KSČ a SED na ustavení

29 Tamtéž, fond AN, D-228, 8; fond Politické procesy, sv. 4/3, a.j. 148-330, 228; fond 100/2, sv. 60, a.j. 685/9; fond Eupex, kr. 63, Zpráva 14-15, Doklady II, 214-218 (kupní smlouva 6.1.1948), 219 (dohoda s Verwaltung für Außenhandel der SWAD, Michin 12.2.1948), 274-277 (záznam B. H. 5.10.1953).

30 Tamtéž, fond AN, D-228, 8-9; fond Eupex, kr. 63, Zpráva 15, Doklady II, 229-222.

společné firmy DEAG, Deutscher Außenhandelsgesellschaft v Berlíně (později DWV). Na firmě měli kapitálovou účast oba vedoucí Eupexu R. Šmejkal a J. Gregor a za SED Rudolf Bernstein a Erwin Brillke. Základní vklad každého – 250 tisíc říšských marek – zaplatil Eupex. Vedoucími společnosti se stali Ernst Erben a Emil Grüger. Zisky se měly dělit mezi československou a východoněmeckou stranu na polovic. Avšak výši výnosů se ani likvidační komisi nepodařilo zjistit. Obchodní činnost podniku se rozvíjela úspěšně. Československo jí používalo k obchodním transakcím se Západním Německem, většinou utajeným. Eupex nedostal ze zisku DEAG nic, uplatnila se Frankem navržená zásada, aby vedení KSČ či Eupex nepožadovalo svůj podíl na zisku a přenechávalo jej SED. Zfleklo se i vloženého základního kapitálu 500 000 RM (a dalších 500 000 zaplacených za německé spolupodílníky). Z této zásady vycházela i dohoda mezi KSČ a SED 6. srpna 1951 o likvidaci firmy Eupex, jejíž zástupci (Šmejkal a J. Gregor) se vzdali své dosavadní kapitálové účasti ve prospěch SED.³¹

Markový účet KSČ, zřízený v pokladně ÚV SED v roce 1948, a také účast na firmě DEAG zůstaly do srpna 1951 nepoužity. V září 1950, při hledání možnosti naléhavého nákupu tiskařských strojů pro podnik Svoboda-Rudé právo, Frank navrhoval dovoz strojů z NDR a předpokládaných 30 mil. Kčs uhradit z markového konta v pokladně SED. V polovině září 1950 pověřil ředitele Svobody Lederera, aby v Berlíně projednal nákup strojů a způsob likvidace markového konta u ÚV SED (dle Frankovy informace činilo 4,6 mil. marek). Lederer ve zprávě z 20. září 1950 vylíčil obtíže, s nimiž se v Berlíně setkal. Vedoucí funkcionáři SED, včetně W. Ulbrichta, spatřovali v navrhované transakci neplánovaný vývoz, který by pro NDR znamenal dolarovou ztrátu ve valutách, a odmítli ji. Ještě víc překvapilo zjištění, tlumočené funkcionářkou odpovědnou za hospodářství SED, že žádnému členu stranického vedení, a to ani W. Pieckovi a W. Ulbrichto-

31 Tamtéž, fond AN, D-228, 7-10, D-235a (Frankův dopis 11-12); fond Politické procesy, sv. 43, a.j. 1840-330, 223; fond Eupex, kr. 63, Zpráva 20, Doklady II, 254-258 (smlouva o založení DEAG), kr. 60, sl. XXIII Š, 7. V závěrečné bilanci Eupexu z roku 1951 se objevila částka 3,19 mil. RM, kterou autoři revizní zprávy považovali za podíl ze zisku DEAG. Avšak záznam hospodáře ÚV SED A. Oelsnera uváděl, že KSČ předala k výměně 21,38 mil. RM, z čehož by proti uváděným 15 mil. RM vyplýval rozdíl 3,19 mil. RM pro KSČ. Tato částka byla na účet KSČ převedena už v červnu 1948 a nelze ji považovat za podíl Eupexu na měsíčním zisku DEAG. Ostatně se o tuto částku hlásilo ministerstvo národní bezpečnosti, které si je údajně v pokladně ÚV SED v červnu 1948 uložilo.

vi, není o markovém účtu nic známo. 13. září však A. Oelsner potvrdil existenci účtu KSČ, na kterém zůstalo 10,55 mil. východních marek.³² Trvalo téměř rok, než vyjednavací KSČ a SED dospěli k dohodě o jeho použití. ÚV SED podle dohody předal 10,55 mil. východních marek firmě DEAG (nyní už DWV) na úhradu výdajů za zařízení pro tiskárnu Svoboda, a stejným způsobem převedl 3,5 mil. marek za dům ve Friedrichstraße 61, kterých KSČ použije na nákup dalších strojů, přičemž obnos na markovém kontě a výdaje za dodané stroje budou přepočteny na US dolary. Dohoda, podepsaná 6. srpna 1951 z pověření ÚV KSČ Ledererem a za ÚV SED Raabem, schválená Frankem a později i Slánským, přepočten na dolary neobsahovala. Následné ústní ujednání o této věci bylo nevýhodné pro KSČ. Poměrem 1 dolar za 20 východoněmeckých marek se konto změnilo v 714 876 dolarů.³³ Do 31. prosince 1953 z něho bylo vyčerpáno 584 340 dolarů a zůstalo 130 536, tj. 939 860 Kčs (nové měny 1953). Politický sekretariát ÚV KSČ rozhodl v březnu 1954 převést dolary do pokladny ÚV KSČ.

Eupex a „soudružské“ zahraniční firmy

Eupex usiloval i o splnění svého třetího závazku dohody z června 1946, totiž o zprostředkování pomoci československých komunistů bratrským stranám. S podniky, které těmto stranám patřily nebo byly pod jejich vlivem, uzavíral obchody výhodné pro ně a jejich strany. Zpočátku se tato činnost rozbíhala pomalu a rozvinula se teprve po únoru 1948, když se firma zaměřila a specializovala na zastupitelskou a zprostředkovací činnost. Obchodní spojení Eupexu s obdobnými firmami prosazoval B. Geminder, na ministerstvu zahraničního obchodu R. Margolius, R. Dvořák a E. Löbl,

32 Tamtéž, fond AN, D-228, 9-10; fond Eupex, kr. 47, sl. VII F, 2, kr. 63, Zpráva 17, Doklady II, 236-240, kr. 62, sl. 5, 95. Oelsner potvrdil, že KSČ měla původně na kontě 10,69 mil. marek, ale pro účely československé mise v Berlíně bylo v rámci dohody mezi Frankem a Appeltem postupně vybráno 140 tisíc marek.

33 Tamtéž, fond Eupex, kr. 47, sl. IX F, 39, kr. 61, karty-F, kr. 63, Zpráva 17-19. Podle ústního dojednání se prováděl přepočten na US dolary takto: poměr východní marky k západní 5:1, poměr dolaru k západní marce 1:4, tzn. 1 východní marka k dolaru 20:1, tzn. dolar za 300 Kčs a východní marka za 2,50 Kčs. Tento přepočten si vynutili funkcionáři SED a zdůvodňovali jej tím, že vývoz strojů pro Svobodu znamená pro ně ztrátu dolarů, za které mohli stroje vyvézt. Proto si musí ztrátu vynahradiť a nakupovat dolary na černém trhu přes západní marky; šlo tedy o dolarový kurs na černém trhu.

který pro Eupex zajistil v polovině roku 1949 výjimku ze zákazu zastupování zahraničních firem.³⁴

Již v roce 1945 zprostředkoval Appelt obchodní spojení podniku Svoboda-Rudé právo s nakladatelským podnikem KS Rakouska Globus-Verlag. Brzy po založení Eupexu navštívili Fischl a Šmejkal Vídeň; získávali zkušenosti u obdobné firmy Intrac, která příslušela KS Rakouska, jak potvrdili její vedoucí funkcionáři, mj. generální tajemník Fürnberg. Intrac byl koncern, k němuž patřilo dalších devět firem v Rakousku a šest v zahraničí. Obě firmy brzy navázaly obchodní styky. Zástupci Intracu Štefan Kaufman, David Kohn, Ernö Fürst, Pavel Kessler, Jenö Desser a Hans Albin se velmi ucházeli o napojení na československý zahraniční obchod, konkrétně o spojení s Eupexem. Intrac nabízel, že bude obstarávat suroviny a stroje, které Československo na západních trzích obtížně získávalo. Sliby a vyvolané naděje však splnila firma jen z velmi malé části a navíc dodávala za ceny až o 30 % vyšší než jiné firmy. Od 1. prosince 1948 měl Eupex smlouvu o generálním zastoupení Intracu v ČSR a navázal obchodní styky s jeho sesterskými firmami mimo Rakousko. K největšímu společnému obchodu Eupex-Intrac patřil nákup mědi ve Švýcarsku a zejména dovoz a vývoz kuličkových ložisek v roce 1947. Z tohoto obchodu obdržel Eupex 80 000 švýcarských franků, z nichž 28 000 poskytl Frank jako v podstatě nenávratnou půjčku SED, a 50 000 nechal uložit ve Schweizerische Bankgesellschaft (účet č. 2439). V následujících letech se obchod nerozvíjel a obchodní obrat byl nízký – v letech 1949–1950 pouze 31 mil. Kčs (dovoz Intracu 15 451 125 Kčs). To už po Eupexu převzala obchody firma Merkuria a neměla s Intracem dobré zkušenosti. Jeho zástupci chtěli obchodní spojení rozšířit a využívat pro sebe, přičemž se mluví jeho vedení na ministerstvu v Praze představoval jako zástupce ÚV KS Rakouska.³⁵

34 Tamtéž, fond Eupex, kr. 63, Zpráva 27-29, Doklady II, 291-292, 319; fond AN, D-228, 15-16. Náměstek ministra zahraničního obchodu J. Souček po prozkoumání styků s firmami komunistických stran konstatoval 10.9.1953: příkazy k těmto vztahům vycházely od R. Margolia, na základě jeho pokynů obdrželi generální ředitelé zahraničně obchodních společností směrnice, aby vycházeli těmto firmám vstříc a preferovali je.

35 Tamtéž, fond AN, D-235a (Frankův dopis 12-14); fond Politické procesy, sv. 4/3, a.j. 1480-328, 311-312, a.j. 1480-330, 186, 229; fond 100/2, sv. 60, a.j. 865, 11, 48, 58-60; fond Eupex, kr. 46, sl. VII-B, kr. 63, Doklady II, 297-314, 318. Sesterské podniky Intrac, s kterými navázal spojení Eupex: Hobro a Olcoma ve Švýcarsku, Mercanter v Belgii a Lichtenštejnsku, Wester v Anglii, Kosmopol v Holandsku, Palma v Izraeli.

Obchodní spolupráce Eupexu s obdobnými polskými firmami Timex a Varimex se rodila z jednání na vysoké úrovni. V roce 1947 navštíví Franka dvakrát v obchodní záležitosti pozdější tajemník ÚV polské komunistické strany Mazur. V Praze byli zástupci Eupexu ve spojení s ředitelem firmy Rehapol a pozdějším obchodním atašé J. Nawrotem a s Rosemannem, dále s Katzem, Ettingerem a Krausem. V roce 1947 dohodl ředitel národního podniku Baťa ve Zlíně s Nowotkem, že do vývozu koženého a gumového zboží do Polska vstoupily jako zprostředkovatelé Eupex Praha a Timex Varšava. Podle dohody z 6. května 1947 obdržely obě firmy po 2 % provize. V následujících jednáních v Jevanech a v Mariánských Lázních zástupci firem dohadovali už konkrétní obchod. Na setkání v Olomouci už dohodu o prodeji zboží podepsali generální ředitel firmy Baťa a polský obchodní atašé. Vývoz zboží dosáhl jedné miliardy Kčs tehdejší měny. Zprostředkující firma obdržela řádné provizi, ačkoliv se o obchod nepříčinily. Eupex dostal 10 571 965 Kčs a 145 000 amerických dolarů, které převzal Frank pro potřeby komunistické strany. Timex získal provizi ve zboží za 21 143 930 Kčs. Národní podnik Baťa přišel tento obchod na 42 milionů Kčs.³⁶

Spolupráci s maďarskými firmami nejprve rovněž dojednali přední funkcionáři obou komunistických stran Frank a Farkaš, a teprve potom s maďarskou firmou navázali spolupráci Šmejkal a Gregor. Maďarská obchodní

O firmě Intrac sdělovalo národohospodářské oddělení ÚV KSČ 19.1.1951 Frankovi názor vedení Merkurie: na doporučení vyšších československých míst, že „tato firma údajně pracuje pro KS Rakouska“, převzala po Eupexu s Intrac spolupráci. Obchod se však rozvíjel jen zpočátku, pak několik pokusů o obchod Intrac odvolal, přitom „při některých obchodech firma Intrac jednala nečestně a snažila se rozbít spolupráci mezi čs. zahraničním obchodem a sovětskou správou v Rakousku USIA“. Obdobné doporučení ÚV KSČ obdržela i dopravní společnost Metrans, která 27.4.1949 uzavřela dohodu s firmou Express o spolupráci v mezinárodní dopravě zboží. Metransu příslušela podle dohody 20 % provize z hrubého zisku, ale „tato provize nebyla požadována z toho důvodu, že se jedná o soudružskou firmu“. Teprve 10.8.1951 žádalo vedení Metransu Franka, aby zjistil, „zda je to firma ÚV KS Rakouska a zda 20 % provize skutečně přechází pro stranické účely KS Rakouska“. Na dotaz z 10.9.1951 dostal Geminder 18.9.1951 odpověď z Vídně: „Firma Express je podnik, který má blízko ke KS Rakouska.“

36 Tamtéž, fond AN, D-228, 13; fond Politické procesy, sv. 4/3, Frank, a.j. 1480-325, 186, a.j. 1480-330, 231, sv. 6/3, a.j. 1480-125, 28, 31; fond Eupex, kr. 59, provize Exico, kr. 63, Zpráva 22-23, Doklady II, 261-264. Podle dohody z 6.5.1947 Timex obdržel 2 % provize ve zboží, které v Polsku zpeněžil, a polovinu, tj. 1 %, odvedl Eupexu v US dolarech. Eupex obdržel 2 % v hotovosti v Kčs a 1 % poukázal Timexu ve zboží podle jeho přání. Na určení kursu 72,31 Kčs za 1 US dolar se podíleli hlavně člen ÚV polské strany (Kraus), ředitel Timexu a J. Gregor.

delegace v čele s G. Lájošem, vedoucím činitelem Dunajské banky, která financovala podniky komunistické strany, se pak setkala s Frankem a Fischlem (měla mimo jiné zájem o zastoupení plzeňské Škodovky v Maďarsku). 12. prosince 1947 uzavřel Eupex smlouvu s maďarskou firmou Osteuropäische Handels A. G. Budapešť (Keleteeuropai Kereskedelmi) o vzájemném obchodním zastoupení. Další dohodu podepsal 10. listopadu 1947 s Ústřednou pro těžký průmysl v Budapešti, která pověřila zaměstnance Eupexu dovozem strojů z ČSR. Rozsah obchodu s oběma firmami se nepodařilo přesně zjistit. Potvrzeno však je, že na provizi měl Eupex k 31. prosinci 1950 u první firmy k dobru 600 000 Kčs. Neobjasněna zůstala i účast Eupexu na obchodu Čs. chemických závodů s maďarskou firmou, která obdržela provizi 1,5 mil. Kčs. Na základě dohody zástupce Maďarské strany pracujících (Seber) a KSČ (Frank) uhradil Eupex maďarský nárok dodáním třiceti osobních automobilů.³⁷

V Rumunsku Eupex obchodoval s komunistickou firmou Sincomin Bukurešť, kterou vedli Donath a Bischof. V roce 1947 uzavřel dohodu o zastupování rumunské firmy v ČSR, což se vztahovalo i na obchodní podniky jí ovlivňované. Na základě této dohody se uskutečnila řada obchodů, z nichž provize Eupexu dosáhla 1,23 mil. Kčs, tj. 3,694 mil. lei, v roce 1949 částka vzrostla na 1,4 mil. Kčs. Po znárodnění zahraničního obchodu v Rumunsku odmítala nástupnická firma Alimentexport pohledávku hradit, jak sděloval československý velvyslanec v Bukurešti 26. října 1949 do Prahy. Krátce na to dojednal J. Gregor s Donathem zaplacení provize ve výši 3 mil. lei, ale platbu nepovolilo rumunské ministerstvo zahraničního obchodu. Nepomohla ani Geminderova intervence po stranické linii. Pohledávka Eupexu se stala nedobytnou.³⁸

Obchodní spolupráce Eupexu s firmami v Belgii, V. Británii, Finsku, Islandu a Jugoslávii, kde nebyly všechny pod vlivem nebo ve vlastnictví komunistických stran, nedosáhla větších rozměrů. Uskutečněných obchodů

37 Tamtéž, fond AN, D-228, 13; fond Politické procesy, sv. 4/3, Frank, a.j. 1480-325, 196; fond Eupex, kr. 63, Zpráva 24; fond 100/2, sv. 60, a.j. 685. 17.7.1947 psal Farkaš Frankovi: „Při návštěvě v Praze domluvili jsme, že pošleme dva soudruhy, s nimiž se bude jednat o organizaci obchodních věcí mezi stranami, posíláme Derže Oblata a Gézu Lájoše, pracovníky obchodních zařízení naší komunistické strany.“ – Pohledávka Eupexu se nakonec stala nedobytnou.

38 Tamtéž, fond AN, D-228, 13; D-235a (Šmejkalův dopis, 3); fond Eupex, kr. 63, Zpráva 23, Doklady II, 265-269. Firmy ovlivňované firmou Sincomin: Asipea, Interbalcan, Danugran, Romanoexport.

bylo málo, spolupráce nepřinesla pro československou stranu očekávaný výsledek. Významnější snad byla spolupráce s italskými firmami Sices, Italcop a Semico a s francouzskými Sorico a Interagra.³⁹ Po únoru 1948 se sice obchod trochu zvětšil, zapojily se do něho vedle Eupexu a Merkurie i další obchodní společnosti. Poskytovaly výhody „soudružským podnikům“ a počítaly s tím, že jejich prostřednictvím obstarají zboží, jehož vývoz do zemí sovětského bloku byl na Západě zakázán. Tuto představu však „soudružské podniky“ plnily jen nepatrně, jejich role se omezila na finanční pomoc komunistickým stranám cestou výhod.⁴⁰

39 Tamtéž, fond AN, D-228, 14; D-234a (Šmejkalův dopis, 3); fond Politické procesy, sv. 4/3 a.j. 1480-325, 194; fond Eupex, kr. 63, Zpráva 25, 29. J. Gregor uvedl, že z Frankova příkazu přijal zástupce KS Francie (Schwob – krycí jméno), který chtěl navázat obchodní spojení s Centrokomisí, později přijel do Prahy i ředitel francouzské firmy George. V březnu 1952 Frank napsal, že ho navštívili francouzští komunisté pod jmény Korio a Ogram, které později spojil s ministrem A. Gregorem a kteří se snažili prodat Československem zaplacenou širokopáskovou válcovnu v USA, nepovolenou k vývozu. S úmyslem navázat obchodní spojení ho navštívil ředitel rusko-francouzské banky a také dva italské komunisty.

Spojení s Anglií, Belgií a Lucemburskem zajistil K. Hlinický, kterého Šmejkal v listopadu 1947 do těchto zemí vyslal. V Jugoslávii se pokoušel o vybudování obchodních vztahů zmocněnec Eupexu A. J., ale zejména z politických důvodů neúspěšně.

40 Jan Souček, tehdejší náměstek ministra zahraničního obchodu, o obchodních styčích se „soudružskými firmami“ 10.9.1953 sdělil: „V roce 1951 byl jsem postupně seznamován o obchodních spojeních našich společností s jinými soudružskými obchodními firmami v jednotlivých kapitalistických státech. Jednalo se zejména o firmu Intrac s pobočkami v Rakousku (ústředna ve Vídni), o firmu Semico v Paříži s pobočkami ve Francii, v Itálii o firmu Italcop v Miláně se svými pobočkami, o firmu Hobro a Olcoma ve Švýcarsku a ještě o jiné firmy v jiných státech. Společnosti našeho zahraničního obchodu pracovaly s těmito firmami a s jejich pobočkami jako se svými zástupci na podkladě uzavřených zastupitelských smluv, a to jak pro vývoz našeho zboží, tak i pro dovoz. Příkazy ke spolupráci s těmito firmami vycházely z ministerstva zahraničního obchodu, od bývalého náměstka ministra Rudolfa Margolia, který měl celkovou evidenci. Ministerstvo zahraničního obchodu dostávalo příkazy ke spolupráci z ústředního sekretariátu KSČ, zejména z mezinárodního oddělení, které řídil Bedřich Geminder. Představitelé těchto cizích firem navštěvovali jednak ústřední sekretariát KSČ, jednak ministerstvo zahraničního obchodu, dr. Margolia a ministra Gregora, kde byly projednávány veškeré zásadní problémy těchto obchodních spojení. Bylo mi sděleno dr. Margolím i ministrem Gregorem, že na základě tohoto obchodního spojení z vyplacených zastupitelských odměn jsou tak poskytovány peněžní prostředky bratrským komunistickým stranám. Uvedené soudružské firmy v kapitalistických státech jsou spravovány a kontrolovány příslušnými komunistickými stranami a pro-

Generální ředitelé obchodních společností, které spolupracovaly se „soudružskými firmami“, poukazovali na nevýhodnost spojení. Jejich hlas však zněl velice nesměle, jedni se báli vystoupit proti akcím, preferovaným komunistickou stranou, a proti podpoře jiných stran, druzí takový postup chápali a uznávali za správný. Obdobně si počínali i funkcionáři ministerstva zahraničního obchodu, kteří byli do transakcí zasvěceni. Poněkud větší odvalu měl revizor ministerstva financí, který upozornil na škodlivé důsledky dohody Gramofonových závodů Supraphon s francouzskou firmou. Teprve na pokyn svého ministra, který si ověřil, že dohoda vznikla na příkaz ministra V. Kopeckého a na podporu komunistické strany Francie, byla revizní zpráva uložena jako vyřízená.⁴¹

Po zatčení E. Löbla, R. Margolia a hlavně B. Gemindera a R. Slánského v letech 1949–1951 a zejména v roce 1952 generální ředitelé obchodních společností a funkcionáři ministerstva zahraničního obchodu, včetně náměstka ministra, doporučovali ukončit spolupráci se „soudružskými firmami“ a najít jiný způsob pomoci komunistickým stranám. Čtyři pracovníci

to obchodní spojení má být co nejširší. Generální ředitelé našich společností byli instruováni tak, aby vycházeli soudružským firmám vstříc a používali jich v nejširším měřítku jako svých zástupců pro prodej a nákup zboží. Rovněž i oni byli informováni, že odměny z uzavřených obchodů se dostávaly bratrským komunistickým stranám, a že proto má ministerstvo zájem, aby spolupráce byla ve výše uvedeném smyslu. Pamatuji se, že za Intrac do Prahy dojížděli soudruzi Kessler, Jelínek, za Sorico soudruh Aubruc a Jerome, za Italcop senátor soudruh Reale a dr. Lamonaca. Tito soudruzi byli v nejužším písemném i osobním spojení s dr. Margolím a ministrem Gregorem. Přesvědčil jsem se, že skutečně také se vycházelo těmto soudruhům všemožně vstříc.“ Tamtéž, fond Eupex, kr. 47, sl. XV F, 31-36.

41 Tamtéž, fond Eupex, kr. 47, sl. XV F, 47 (záznam V. Jůha 24.8.1953), kr. 63, Doklady III, 516. Ze záznamu revizora V. Jůhy 24.8.1953: „Při provádění revize licenční smlouvy u zahraničního odboru Gramofonových závodů, n. p. Supraphon, bylo zjištěno, že tato smlouva, jde o smlouvu s firmou La Chant du Monde, je pro Československo nepříznivá, resp. přímo škodlivá. Bývalý ředitel Gramofonových závodů Háša na naše upozornění odůvodnil tuto smlouvu tím, že byla uzavřena na příkaz soudruha ministra Kopeckého. Po této informaci byla podána zpráva soudruhu Kabešovi, který sám věc vyřizoval přímo s ministrem informací soudruhem Kopeckým. Později sdělil reviznímu odboru ministerstva financí, že informace soudruha Háši jsou správné, a že v daném případě jde o finanční podporu komunistické strany Francie. Proto byla revizní zpráva založena jako vyřízená.“ Ministr J. Kabeš ke smlouvě s francouzskou firmou La Chant du Monde 15.9.1953 sdělil: „... vím však, že šlo podle sdělení soudruha Václava Kopeckého o kamuflování finanční pomoci komunistické straně Francie. K této formě pomoci jsem měl zprvu negativní stanovisko.“

ministerstva zahraničního obchodu psali vedoucím funkcionářům KSČ už 3. prosince 1951 kriticky o obchodních stycích se „soudružskými firmami“ v Itálii, Rakousku a Francii, zejména o úloze R. Margolia. 26. května 1952 zaslali velice kritickou analýzu těchto obchodních spojení tajemníkovi ÚV KSČ Josefu Teslovi. Jejich závěr vyzněl jednoznačně pro ukončení těchto obchodů a hledání jiných cest podpory komunistických stran: „Tyto preferované firmy neplní své závazky vůči našim společnostem zdaleka ani takovým způsobem, jako je plní normální kapitalistický partner, a zneužívají velkou měrou svého výjimečného postavení. Styk s nimi nepřináší výhody našemu hospodářství.“ Záležitost se dala do pohybu; vedoucí hospodářského oddělení ÚV KSČ Antonín Faltýnek předložil 16. června 1952 tajemníkovi ÚV KSČ Novotnému stanovisko, podle něhož „způsob pomoci komunistickým stranám formou obchodních smluv přes soukromé kapitalistické firmy nebo i stranické vede k vydírání a k obohacování soukromých podnikatelů a až v druhé řadě k pomoci komunistickým stranám“. Hospodář navrhoval doporučit komunistickým stranám, aby od této formy upustily a hledaly společně jiný způsob pomoci. 18. září 1952 dostal od Novotného odpověď, která obsahovala názor komunistického vedení: KSČ nemá na obchodním spojení s firmami zájem a přebralo je zcela a výlučně ministerstvo zahraničního obchodu.⁴²

42 Tamtéž, fond Eupex, kr. 47, s. IX F, 11, sl. XV F, 31-36 (záznam J. Souček 10.9.1953), kr. 63, Doklady II, 319. Z ministerstva zahraničního obchodu psali funkcionářům ÚV KSČ A. Novotnému a Janu Harusovi (předseda komise stranické kontroly) a ministru K. Bacílkovi (tehdy ministr státní kontroly, později ministr národní bezpečnosti) pracovníci Klimeš, Kocka, Matoušek a Nývlt. Ze záznamu rozhovoru s J. Součkem 10.9.1953: „Dále jsem zjišťoval, že generální ředitelé a jiní obchodní pracovníci z našich monopolních společností jsou nespokojeni s touto spoluprací. V mnohých případech obchodního spojení kritizovali jednání soudružských firem a poukazovali na nevýhodnost některých spojení. Spolupráci prováděli jen za té podmínky, že jim byla přikazována ministerstvem zahraničního obchodu s vysvětlením, že touto spoluprací jsou podporovány komunistické strany v kapitalistických státech. Na základě tohoto postupného šetření (které provádělo ministerstvo, poz. aut.) byla u mne k těmto firmám vyvolána nedůvěra a vážná podezření, že ve skutečnosti sledují jiné cíle, pro nás škodlivé, a proto jsem informoval velmi podrobně soudruha Novotného z ÚV KSČ a náměstky ministra národní bezpečnosti soudruha Baudyše a soudruha Prchala.“ Z odpovědi A. Novotného 18.9.1952: „Vracíme materiál v záležitosti zahraničních obchodních firem, které jsou preferovány jako tzv. soudružské firmy. Materiál Ti vracíme s tím, abys tuto věc projednal se soudruhem ministrem Gregorem a řekl mu, že KSČ nemá na firmách zájem, a proto ať je ministerstvo zahraničního obchodu obhospodaruje samo.“

Jiná pomoc bratrským stranám

V té době však už fungovaly i jiné cesty pomoci komunistickým stranám na Západě. Obchodní transakce byly pouze jednou z nich. Všechny tyto formy, ani kanály, kterými finanční podpory protékaly, nejsou dosud známy. Rovněž nelze přesně vymezit, zda vůbec a jak se na nich podílel Eupex. Zaznamenáme jich pouze část.

O přímé, ale finančně nevelké pomoci rozhodovala v letech 1948–1951 „Zplnomocněná komise ÚV KSČ pro pomoc bratrským komunistickým stranám“ v čele s B. Geminderem. Převážně se omezovala na vyřizování žádostí komunistických stran o podpory a o pomoc nejen finanční.⁴³ KSČ přispívala na činnost Informačního byra KS; položky pro tuto organizaci také figurovaly ve vydáních Eupexu.⁴⁴ Nelze naopak prokázat účast Eupexu na příspěvku KSČ do fondu na podporu komunistických, většinou západoevropských stran. Československý podíl v tomto fondu činil od roku 1949 500 tisíc US dolarů. Nejméně tato částka plynula každoročně do sekretariátu ÚV KSSS v Moskvě, kde měl fond sídlo. Zodpovědným byl B. N. Ponomarjov, který informoval generální tajemníky komunistických stran ze zemí sovětského bloku o rozdělení finančních prostředků v uplynulém roce.⁴⁵

43 Tamtéž, fond 100/2, sv. 60, a.j. 683, 10-16. Komise např. schválila 25.5.1950 několik tisíc šv. franků podpory Švýcarské straně práce na udržení časopisu; 6.7.1950 podporu KS Lucemburska 300 US dolarů (SED dala 400 dolarů, Maďaři 10 tisíc šv. franků). Nejvíce podpor se týkalo hrazení nákladů za tisk brožur, cest, za pobyt v lázních ap.

44 Tamtéž, 19-21; fond AN, kr. 44-MKH (záznam o poradě zástupců stran IB 31.10.1947 a sekretariátu IB 5.7.1948); fond 02/5, sv. 12, a.j. 73, sv. 37, a.j. 111, sv. 60, a.j. 161. KSČ se podílela na financování rozpočtu IB 12 % a časopisu Za trvalý mír, za lidovou demokracii 10 %. V r. 1948 činil podíl KSČ na financování IB 6 533 280 lei (2 177 759 Kčs), v příštím roce 22 950 638 lei (7 650 209 Kčs). Eupex 26.10.1948 poskytl IB přes 4 mil. lei (1,6 mil. Kčs), 20.1. příštího roku 2 mil. lei (670 tisíc Kčs). V r. 1951 vystoupil podíl KSČ na udržování IB a jeho časopisu na 10 777 700 lei a 13 500 US dolarů, pak nastal pokles: v r. 1952 na 2 347 800 lei a 11 900 dolarů, v r. 1953 na 1 880 200 lei a 4500 dolarů.

45 Tamtéž, fond 07/15, sv. 21, a.j.200 (Faltýnkův dopis 27.5.1968); fond AN, sv. H-7 (záznam Novotného rozhovoru s Ponomarjovem 7.4.1966). Faltýnek v dopise informoval o 500 tisících dolarů každoročně odevzdávaných do fondu na podporu komunistických stran v západních státech. Tato akce probíhala 19 let, tedy od roku 1949. – Např. Ponomarjev 7.4.1966 informoval Novotného o rozdělení podpor v minulém roce. KS Itálie obdržela kolem 5,6 mil. dolarů, KS Francie 2 mil., KS USA 1 mil., KS Finska 500 tisíc dolarů. (KS Itálie zřejmě část jí poskytnuté podpory předávala jiným KS v Evropě.)

Kromě toho existovala i mimořádná, nárazová pomoc. V roce 1947 např. KSČ poskytla z prostředků získaných Eupexem nenávratnou půjčku či dar 28 tisíc švýcarských franků Komunistické straně Německa prostřednictvím SED.⁴⁶ Na pokyn Dolanského obstaral 4. 11. 1950 ministr Kabeš 100 tisíc dolarů, které převzal sám Dolanský, a 150 tisíc dolarů 22. 7. 1950, které Kabešova sekretářka předala funkcionáři evidenčního odboru ÚV KSČ. O všech akcích rozhodoval Gottwald. Většina dolarů, které byly hrazeny z rozpočtů prezidenta a předsedy vlády a propláceny přes Eupex, šla ve prospěch KS Francie. Obdobně byl splněn 27. dubna 1951 Slánského pokyn k předání 120 tisíc US dolarů sovětskému kurýrovi.⁴⁷ Také evidenční odbor

- 46 Tamtéž, fond Eupex, kr. 61, sl. I-KS, 76. Podle Šmejkal došlo k uvedené transakci takto: „V první polovině roku 1947 byl Šmejkal zavolán do kanceláře náměstka generálního tajemníka strany Josefa Franka. Zde ho očekával přední funkcionář a pracovník SED, soudruh Rudolf Appelt, později velvyslanec NDR v Moskvě. Šmejkal znal Appelta již ze své dřívější stranické činnosti, neboť soudruh Appelt byl před svým odchodem do Východního Německa významným funkcionářem KSČ. Soudruh Appelt využil své návštěvy v Praze, aby jednal o obchodech. Proč ho zavolali? Řekl mi v podstatě toto: 'Přijel jsem do Prahy požádat soudruha ze sekretariátu ÚV KSČ o zapůjčení volných švýcarských franků, které potřebujeme na tisk Komunistické strany Německa. Stranický tisk v Západním Německu se setkává se značnými potížemi. Aby je mohli soudruzi z KSN s úspěchem překonat, potřebovali by mít k dispozici vlastní výkonnou tiskárnu nebo získat rozhodující vliv v podobném podniku. To je ovšem za stávající politické situace velmi těžké. Nyní se soudruhům z KSN naskýtá příležitost získat vhodný objekt. Jde o akciovou tiskárnu, jejíž akcie uložené ve Švýcarsku jsou na prodej. K jejich nákupu je však třeba volných švýcarských franků, KSN je nemá a proto požádala o pomoc SED, ale my je rovněž nemáme a proto jsem přijel do Prahy požádat o pomoc. Pepík (Frank) mně však říká, že ani KSČ nemá volné švýcarské franky k dispozici. Řekl mi však, že bys nám mohl, Rudolfe, pomoci ty, a proto jsme tě také zavolali.' Šmejkal skutečně pomohl; podařilo se mu získat částku 55 000 švýcarských franků, které byly dány k dispozici SED. Skutečnost, že zájemce o akcie přicházel (z KSN, poz. aut.), měla zůstat utajena, proto musela být věc provedena tak, aby se nikdo o pravém kupci nedověděl. Koupi akcií měl projednat jistý Holm, kterému měl Šmejkal také předat peníze ve Švýcarsku deponované.“ Šmejkal dle příkazu Appelta předal jen část – 28 000 šv. franků Holmovi. Koupě akcií se neuskutečnila.
- 47 Tamtéž, fond 100/2, sv. 60, a.j. 683, 30, a.j. 685; fond Eupex, kr. 63, Doklady I, 167 (záznam F. Forman 15.4.1953), kr. 50, sl. I MF, 122; Doklady III, 516 (záznam J. Kabeš 15.9.1953), kr. 47, sl. II F, 1-4, fond 100/35, sv. 46, a.j. 1089. Frank v dopise Gottwaldovi 10.12.1951 vysvětloval: „Tato transakce byla prováděna na základě porady, která se konala v létě 1950 u Tebe za přítomnosti soudruha Zápotockého a Dolanského, kdy bylo rozhodnuto uvolnit určitý obnos pro podporu KS[Francie]. Transakce prostřednictvím Národní banky byla prováděna nadvakrát, takže jednou byla zajištěna výměna sto tisíc dolarů ke konci roku a podruhé jedno sto padesát tisíc dolarů. Oba obnosy byly uhrazeny z prostředků, které byly uvolně-

ÚV KSČ zajišťoval dopravu velkých obnosů dolarů zejména do Francie, a to prostřednictvím kurýrů.⁴⁸

ny z přebytku Tvého rozpočtu ve výši Kčs 5 milionů a z přebytku rozpočtu soudruha Zápotockého ve výši Kčs 7 a půl milionu. Převoz deviz byl prováděn přes mezinárodní oddělení (ÚV KSČ). Dále byla provedena výměna 120 tisíc US dolarů 27. dubna 1951, které jsem opatřil na základě příkazu Slánského a které jsem v jeho přítomnosti odevzdal ruskému kurýru s. Ivanovu koncem dubna 1951. Podotýkám, že tomuto kurýru byl podobným způsobem (v zapečetěném balíčku, K. K.) z našich vlastních prostředků, a to v prosinci 1950, postoupen obnos 150 tisíc US dolarů.“

V dopise ministru národní bezpečnosti ze stejného dne Frank psal navíc: „Položka č. 6 z 27.4.1951 provedena na příkaz Slánského, který se odvolával na usnesení politického sekretariátu. Zmíněný obnos byl mnou v přítomnosti Slánského odevzdán sovětskému kurýru jménem Ivanov, který obnos přijal v zapečetěném balíčku. Podotýkám, že tomuto kurýru byl podobným způsobem z našich vlastních prostředků, a to v prosinci 1950, postoupen obnos 150 tisíc US dolarů.“

Ze záznamu J. Kabeše 15.9.1953: „Asi v polovině r. 1950 jsem byl vyzván soudruhem Dolanským, abych zaopatřil efektivní dolary ve výši 100 000 USA dolarů a později 150 000 USA dolarů. Pověřil jsem obstaráváním těchto dolarů s. Jaroslava Dočekala, tehdy úředníka ministerstva financí, který je měl opatřit u Státní banky československé. Tyto dolary pak moje sekretářka Š. předala R. H. z bezpečnostního oddělení ÚV KSČ. O účelu této dolarové transakce jsem nebyl informován.“

F. Forman vylicil předání 120 tisíc US dolarů takto: „Předmětná výplata (US dolarů), která byla do mých rukou provedena 5.4.1951, se dala na příkaz Josefa Franka s vědomím ministra financí Kabeše. Dolary mi byly osobně předány soudruhem Pohlem, generálním ředitelem Státní banky za přítomnosti soudružky Květoslavy B. v kanceláři Franka. Tyto efektivní dolary jsem pak předal Frankovi, což lze zjistit z písemných záznamů, které převzal při odchodu Franka soudruh Faltýnek, vedoucí hospodářské správy ÚV KSČ. Krátce na to byla tato částka, k níž byly pravděpodobně přidány další efektivní dolary z hotovosti, uložené u Franka, předána proti potvrzení sovětskému zmocněnci. Předání se zúčastnili, pokud se pamatuji, Frank, já sám, soudružky B. a P. Na potvrzení bylo uvedeno, že jmenovaný sovětský soudruh po přepočítání peněz v Moskvě zašle řádné potvrzení, protože pro spěch neměl možnost jednotlivé bankovky přepočítat. Domnívám se z tehdejších rozhovorů, že peníze byly určeny jako pomoc Koreji.“

Svérázně prováděnou podporu popsal K. Šváb: „Nikdy jsem se u Gemindera nesešel se zájmem o to, odkud peníze mám. Vzal prostě na vědomí, když jsem mu hlásil, že jsem získal ten či onen obnos. Stejně tak to bylo s vydáním. Několikrát se stalo, že jsem řeckému ministru spravedlnosti Porfyrogenisovi na pokyn Gemindera vyplatil 50 tisíc korun, přičemž byl postup asi tento. Geminder: 'Máš přece peníze.' Já: 'Mám.' Geminder: 'Tak mu dej 50 tisíc.' A tak jsem mu vyplatil tento obnos stejně, jako by šlo o padesát korun. Potvrdit jsem si to nechal na kousek papíru, aniž bych o tom vedl nějaké další záznamy.“

- 48 Tamtéž, fond Politické procesy, sv. 6/2, a.j. 1480-118, 74–76. Pracovnice evi-

Eupex a ministerstvo vnitra

V letech 1947–1948 se zaměstnanci Eupexu na Frankovo doporučení podíleli na nákupu zboží a valut v Německu a na jejich pašování do Československa pro zpravodajskou službu ministerstva vnitra. Když jeho vedoucí funkcionář Z. T. již 30. srpna 1946 chtěl od Národní banky víceméně darem 100 tisíc RM, neuspěl, protože banka požadovala 2,50 Kčs za jednu marku. Za rok se zpravodajská služba obrátila na vedení Eupexu a vymáhala, aby pro ni provádělo obchody v Německu. O činnosti Eupexu byla velmi dobře informována od jeho zaměstnance a svého informátora V. U., který zpravodajcům nabízel zřízení obdobné firmy jako byl Eupex. Přes výhrůžky zpravodajců se vedoucí Eupexu nejdříve zdráhali požadavku vyhovět. Na Frankův pokyn pak byl k těmto obchodům zmocněn P. B.⁴⁹ Podle dolo-

denčního odboru ÚV KSČ 2.1.1952 A. Novotnému sdělovala: „Do ČSR velmi často jezdil údajně kurýr KS Francie, který organizoval ilegální dopravu dolarů z Československa do Francie. Měl tři různé pasy na jména: Jerom, Zeromski, Feintuch. Byla jsem s. Gemindrem pověřována, abych pro Jeroma zařídila ukrytí dolarů do zavazadla. Za mé působnosti v odboru byly pašovány tímto způsobem dolary asi dvakrát až třikrát, avšak vím od s. H., že již před mým nastoupením do odboru (podzim 1950) byly pro Jeroma vícekrát dolary v kufru ukryvány.“

49 Tamtéž, fond AN, D-228, 7; fond Politické procesy, sv. 4/3, a.j. 1480-325, 189, a.j. 1480-330, 240; fond Eupex, kr. 63, Zpráva 12-13, Doklady I, 36-56, 81, 116, 168-170, 189, 192, 203. Z dopisu J.R. ministerstvu financí 5.9.1952: „Tento nákup byl mu (ministerstvu vnitra) povolen. Povolení se praktičtěji nadále tak, že buď zástupce ministerstva vnitra přinesl na ministerstvo financí krátkou žádanku, která byla vidována a na jejím základě Národní banka prodala marky za preferenční kurs. Nebo se ministerstvo vnitra obrátilo přímo na Národní banku, která si vyžádala souhlas ministra financí. S vědomím ministra financí buď předběžně či dodatečně bylo prodáno za 39,5 mil. říšských marek.“

Šmejkalova výpověď 6.6.1952: „V polovině roku 1947 řekl mi Frank, že T. chce obchodovat též s říšskými markami, abych se s ním spojil. T. předal věc Š., který mně předal poukaz na 10 miliónů RM, abych je převezl do Německa, což se nepodařilo. T. chtěl nakoupit zlato, brilianty, valuty a vilu v Západním Německu. Odmítl jsem to splnit i přes hrozbu zatčením. Frank poté navrhl, abych uvolnil jednoho z Eupexu pro prodeje pro ministerstvo vnitra. T. si vybral P. B., který prováděl veškeré machinace podle pokynů dr. T. a Š. z ministerstva vnitra v Německu, kam také oba často jezdili. Nakupoval zlato, brilianty, dolary, které pašoval přes hranice do ČSR. Frank mi tehdy odpověděl, že je T. potřebuje pro financování zpravodajské služby za hranicemi.“

Z Frankova dopisu Slánskému 23.7.1951: „O činnosti v dopise jmenovaných lidí (ze zpravodajské služby ministerstva vnitra, poz. aut.) nemohu říci nic bližšího. Víím jen, že Š. dojížděl do Berlína, navštívil soudruha Appelta, v jaké záležitosti ovšem nevím. Že vyvážel do Německa u nás neplatné marky a tam je zhodnocovali vyplývalo však z toho, že v lednu nebo v únoru 1948 odevzdal nám soudruh

ručení Dolanského nakoupili vedoucí zpravodajské služby v Národní bance 39,5 mil. RM za preferenční cenu a zřídili s pomocí Appelta markové konto v pokladně ÚV SED, z kterého nakupovali zlato, šperky, koberce, valuty a jiné cennosti od Němců, kteří opouštěli východní část (podle zprávy revizní komise ze 4. března 1954 šlo o cennosti, „pocházející pravděpodobně z nacistických koncentračních táborů“). Pašovalo se stejnou cestou jako u zboží Eupexu. V Praze je obdrželi vedoucí zpravodajské služby nebo ti, kteří je prodávali na černém trhu. Výtěžek z prodeje plynul do zvláštního fondu zpravodajské služby ministerstva vnitra na financování činnosti v zahraničí. Podle Franka se zisk z těchto „obchodů“ pohyboval mezi 400 až 500 mil. Kčs. V únoru 1948 z toho předali ministr Václav Nosek a Jindřich Veselý, v přítomnosti Slánského, 10 mil. Kčs pro potřeby KSČ. Při nelegálním prodeji zlata z Německa byli v lednu zatčeni hospodářskou kontrolou dva spolupracovníci zpravodajské služby K. H. a P. B. Vedoucí zpravodajské služby se však po poradě u J. Franka postarali o jejich propuštění i o to, aby případ „zůstal v klidu“.⁵⁰

Nosek v přítomnosti soudruha Veselého při jedné návštěvě u Tebe částku deset miliónů korun na volební fond strany, které, jak tehdy soudruh Veselý naznačil, byly získány tímto způsobem.“

50 Tamtéž, fond AN, D-228, 7; fond Politické procesy, sv. 4/3, a.j. 1480-325, 189, a.j. 1480-330, 240-242; fond Eupex, kr. 63, Zpráva 12-13, Doklady I, 36-56. Ze záznamu s K. H. 15.7.1953: „Vím, že Petr B., tehdejší zaměstnanec Eupexu, obstarával pro ministerstvo vnitra v roce 1947–1948 auta, zlato a šperky v Německu za marky od Národní banky. Tyto hodnoty v Československu zpeněžoval, odváděl ministerstvu vnitra, údajně [...] pro zvláštní fond, protože prý ministerstvo vnitra nemělo dostatek finančních prostředků z rozpočtu. Já sám jsem se rozprodeje zlata zúčastnil pouze jednou, a to v době, kdy B. musel odjet do Německa, tj. koncem ledna 1948. Při pokusu o prodej prostřednictvím jistého K. jsem byl přistižen orgány, pravděpodobně hospodářské kontroly finančního referátu ÚNV, a zajištěn. Po týdnu mne vyzvedl z vazby orgán ministerstva vnitra, který současně vyzvedl spisy o celé věci. Po příchodu k firmě jsem byl zavolán ke Gregorovi (J.), který mi oznámil, že jsem propuštěn k 10.1.1948 s odůvodněním, že jsem zkompromitovaný člověk, kterého již nemohou potřebovat.“

Z výpovědi J. Gregora 15.10.1953: „Zaměstnanec Eupexu V. U. spolupracoval s ministerstvem vnitra po stránce zpravodajské, neboť někdy v roce 1947 jsem našel v místnostech Eupexu kopii hlášení ministerstvu vnitra, ve které byly uvedeny podrobnosti o činnosti firmy Eupex. Že zprávy psal U. jsem poznal z toho, že v ní byly uvedeny takové okolnosti, o kterých věděl jen on. Ve zprávě Vladimír U. nabízel ministerstvu vnitra, že pro jejich potřebu zřídí obdobnou firmu jako byl Eupex. Zpráva byla podepsána značkou B17.“

Ze Šmejkalovy výpovědi 6.6.1952: „Začátkem roku 1948 byl H. při rozprodeji zlata, které mu dal B., zatčen. O něco později byl na hranicích ve Vojtanově

Na spoluúčast Eupexu v obchodních transakcích ministerstva vnitra navázala v únoru 1949 *Centrokomise*. Po únoru 1948 byl Jiří Gregor jmenován národním správcem obchodní společnosti Centrokomise (Praha 2, Na Florenci 5). Společnost pro vývoz a dovoz koloniálního zboží založila před druhou světovou válkou Legiobanka, a v roce 1949 byla přeměněna na výsadní společnost pro zahraniční obchod s výrobky potravinářského průmyslu. Do té doby obchodovala i s jiným než koloniálním zbožím. V roce 1948 byla část jejích obchodů převedena do Eupexu, čímž dostala novou náplň: napříště zajišťovala černé obchody. A Gregor z Centrokomise vyčlenil v roce 1949 tzv. technické oddělení, nazývané též Centrokomise II, které se udržovalo v naprosté tajnosti, protože se zabývalo zvláštními obchody. Nemělo s Centrokomisí na Florenci nic společného a její zaměstnanci o „sesterském podniku“ ani nevěděli.⁵¹

Pod pláštěm Centrokomise s národní správou se fakticky skrývalo pracoviště ofenzivního zpravodajství výzvědné služby ministerstva vnitra. Útvar sídlil ve Vodičkově ulici č. 39 v Praze. Centrokomise nadále prováděla černé obchody, i když v mnohem menším rozsahu a jako vedlejší činnost. Dovážela auta a koberce a prodávala je v Československu. Transport zajišťovali dva rezidenti ministerstva vnitra v Berlíně.⁵²

Nebyl to však hlavní směr podnikání. Zpravodajská služba investovala značné částky do nákupů domů i podniků jak ve východním, tak v západním sektoru Německa. Podle neúplného seznamu, který 13. července 1951 dal ministr národní bezpečnosti L. Kopřiva poslat Slánskému jako výsledek dosavadního šetření zpravodajského odboru, vlastnila zpravodajská služba, údajně bez vědomí ministerstva, tři domy v Berlíně, dvě továrny, jeden bar, antikvariát v Curychu, a také menší nemovitosti a konta v dalších západních státech. Majetky i konta byly většinou na jména agentů. Vlastnictví nemovitostí bylo fingované, kryté jmény německých, obvykle sude-toněmeckých spolupracovníků a československá strana na ně neměla právní nárok, o většinu majetku také fakticky přišla.⁵³ Všechny finanční zdroje,

zatčen také B., kterého jsem vezl z Bad Brambachu. Po zatčení H. a B. svolal J. Frank za sekretariátě ÚV poradu, které jsem se zúčastnil já, Š. a J. Gregor. Zde jsme na Frankův návrh dohodli, že bude učiněn zákrok, aby H. a B. byli propuštěni.“

51 Tamtéž, fond AN, D-228, D-235a (Frankův a Šmejklův dopis); fond Eupex, kr. 63, Zpráva 41-42, Doklady II, 362-364 (záznam L. Voráček 10.4.1953).

52 Tamtéž, fond Eupex, kr. 63, Zpráva 41-45, Doklady III, 421-423 (záznam K. Ratajová 1.7.1953).

53 Tamtéž, fond Eupex, kr. 50, složka MF I, 120-121, kr. 63, Zpráva 42-43, Dokla-

včetně markového konta v ÚV SED, sloužily k vybudování a k udržování zpravodajské sítě a k proplácení agentů v cizině. V Centrokomise II působilo kolem čtyřiceti pracovníků, rozdělených do pěti oddělení: pro Ameriku, Velkou Británii, Francii, Německo a Jugoslávii. Na výchově a přípravě pracovníků pro zpravodajskou činnost se externě podíleli zkušení zpravodajci. Centrokomise II fungovala od února 1949 do listopadu 1950, kdy náhle zmizela, protože její existence byla prozrazena. Výzvědný útvar se přestěhoval do budovy bývalého čínského vyslanectví, místnosti Centrokomise II převzala za podivných okolností Státní bezpečnost.⁵⁴

dy II, 234-235 (záznam A. Šnejdárka 7.9.1953), Doklady III, 421-423. B. Klícha z pověření ministra Kopřivy sděloval Slánskému 13.7.1951 dosud zjištěné domy a továrny, které koupila československá zpravodajská služba: „V Dolním Sasku, v britské okupační zóně továrnu (Gibsfabrik) za 150–200 tisíc východoněmeckých marek, bar v Hamburku Er und Sie za 60 tisíc O-mark, továrnu ve Weidenu, americká okupační zóna, továrnu na žárovky (Glühfa); všechny koupeny na příkaz zpravodajských funkcionářů T., W. a též dalšího funkcionáře zpravodajské služby R. V Berlíně koupili dům, 13 místností, v Karlhorstu, Prinz Joachimstr. 44 za 350 tisíc O-mark; činžovní dům v Lietzenburgerstr. 33 za 390 tisíc O-mark; vila v Rangsdorfu, šest místností, za 250 tisíc O-mark, podíl na firmě Peterson-Export-Import v Brémách s vkladem 300 tisíc RM. – Nákup antikvariátu v Curychu na jméno Chicota, na zařízení dáno 16 500 šv. franků a 300 US dolarů.“ – V Londýně bylo bankovní konto na jméno Willese, 1500 liber. Mimo to měly referáty odboru Z u agentů v různých zemích v hotovosti: 1039 US dolarů, 3006 liber, 17 439 argen. pesos, 150 193 it. lir, 5500 šv. franků, 4000 dinárů, 341 964 fr. franků, 738 švéd. korun, 432 dán. korun, 46 997 Kčs.

Z dopisu A. Šnejdárka ÚV KSČ 9.7.1953: „Asi v květnu až červnu 1947 podnikl jsem z příkazu dr. W. kamuflovanou cestu po Západním Německu jako důstojník UNRRA pod krycím jménem Dlouhý, s úkolem prozkoumat zpravodajské možnosti v Západním Německu, a s vedlejším úkolem zjistit možnosti nákupu nemovitostí, které se po očekávané měnové reformě v Německu staly zdrojem pro financování další zpravodajské činnosti. Od dr. W. jsem dostal tři adresy... Na podkladě cesty jsem vypracoval návrh na zpravodajskou činnost v Západním Německu; pokud jde o nákup nemovitostí, prohlédl jsem označené objekty, a to: a) továrnu Glühfa ve Weidenu, prohovořeno pouze ústně s majitelem; b) vápencový lom na britsko-sovětských hranicích, c) bar Er und Sie Herzchen v Hamburku. Tyto objekty byly později ministerstvem vnitra koupeny a zaplaceny tím způsobem, že jsem kupní cenu, tj. asi 1,5 až 2 mil. RM, které jsem dostal od Š., předal příslušným agentům v Německu, kteří svým jménem objekty koupili... Kromě výše uvedených obchodních transakcí ministerstva vnitra byla provedena ještě jedna, a to vklad cca 300 tisíc RM do firmy Peterson-Export-Import Brémy, kde jsme se stali podílníkem této dobře zaběhnuté a známé staré seriózní firmy. Osud tohoto majetku byl obdobný jako u předchozího.“

54 Tamtéž, fond Eupex, kr. 63, Doklady II, 230-232, Doklady III, 421-423, 419-420 (záznam E. Planerová); fond Politické procesy, sv. 4/3, a.j. 1480-330, 148 (výpověď

Podíl Eupexu na dalších akcích

Prostřednictvím svého podílu ve společnosti DEAG se Eupex přímo i nepřímou účastnil akce B. Nazýval se tak černý obchod přes Východní Berlín se západní částí Berlína a Německa. Začala v polovině roku 1949, ale úvahy a hledání „vedlejších obchodních cest“ lze pozorovat už půl roku předtím. Tehdy Československo trpělo tak kritickým nedostatkem valut pro nákup surovin a zařízení, že hrozilo omezování výroby. Dalším důvodem bylo už prováděné a hlavně očekávané embargo na vývoz tzv. strategických surovin a výrobků ze západních států. Ministr zahraničního obchodu A. Gregor navrhoval 15. listopadu 1948 Slánskému černé obchody tohoto druhu normalizovat. Odvolával se na zkušenosti bulharské, maďarské i jugoslávské a na vlastní zkušenosti se sovětskými okupačními úřady v Německu. Netajil se tím, že „tyto obchody jsou velmi obskurní a jsou prováděny lidmi, kteří jsou kandidáty na kriminál“, přesto považoval za důležité „vypracovat způsob černého obchodování“ se státy jako Německo a hlavně Rakousko ve větším měřítku. Protože šlo o obchody obskurní i cenově nevýhodné, prováděné finančními podvody a úplatky, doporučoval ministr ustavit tříčlennou kontrolní komisi (Gregor, Frank, Geminder), která by schvalovala větší obchodní transakce. Na Gregorův návrh normalizování mezinárodního černého obchodu, řízeného stranickou komisí, Slánský nereagoval a tento způsob se neuskutečnil.⁵⁵

P. Planera 31.7.1952); fond 100/36, a.j. 315-3, 13205, 2, 5-6, 23, 34-35. Jedním ze zkušených zpravodajců, který se externě podílel na přípravě zaměstnanců Centromise II, byl B. B. Jeho kvalifikaci ozřejmí část jeho dopisu A. Novotnému z 2.1.1952: od roku 1929 byl ve službách SSSR, poslán do Francie a pak do V. Británie. „Na příkaz svých představených jsem se začátkem června 1945 vrátil se svou ženou z Anglie do vlasti. Začátkem července 1945 jsme spolu odletěli do Moskvy, kde bylo o další (mé) činnosti rozhodnuto. Dostal jsem příkaz prozatím k práci v CSR, avšak po několika měsících jsem byl z důvodů konspirace uvolněn.“ Po válce se stal členem sociální demokracie, v únoru 1946 navrhl Slánskému zřízení sítě průmyslové špionáže pro ÚV KSČ a po únoru vypracoval s velitelem rozvědky plán organizace zpravodajské služby, schválený Gottwaldem.

55 Tamtéž, fond Eupex, kr. 63, Doklady I, 72-74 (záznam A. Gregor 17.9.1953), Doklady III, 519-520.

A. Gregor se v dopise 15.11.1948 Slánskému zmiňuje o zájmu západních států a firem na černém obchodu s Československem. Uváděl názory rakouských komunistů na příhodné podmínky pro rozvoj černého obchodu a doporučoval jich využít. „Bulhaři mají při úřadu obchodního přidělnice velkou misi, která ve velkém provádí mezinárodní černý obchod. Totéž platí o Jugoslávii a Maďarsku. V Německu máme dokonce dohodu se zástupcem Sovětského svazu Michinem, že

Novým impulsem k využití obchodu s Německem bylo zrušení tzv. berlínské blokády na jaře 1949. 13. května se o vyslání zvláštního delegáta do sovětské okupační zóny konala porada u náměstka ministra zahraničního obchodu Richarda Dvořáka. Referát obchodního přidělnice v Berlíně J. Scheimanna vyzněl jednoznačně pro okamžité využití možností k dovozu surovin a výrobků ze Západního Německa přes Východní Berlín. Dvořák poradu uzavřel příkazem k urychlení přípravných kroků.⁵⁶ Zrodila se tzv. akce B, za kterou se skrývalo obchodní spojení s Berlínem, rozvinutí černého obchodu, zejména složitého dovozu důležitých surovin a výrobků, obtížně získávaných na západě „po vedlejších cestách“. Původně byl u počátku akce i další cíl: finanční výhody a vysoký zisk z kursového rozdílu.⁵⁷

1. července jednal o způsobu provedení akce B Dvořák se zástupci podniků Eupex a DEAG (Erben). Dohodli, že obě firmy budou mít při organizování akce rozhodující roli. O této dohodě nevěděli funkcionáři ministerstva zahraničního obchodu. Jeden z nich, V. Černianský, předložil

bychom i nadále kupovali na černo měď a za vývozní povolení bychom předali sovětským orgánům polovici této mědi. Jednáme s nimi též o podobném nákupu kuličkových ložisek. O tom jsme se s ním nedohodli, protože žádá polovici pro Sověty a tolik jim dát nemůžeme.“ Dále psal o již prováděných nákupech pomocí fingovaných firem: „V Lichtenštejnsku jsme založili společnost, která má filiálku ve Švýcarsku a také nově založená společnost Merkuria má organizovat černý obchod.“

56 Tamtéž, Doklady II, 370-371. Porady 13.5.1949 se zúčastnili za ministerstvo zahraničního obchodu Dvořák, Janda, Scheimann, Černianský, za Merkurii Hering a Frýd. Ze zápisu: „Ing. Scheimann objasnil situaci, jak se jeví v Berlíně po zrušení blokády. Poukázal na značné možnosti získání různého cenného zboží ze západní zóny berlínské a možnosti navázat znovu blokadou přerušené styky se západní zónou mimoberlínskou.“ Dvořák si přál, aby se tento druh obchodu soustřeďoval v Merkurii. Účastníci se shodli, že obchody se budou realizovat prostřednictvím obchodních agentů v Berlíně nebo prostřednictvím východoněmecké obchodní firmy. Závěrečné Dvořákovy pokyny byly: urychleně zjistit, které druhy zboží se musí naléhavě dovézt, a také zboží, uvolněné k vývozu; okamžitě vyslat delegáta Merkurie se speciálním úkolem do Berlína; navázat spojení s tamějšími obchodními agenty.

57 Tamtéž, kr. 46, sl. I-SC, 26-32 (dopis J. S. 11.10.1951), kr. 63, Doklady II, 327-336 (Vích a Mizera 15.6.1953): Z dopisu 15.6.1953: Akce B počítala s „využitím kursového rozdílu dolaru proti západní marce, mezi oficiálním a černým kursem dolaru. Původně byla myšlenka taková, že československé zboží bude v Západním Berlíně prodáno za dolary, dolary prodány na černém trhu, který v některých případech byl až 1:6, přičemž oficiální kurs byl 4,2. Přitom zboží na západě mělo být nakupováno za západní marky, tzn. při kursu dolaru 4,2.“

13. července návrh „O možnostech získání dolarového zboží přes Německo“. Vycházel z příznivých předpovědí pro organizování „vedlejší obchodní cesty“ po berlínské blokádě. Hlavním úkolem bylo získat západní marky k nákupu zboží. K tomu muselo Československo získat od sovětských okupačních úřadů povolení k tranzitu zboží. Zde se tehdy neočekávaly potíže, neboť úřady už několik povolení pro tranzit zboží, nelegálně nakoupeného v západních zónách, daly. Autor návrhu ovšem předpokládal zamítavý postoj východoněmeckých úřadů a považoval za politicky nezbytné přesvědčit vedoucí funkcionáře SED o významu takových obchodů i pro jejich vlastní ekonomiku. Funkci koordinátora akce B přisuzoval Merkurii, o firmě Eupex a DEAG se nezmiňoval.⁵⁸

V druhé polovině července 1949 přicházeli do Berlína úředníci obchodních společností a dokončovala se organizace akce B v Praze. Jednání československých a východoněmeckých funkcionářů skončila dohodami (např. 27. července mezi zástupci obchodních a dopravních společností o dopravním spojení po tzv. vedlejších cestách). Hlavní byla úmluva mezi hospodářskými sekcemi ústředních výborů KSČ a SED, v níž se dohodly, že úřady sovětské okupační zóny umožní poskytnutím tranzitního povolení prodej různého spotřebního zboží do anglo-amerického pásma v Německu a nákup důležitých surovin a polotovarů. Aby východoněmecké instituce měly přehled a kontrolu nad akcí B, prosadily, že všechny obchody půjdou přes DEAG, což zpočátku uvítali i českoslovenští vyjednavací.⁵⁹

58 Tamtéž, kr. 63, Doklady II, 368-369 a kr. 50, sl. FM, 65. Z návrhu z 13.7.1949: „Zvláštní situace v Německu, která vznikla v důsledku rozdělení, skýtá pro Československo mimořádnou příležitost, kterou nutno okamžitě využít pro československé hospodářství. Stará spojení německých obchodníků mezi sebou nebyla z velké části přerušena ani rozdělením, ani blokádou a je pochopitelné, že Němci mezi sebou obchodovat budou, i když jsou rozdělení na dva státy. V důsledku této situace může se Německo stát jakýmsi kanálem, kterým můžeme získat zboží ze Západu, jak jsem uvedl vpředu. K tomuto účelu potřebuje Československo vyprodukovat v Berlíně a v Západním Německu prostředky k nákupu, tj. konkrétně západní marky. Tyto prostředky se dají vyprodukovat vývozem našeho spotřebního zboží, tranzitem přes sovětské okupační pásmo buď přímo německými nákupci, nebo použitím německých firem v Berlíně.“

59 Autor návrhu doporučoval, aby pět či šest úředníků čs. obchodních společností dostávalo příkazy od Merkurie, která by byla pod přísným dohledem ministerstva zahraničního obchodu, konkrétně odd. III/3. Protože by šlo o rychlé rozhodování, byl by pověřen úředník ministerstva nebo Merkurie řízením akce v Berlíně.

59 Tamtéž, kr. 61, karty (akce B). Do Berlína vyslaly úředníky společnosti: Centromise, Exico, Chemapol, Keramika, Kovo, Ligna, Oleaspol, Centrotex, Metalimex.

Vůči úmluvě se však ozvaly výhrady funkcionářů SED. O nich jednal v Berlíně 11. a 12. srpna R. Dvořák a podepsal dohodu. Rozšiřovala původní úmluvu mezi SED a KSČ o ustanovení, že Československo bude prodávat své zboží pouze do západních okupačních zón, a to jen ty druhy zboží, které jsou povoleny dovozním seznamem mezipásmové správy obchodu. DEAG požadovala ze všech obchodů akce B provizi vyšší než 3 %, jak bylo původně dohodnuto; svůj požadavek neprosadila, ale našla si jiné způsoby zvýšení zisku.⁶⁰ Pražští funkcionáři, zejména z ministerstva zahraničního obchodu, vkládali do akce B velké naděje, zvláště s rostoucími politickými i hospodářskými obtížemi při obstarávání surovin a výrobků na západních trzích. Navíc byli povzbuzeni skutečně nemalým zájmem západoněmeckých podnikatelů o hospodářské styky s Československem. R. Dvořák jednal o plném využití tohoto tranzitního německého obchodu v lednu 1950 s nejvyššími funkcionáři NDR, získal jejich souhlas a slib podpory a spolupráce.⁶¹

60 Tamtéž, kr. 63, Zpráva 31; Doklady III, 571. Úmluvu projednal za SED R. Appelt, za KSČ Frank a Geminder. Dohoda podepsaná 11.8.1949 hlavně stanovila: „CSR bude prodávat pouze do západních zón, nikoliv do Berlína, a jen takové druhy zboží, se kterými bude souhlasit hlavní správa mezipásmového zahraničního obchodu. Všechny tyto nákupy a prodeje bude zásadně provádět DAH (DEAG), a to buď tak, že na dolarové základně bude od nás nakupovat a nám prodávat, anebo bude vystupovat jako komisionář, tj. kupovat a prodávat za ceny dohodnuté našimi zástupci.“

61 Archiv Státní plánovací komise, dopis R. Dvořáka 12.1.1950 Ludvíku Frejkovi o obchodně politických jednáních v NDR. Z Dvořákova dopisu: „Během obchodně politických jednání s Německem jsem hovořil několikrát s ministrem Handtkem o možnosti dovozu válečného materiálu a barevných kovů ze Západního Německa. Řekl mi, že tyto transakce jsou zásadně možné, a to tím způsobem, že budou nakoupeny v rámci tzv. Interzonenhandel. Smluvil jsem s ním, že tímto způsobem bude nakoupen železný šrot, za nějž dáme textil, event. jiné zbytečné naše výrobky. Před odjezdem jsme navštívili se s. Fischlem ÚV SED, kde jsme byli přijati s. Ackermannem, členem politbyra, s. Stoffem, vedoucím hospodářského oddělení, a později ještě přišel náměstek předsedy vlády s. Walter Ulbricht. Žádal jsem německé soudruhy o zprávu, jak a v jakém rozsahu by bylo možné získat ze Západního Německa různé investiční statky a válečný materiál výměnou za naše zbytečné zboží. S. Stoff vysvětlil, že západoněmečtí průmyslníci nabízejí Východnímu Německu celkem 1 milion tun oceli všech druhů. Dodal k tomu, že jsou ochotní z této položky nám přepustit určitou kvótu. Ptal jsem se německých soudruhů, zdali by bylo možné umístit i takové položky, jako je maso, máslo a jiné zemědělské produkty, které, ač nám byly nabízeny jinými lidovědemokratickými státy, jsme museli odmítnout pro nemožnost umístění. S. Stoff řekl, že je i tato možnost. V diskusi o organizačních opatřeních, která by bylo třeba učinit za účelem realizace

Organizace a vykonavatelé akce B zejména na československé straně se v letech 1949–1953 hodně měnili. Do března 1951 byl ústřední československou institucí Eupex, poté jeho funkci převzala Merkurie a nakonec Metalimex. Představitel Eupexu v Berlíně vystupoval jako nadřízený všem delegátům československých obchodních společností, kteří zde v akci B působili. V Praze akci řídilo ministerstvo zahraničního obchodu, zpočátku R. Dvořák a východoněmecké oddělení ministerstva.⁶² Proti častým organizačním a personálním změnám, vyvolaným i útoky zaměstnanců na Západ, vypadalo postavení obchodní společnosti DEAG jako pevnost. V akci B získala a udržela monopolní postavení, které českoslovenští zástupci v Berlíně stále častěji a silněji kritizovali, nápravy však nedosáhli. Monopol znemožňoval československým společnostem uzavírat obchody přímo se západoněmeckými firmami a fakticky vylučoval kontrolu obchodních transakcí DEAG. Československá strana neměla kontrolu nad cenovými prakti-

těchto obchodů, dal soudruh Ulbricht pokyn s. Stoffovi, aby s ostatními soudruhy učinil okamžitě všechny přípravy. Řekl jsem soudruhům, že bychom měli na této akci značný zájem, a že tudíž patrně v nejbližší době vyšleme spolehlivého soudruha, který by dojednal všechny podrobnosti se s. Stoffem. S. Ulbricht závěrem ještě dodal, že pro akci bude dobré, jestliže bude co možná největší počet míst, která budou obchody provozovat, aby západní německá místa neměla přehled, a neměl námitky, abychom v Berlíně měli své vlastní skupiny. Vysvětlil jsem mu, že na tomto způsobu máme menší zájem, protože bychom neměli tolik možnosti kontroly svých lidí, jako je tomu u německých soudruhů. Navrhl jsem mu, že by pro nás bylo výhodnější, kdyby obchody provozovala organizace německá, která by prováděla nákupy a prodeje v náš prospěch na bázi světových cen. S tímto návrhem souhlasil a označil jako nejhodnější společnost DEAG.“

62 SÚA-A ÚV KSČ, fond Eupex, kr. 46, sl. I-SČ, 26-32 (Dopis J. S. 11.10.1951), kr. 63, Zpráva 31-33, Doklady II, 327-336 (dopis Vích, Mizera 15.6.1953), 343-345 (záznam J. Kryf 4.5.1953). Vedoucím střediska a Eupexu v Berlíně byl do března 1950 S. Baran (od července 1951 vedoucí akce B v Eupexu a Merkurii), do prosince 1950 Mizera a po něm do února 1953 M. Vejmelka, potom A. Chlán. – V roce 1950 odešli z Berlína na Západ úředníci v akci B: Scheimann, Krejčík, Beneš, Řehák, Maňdák, Elovíč.

Z dopisu Víchy a Mizery 15.6.1953: „Akce organizována v r. 1949 tím způsobem, že soudruh Baran, tehdejší zástupce Eupexu v Berlíně, nakupoval a obstarával příslušný materiál, hlavně barevné kovy sám a jejich transport prováděla společnost DEAG za úplaty 3 %. Tento způsob byl prováděn principiálně i v roce 1950, poněvadž úkolem akce bylo ne nakupovat, ale v prvním čase v roce 1949 a 1950 hlavně vyprodukovat dostatek prostředků, aby nákupy mohly být z těchto hrazeny.“

kami DEAG, která ne vždy dodržovala dohodu o prodeji na bázi světových cen.⁶³

Očekávání, vkládaná v Praze do akce B, kterou od počátku provázely těžkosti, se nesplnila. Její podíl na dovozu obtížně získávaného zboží byl velice malý a byla „nakonec... málo významnou pro pomoc našemu hospodářství“. Odborníci potvrzovali, že zboží, dovezené v akci B, bylo možno opatřit i jinde, mnohdy i za výhodnější ceny.⁶⁴ Také druhá očekávaná výhoda, tj. zisky z kursových rozdílů, se neuskutečnila. Buď proto, že už nákup západoněmeckého zboží probíhal za černé dolarové ceny, nebo proto, že výnos z kursového rozdílu si ponechala DEAG. Ta také používala ve svůj prospěch vysoké aktivní saldo, které u DEAG měly československé obchodní společnosti. Jedinou výhodou pro československou stranu z akce

63 Tamtéž, kr. 47, s. XV F, 16-18 (dopis Axelův 12.10.1953), kr. 63, Doklady II, 343-345, kr. 60, sl. IX Š, 9/16, sl. X Š, 10/4. Ze záznamu J. Kryfa, 4.5.1953: „Obchody se prováděly výhradně prostřednictvím firmy DEAG, která čs. výsadním společností prodávala a od nich nakupovala. Ceny byly stanoveny vždy dohodou mezi DEAG a čs. výsadními společnostmi, přičemž tyto neměly možnosti sledovat, zač DEAG sám nakupuje a prodává. Kromě toho měl DEAG z každého uskutečněného obchodu československé strany, ať dovozního či vývozního, asi 10 % (správně 3 %) provizí. Toto postavení DEAG v rámci akce bylo tedy zcela monopolní. Tento stav byl delegáty výsadních společností kritizován v tom smyslu, že si DEAG může dělat cenovou politiku jak chce, a že účinná kontrola cen z naší strany není zaručená.“

64 Tamtéž, kr. 63, Zpráva 35; Doklady II, 381-385; kr. 47, sl. XV F, 16-18.

Podíl akce B na dovozu barevných kovů z kapitalistických států
v tunách

rok	dovoz z kapit. států	dovoz v akci B	%
1949	73 167,90	1 461,20	1,89
1950	43 763,00	1 811,41	4,16
1951	43 733,00	401,57	0,92
1952	43 320,00	0,18	0,0004
celkem	203 983,90	3 674,16	1,8

Dovoz a vývoz v akci B v Kčs

rok	dovoz	vývoz	saldo	celkové saldo
1949	32 145 105	107 453 615	+ 75 308 510	+ 75 308 510
1950	127 593 038	87 324 587	- 40 268 451	+ 35 040 059
1951	62 270 198	24 875 334	- 37 394 864	- 2 354 805
1952	9 529 633	17 562 764	+ 8 033 131	+ 5 678 326
1953	4 644 842	---	- 4 644 842	+ 1 033 484

bylo to, že dovozy nemusely být placeny v US dolarech. Dosud nelze zjistit skutečný podíl Eupexu jako společníka DEAG na obchodech. K dispozici je pouze jeden údaj, a to 700 tisíc US dolarů v červenci 1950 na kontě DEAG k dobru československé firmy, převážně z těchto obchodů. Nakonec se Eupex, jak již uvedeno, všech nároků vůči DEAG vzdal. Dvě obchodní společnosti, jejichž zakladateli a vlastníky byly KSČ a SED, se staly hlavními aktéry akce B, nelegálních obchodních transakcí v Berlíně.⁶⁵

S *akcí B* byly přímo i nepřímo spojeny některé další, méně významné akce. Na jaře 1951 ministerstvo zahraničního obchodu obnovilo akci V, v níž šlo o podobné obchodní transakce přes Vídeň. Úsilí nepřineslo úspěch, také vlivem personálních změn na ministerstvu a v obchodních společnostech, obviňování funkcionářů, kteří se na akcích podíleli, a jejich věznění.⁶⁶ Další akcí byly nákupy zvláštního zařízení a elektrotechnických výrobků v Západním Německu, které pro sekretariát ÚV KSČ zajišťoval zástupce Eupexu v Berlíně S. Baran.⁶⁷ Nejvýznamnější souběžnou akcí byly nákupy v Berlíně pro ministerstvo národní obrany, *akce Mráz*. Jednalo se o náhradní součástky pro motorová vozidla a přístroje, které byly jako válečná kořist zařazeny do československé výzbroje. S jejich nákupem začali pověřenci ministerstva národní obrany již v roce 1949 a zvolili si jako hlavního dodavatele firmu Tri Matern K. G., jejímž majitelem byl švýcarský obchodník (René Pepper-Rivet). Nákupy zpočátku pořizovali za velmi nevýhodné, podle odborných expertů až o 50 % vyšší ceny, než u jiných firem. Po roce R. Dvořák zařídil, že nákupy pro armádu zajišťovaly obchodní společnosti, které se orientovaly na levnější prodejní pramen.⁶⁸

65 Tamtéž, kr. 63, Zpráva 36, Doklady II 327-336. Z dopisu Vícha a Mizery 15.6.1953: „V březnu, kdy jsme přijeli do Berlína, tato zásada byla již jen teoretická, neboť černé ceny zboží, za které bylo možno nakupovat, odpovídaly už černému kursu dolaru. Znamenalo to tedy, že tento obchod měl pro nás význam jenom ten, že bylo lze získat v Berlíně zboží, které vzhledem k embargu nebylo možno nakoupit jinou cestou.“

66 Tamtéž, fond Eupex, kr. 61, karty (akce B a V), kr. 63, Zpráva 57-60. Akce V se připravovala s rakouskou firmou Cremer a sovětskou společností USIA. Podnět k oživení přišel od R. Margolia, náměstka ministra zahraničního obchodu.

67 Tamtéž, kr. 50, sl. MF IV, 160, kr. 63, Doklady II, 373-376 (Baranův dopis 2.9.1952). Autor dopisu poznamenal, že ze zvláštního konta Eupexu u DEAG obdržel za ministerstvo národní bezpečnosti západní marky A. Šnejdárk, vedoucí vojenské mise v Berlíně, a po něm jeho zástupce. Pro sekretariát ÚV KSČ, podle jeho požadavků, dovezl zboží za 21 197 západních marek.

68 Tamtéž, Zpráva 37, Doklady II 236; fond AN, D-228, 34.

Eupex se podílel, zvláště aktivně v počátcích, na *akci Ř*, která probíhala v letech 1948–1950. Zrodila se na základě dohod a plánů, vypracovaných na poradách zástupců komunistických stran sovětského bloku o pomoci řeckým protivládním bojovníkům, partyzánům. Jedna z porad se konala během ustavující schůze Informačního byra KS v září 1947, další proběhla na nižší úrovni v roce 1949 v Rumunsku a příští rok v Maďarsku. Za KSČ se obou zúčastnil vedoucí funkcionář Eupexu J. Gregor. Zástupci zemí sovětského bloku jednali o požadavcích Komunistické strany Řecka a rozdělovali si jejich splnění. Především šlo o dodávky zbraní, potravin a léků. V Československu řídil *akci Ř* z politického hlediska Geminder, finanční stránku sledoval náměstek ministra financí B. Spáčil a za ministerstvo obrany gen. Drnec. Praktickou realizaci mělo na starosti 13. oddělení hlavního štábu, náčelník plk. Palla a mjr. Pitner, hlavním vykonavatelem byl mjr. Václav Břečka. Eupex se zaměřoval na obstarávání hlavně civilního zboží, což zajišťovali J. Gregor a jiní. O plnění dohod a československých závazků se zajímal také evidenční odbor sekretariátu ÚV KSČ, v první řadě vedoucí Karel Šváb a po něm jeho nástupci. Vystupovali v roli prostředníka mezi Geminderem a Gregorem. *Akce Ř* byla nejdříve financována ze zvláštního úvěru 150 mil. Kčs tehdejší měny, poskytnutého Eupexu Živnostenskou bankou se státní zárukou, kterou potvrdil Dolanský (18. září na 50 mil. a 29. září 1948 na dalších 100 mil. Kčs). Peníze obdržel Eupex na zvláštní konto, nazývané konto Ř II nebo Eupex II a měl ho k výhradní dispozici J. Gregor, který kvůli utajení akce prováděl obchody převážně sám. Od dubna 1949 byla akce hrazena ze státního rozpočtu. Z položky ministerstva národní obrany byla vyčleněna 1 miliarda Kčs, z níž se 9. května 1949 uhradil Eupexu poskytnutý úvěr.⁶⁹

69 Tamtéž, fond AN, D-228, 34, D-235a (Frankův dopis, 9), fond Eupex, kr. 50, sl. II MF, 1a, 1b a 47; kr. 63, Zpráva 38, Doklady I, 174-184 (dopis B. Spáčila 21.9.1953), Doklady II, 396-397, Doklady III, 389-394 (dopis V. Břečky 14.7.1953); fond Politické procesy, sv. 43, a.j. 1480-325, 193, sv. 6/2, a.j. 1480-112, 46-53, a.j. 1480-125, 43-45. Z dopisu B. Spáčila 21.9.1953: „Dne 18. března 1949 zavolal mne k sobě do kanceláře tehdejší ministr financí s. dr. Dolanský. Byl u něj přítomen diviz. generál Drnec, zřejmě měli spolu poradu. S. dr. Dolanský mně dal pokyn, abych zabezpečil financování výzbrojního materiálu pro zvláštní účely do výše 1 miliardy (Kčs). Podrobnosti prý budou smlouveny na sekretariátě ÚV KSČ u Gemindra. Dne 19. března 1949 byla porada na sekretariátě ÚV KSČ u Gemindra. Vedle Gemindra a mě byli přítomni ještě diviz. generál Drnec a plukovník generálního štábu Palla. Smlouveno bylo, že peněžní prostředky budou dány k dispozici na zvláštní konto ministerstva národní obrany u Poštovní spořitelny a dispo-

Československo pomáhalo řeckým bojovníkům a poté partyzánům i jinak. Zajišťovalo dopravu zásilek i z Maďarska a Rumunska do Gdaňska. Po přechodu na partyzánskou formu boje v Řecku slíbil Gottwald vedoucím funkcionářům KS Řecká výcvik partyzánů. Na základě dohody o vojenském výcviku Řeků proběhla v roce 1950 tzv. řecká škola. Na její přípravě i průběhu se podílelo příslušné oddělení ÚV KSČ, dále K. Šváb, B. Reicin, výběr instruktorů schvaloval Geminder a tehdejší vedoucí kádrového oddělení a pozdější ministr národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva. Instruktory obstarával generální štáb armády a také ministerstvo vnitra. Škola byla v Mikulově a od února do září 1950 se jí zúčastnilo 56 Řeků, z toho sedm žen. Druhý kurs se už nepodařilo uskutečnit. Chyběl potřebný počet uchazečů a zejména škola byla vyražena, podle Gemindra buď agentem nasazeným v ÚV KS Řecká, nebo někým z Československa.⁷⁰

ziční právo k nim bude mít div. generál Drnec, plk. Palla a mjr. Pitner. Později mjr. Pitner předal své dispoziční právo mjr. Břečkovi, který je měl až do konce.“ Z dopisu V. Břečky 14.7.1953: „U nás ústřední výbor KSČ pověřil vedením této akce Bedřicha Gemindra, finanční kontrolou byli pověřeni soudruzi: s. náměstek ministra financí ing. Spáčil a býv. náměstek ministerstva národní obrany pro věci materiální gen. Drnec. Operativním prováděním nákupu zbraní, střeliva a jiného materiálu zbrojní povahy, jakož i odsunem veškerého materiálu byl pověřen s. plk. Palla, z funkce náčelníka 13. oddělení hlavního štábu. Prakticky tuto činnost vykonával mjr. Pitner, který měl k dispozici dva důstojníky, s. npr. Plichtu pro vedení evidence a jiné kancelářské práce v Praze, a s. škpt. Karáska pro vedení skladu v Mikulovicích, který byl v polovině roku 1949 nahrazen s. kpt. Dvořákem. Dále asi deset příslušníků SNB pro překládání a kontrolu zásilek ve skladu v Mikulovicích a asi čtyři příslušníky SNB ve Štúrovém pro přípravu zásilek z Maďarska a Rumunska. Řízením nákupu zboží civilní povahy, potravin, nářadí, aut a podobně byl pověřen Jiří Gregor, bývalý ředitel Centromise.“

70 Tamtéž, fond Eupex, kr. 63, Doklady III, 389-394; fond Politické procesy, sv. 7, a.j. 1480-116, 82-84 (výpovědi O. P. 9.5.1952), 85-86 (výpověď R., 89-91 (výpověď M. P.). Vyučovací předměty: pudová střelba, radiovýcvik, destrukční výcvik, padělaní dokladů a razítek, zinkografie, fotografování, sebeobrana, chemie, výroba třaskavin, zpravodajství, výroba letádků aj.

Z dopisu V. Břečky: „Účelem akce bylo zásobování zbraněmi, střelivem, potravinami a jiným potřebným materiálem bojující demokratické armády Řecká podle dohod a plánů, daných konferencemi pověřených zástupců lidovědemokratických republik. Toto zásobování se provádělo nejprve leteckou cestou do Tirany s mezipřistáním v Bulharsku. Další materiál od nás, Maďarska, Rumunska a Polska se posílal loděmi z Gdaňska do Albánie, tam se předával do skladu poblíž Tirany, který spravovali řeckí příslušníci. Praktické provádění této akce u nás bylo takové, že nakupovaný materiál byl soustřeďován do Mikulovic ve Slezsku, kde byl kontrolován co do počtu a zda nenesl nějaké známky původu naší výroby oddílem

Akce Ř byla kritizována zejména pro její malou účinnost. Již na poradě v září 1947 jugoslávská delegace ostře vytýkala zástupcům přítomných stran, kromě sovětské, neodpovědný postoj k pomoci řeckým soudruhům a důrazně se domáhala mnohem větší materiální podpory. Podobné hlasy nechyběly ani v Československu, a to hlavně z řad vojáků, za akci Ř odpovědných. Československá vojenská pomoc se natolik opožďovala, že do srpna 1949, kdy v Řecku hlavní boj skončil, se dodalo jen 20 % plánované výše. Samopaly, tanky a letadla nebyly fakticky použity a část dodávek došla poškozená.⁷¹

Revizní zpráva z června 1951 sice neshledala žádné větší nesrovnalosti, uváděla však několik „drobnějších“ případů, kdy položky byly přeúčtovány přes Eupex.⁷² Vedoucí komunističtí funkcionáři se po likvidaci akce (v květnu 1951) také velmi snažili získat pro stranu 247,5 mil. Kčs, které zbyly z 1 miliardy, vyhrazené pro akci Ř. Vedoucí evidenčního odboru ÚV KSČ a náměstek ministra financí dali z Frankova podnětu předběžný pokyn k převodu peněz ze zvláštního konta ministerstva obrany k dispozici

SNB. Odtud byly zásilky bezcelně předávány polským orgánům, kterými byly dopravovány do Varšavy, kde byly opět kontrolovány, překládány do polských vagonů a odtud posílány do skladu v Gdaňsku. Zásilky z Maďarska a Rumunska byly předávány našim orgánům ve stanici Štúrovo a těmi doprovázeny do stanice Petrovice, kde byly rovněž předávány orgánům polským. Asi jednou měsíčně, po nahromadění dostatečného množství materiálu, byla odesílána lodní zásilka do Albánie.“ Z dodatku k dopisu: „Akce Ř byla zahájena s vědomím s. Gottwalda a s. Dolanského. Zpočátku byla maskována jako pokračování akce Izrael. Z důvodů utajení bylo použito pláště dopravní fy Společnost pro vnitřní dopravu na Národní třídě (Topič).“

71 Tamtéž, fond AN, D-228, 32-33; fond Eupex, kr. 63, Zpráva 39-40.

72 Tamtéž, fond Politické procesy, sv. 6/2, a.j. 11480-122, 46-53, sv. 6/3, 1480-130, 6. Z rozpočtu akce Ř se např. hradily náklady na pobyt delegací komunistických stran, výdaje za textilie, na obstarávání a placení darů delegátům 9. sjezdu KSČ nebo nákup rozmnožovacího stroje pro KS Finska. Také dodávky psacích a účtovacích strojů z Izraele, zprostředkované Eupexem, který měl z prodeje značný zisk. Zboží, které Eupex pro akci Ř obstarával, mu přinášelo snadné a velké zisky. Např. za dodávku obuvi byla na konto Eupexu převedena provize cca 2 milióny Kčs, uložena na vkladní knížku, kterou J. Gregor předal hospodářskému oddělení ÚV KSČ. – Z Geminderovy iniciativy sám obhospodařoval finanční prostředky, které ministerstvo práce a sociální péče vynakládalo na pomoc řecké emigraci, a také finanční podpory prostřednictvím Československo-řecké společnosti. V dopise z 16.11.1948 Čs.-řecké společnosti Geminder souhlasil, že „částka uvolněná měsíčně s. ministrem G. Klimentem pro zvláštní výdaje řeckých soudruhů“ přijde „měsíčně k mým rukám“.

ÚV KSČ „pro eventuální další podobné akce“. Takové řešení odmítl autor revizní zprávy a z jeho podnětu i Spáčil a Kabeš. Peníze byly v lednu 1953 vráceny a zůstaly na zvláštním účtu ministerstva národní obrany č. 44 699, konto 101.⁷³ Přesto převedl Šmejkal z konta Ř 12 mil. Kčs na vkladní knížku, kterou obdržel Frank.

Bez komplikací se neobešla ani účetní likvidace akce. Protože ji její iniciátoři a všichni účastníci od počátku považovali za mimořádně závažnou, choulostivou a nebezpečnou, zvláště z mezinárodního hlediska, snažili se ji utajit a doklady nařídili zničit. Zůstaly však zachovány ty finanční dokumenty, které J. Gregor uschoval v Centromisi. Po jeho odvolání z funkce ředitele v roce 1951 projevila o tyto písemnosti mimořádný zájem Státní bezpečnost. Frank však prosadil, aby přešly do tajné části archivu ÚV KSČ spolu se zapečetěným likvidačním protokolem akce, který mu předal Geminder v září 1951 před svým odchodem ze sekretariátu ÚV KSČ. Všechno pak bylo uloženo v trezoru tajemníka ÚV KSČ A. Novotného.⁷⁴ Schvalování likvidačního protokolu a vyslovení absolutoria přímým aktérům akce se protahovalo. Revizní zprávu předal revizor Investiční banky sice 21. června 1951, ale teprve 24. září 1953 byla akce účetně uzavřena.

73 Tamtéž a fond AN, D-228, 32; fond Eupex, kr. 63, Doklady I, 174-184; fond Politické procesy, sv. 7, a.j. 1480-122, 47. Spáčil v dopise 21.9.1953: „25. října 1951 soudruh Š. mně telefonoval, že mj. Břečka dostal příkaz od Franka, aby celá zbylá částka ve výši asi čtvrt miliardy starých korun se převedla na vkladní knížku na jméno Svoboda s heslem, které bude sděleno později. Vkladní knížka měla pak být předána hospodáři sekretariátu ÚV KSČ s. Faltýnkovi. Tento příkaz proveden nebyl. Oznamuji jsem to tehdejšímu ministrovi Kabešovi, jenž neprovedení příkazu schválil.“

Revizor F. Š. uváděl, že podle předběžných pokynů funkcionářky sekretariátu ÚV KSČ H. S. a náměstka B. Spáčila měla být zbylá částka převedena z konta ministerstva obrany k dispozici ÚV KSČ. Potom dostal pokyn převést peníze na vkladní knížku a dát ji hospodáři ÚV KSČ. Revizor vystoupil proti tomu, protože nelze tak vysokou částku uložit na vkladní knížku, aniž by to nezbudilo pozornost. Další dispozici H. S. už nevydala.

74 Tamtéž, fond AN, D-235a (Frankův dopis, 9), fond Politické procesy, sv. 4/3, a.j. 1480-325, 193; fond Eupex, kr. 63, Doklady III, 389-394. Frank prosadil převod dokladů do archivu ÚV KSČ u ministra národní bezpečnosti Kopřivy. Autory likvidačního protokolu akce Ř byli plk. (už) V. Břečka a náměstek ministra financí B. Spáčil. Revizní zprávu z května 1951 vypracoval F. Š. Z dopisu 14.7.1953, dodatek: „K pálení spisů a účetních dokladů z akce Ř došlo po schválení politickým sekretariátem ÚV KSČ, s vědomím inž. Spáčila a H.S. Příkaz ke pálení vydal inž. Spáčil.“

I později se však příslušní funkcionáři KSČ a vlády obávali spojit své jméno byt jenom s likvidací akce Ř.⁷⁵

Pašování cigaret

V letech 1947–1951 se přes Československo do Rakouska a Německa převážely, přesněji pašovaly, americké cigarety, především z Belgie. Československá oficiální místa a přední funkcionáři ústředního sekretariátu KSČ, ministerstva financí a posléze zahraničního obchodu se na této akci podíleli přímo, nebo o ní věděli, souhlasili s ní a podporovali ji. Z tohoto „státního podloudnictví“, z účasti v pašerácké síti, plynuly do ÚV KSČ a do státní pokladny desetitisíce amerických dolarů. Firma Eupex, hlavně prostřednictvím svých zaměstnanců, se těchto transakcí zúčastnila na přání či z pověření vedoucích funkcionářů KSČ Franka, Fischla i Slánského. V roce 1947 ministerstvo financí provázení amerických cigaret a tabáku do Německa, Rakouska a Maďarska povolilo, ale po upozornění rakouských úřadů a po potvrzení zpráv v rakouském a českém tisku, že jde o pašování a jinou nezákonnou činnost, začalo povolení omezovat a 11. října 1947 jejich vydávání zastavilo úplně.⁷⁶

75 Tamtéž, fond Eupex, kr. 63, Zpráva 39, Doklady I, 174-184, Doklady III, 389-394. 21. června 1951 předložil revizor F.Š. konečnou revizní zprávu o akci Ř. 17. července o ní jednala porada u Dolanského, který ji schválil. Účastníci se dohodli o vypracování závěrečného protokolu pro politický sekretariát ÚV KSČ, který by vyslovil absolutorium všem zúčastněným stranám. Po Dolanského úpravách putoval protokol na sekretariát ÚV KSČ a Geminder na podzim 1951 oznámil Spáčilovi, že politický sekretariát ÚV protokol projednal a předložené návrhy včetně udělení absolutoria schválil. Tato informace byla zřejmě mylná, nepodařilo se získat dokument o projednávání protokolu, zabývala se jím pravděpodobně pouze malá skupina zasvěcených funkcionářů KSČ, a hlavně zůstala záležitost nadále nevyřešena. Následoval požadavek na předání zbytku, téměř čtvrt miliardy Kčs, hospodářskému oddělení ÚV KSČ. V roce 1952 se Břečka opět obrátil na Spáčila a tehdejší tajemnici ÚV KSČ A. Baramovou s požadavkem záležitost ukončit i po stránce finanční. Bezvýsledně. Koncem roku 1952 se toho spolu s autorem revizní zprávy domáhal u náměstka ministra financí, který poslal 12.1.1953 obšírný dopis ministru národní obrany A. Čepičkovi. „S. náměstek Spáčil byl pak pozván k s. náměstkovi předsedy vlády Novotnému, kde mu bylo slíbeno, že akce bude co nejdříve ukončena. Mně bylo telefonováno v červnu t.r. (1953) z ministerstva národní obrany, že účet ministerstva národní obrany č. 44 600 je zrušen a co mají činit s penězi, které jsem na tento účet složil. Navštívil jsem znovu soudružku Baramovou a žádal ji opětovně o umožnění ukončit řádně akci.“ První krok však byl učiněn až 24. září 1953.

76 Tamtéž, fond Eupex, kr. 50, sl. III, 9, kr. 63, Zpráva 46-47, Doklady III, 425-444

Zákaz však netrval dlouho. V lednu 1948 pražský advokát a právní poradce Eupexu Zikmund Stein nabídl J. Gregorovi a O. Fischlovi možnost získat pro jejich stranu peníze za povolení k průvozu amerických cigaret.⁷⁷ O na-

(zpráva o průvozu cigaret), 445-456 (zpráva náměstka ministra financí z 10.9.1953); fond Politické procesy, sv. 7, a.j. 102. Ze zprávy náměstka ministra financí 10.9.1953: „V roce 1947 byl celkem povolen průvoz ve třiceti případech a šlo cca o 25,53 miliónů kusů cigaret, 198 915 kg cigaret, 2500 beden cigaret, 7 nákladních aut s cigaretami, 500 000 kusů doutníků, 5922 kg doutníků, 44 085 kg tabáku a 19 500 kg tabákových výrobků.“

Ze zprávy ministerstva financí o průvozu cigaret: „Zemská celní správa v Brně poukazovala na skutečnost, že se cigarety dovážejí do Rakouska podloudně. Stejnou informaci nám podal zástupce Národní banky dr. Heinz, který se o pochybných obchodech mezinárodních agentů přesvědčil přímo na místě ve Valticích. Cigarety byly dopravovány do Rakouska tím způsobem, že se na hranicích překládaly do rakouských aut, která se buď celním úřadům vyhnula nebo u celního rakouského úřadu vůbec nezastavila. Dělo se to ovšem s vědomím rakouských celníků, kteří asi sami byli podplaceni. Kromě toho jsme byli informováni, že ani průvoz do Maďarska není radno povolovat, poněvadž se americké cigarety pašují zpět na Slovensko a prodávají se u nás na černém trhu. Od druhé poloviny října 1947 jsme již takové žádosti za průvoz cigaret zamítali.“

9.7.1947 zveřejnila brněnská Rovnost článek „Milióny amerických cigaret se pašovaly z ČSR do Rakouska“ a 3.8.1947 rakouská Volkstimme článek „Millionen Marvel“.

- 77 Tamtéž, fond Politické procesy, sv. 3/2, a.j. 1480-77, 25 (výpověď Fischl 11.11.1951); sv. 4/3, a.j. 1480-229; fond 100/36, a.j. 305-3, 16962. Zikmund Stein pracoval za války v Komunistické internacionále pod Gottwaldem a Kopeckým, později s Gemindrem a Kopeckým ve zpravodajských institucích VKS/b v Úfě a v Moskvě. Z výpovědi Fischla 11.11.1951: „Jednou přišel ke mně na ministerstvo financí dr. Stein a tázal se, zda by mohl být povolen průvoz cigaret, kdyby strana za to dostala určitou částku ve valutách. Já jsem na to řekl, že nemohu o takové věci jednat, nýbrž že se musí obrátit na ÚV strany a sice na pana Franka. Za nějaký den byl jsem pak pozván k p. Frankovi, kde byl též již dr. Stein a jednali jsme o věci. Toto bylo v roce 1948 (již po únoru – pozn. tužkou). Bylo tam dohodnuto, kolik strana dostane, jakož i že až peníze budou složeny, že budu vyrozuměn, že povolení a jaké mám vydat. Informoval jsem o tom ministra Dolanského a po nějakém čase sdělil mně Stein, že poletí do ciziny, dnes již nevím kam, pro peníze. Ověřil jsem si to u p. Franka a zařídil jsem pak na letišti, aby Stein na cestě tam i zpět byl propuštěn bez celní prohlídky. Toto jsem udělal proto, aby mohl peníze přivést a přímo je odevzdat, protože věc měla zůstat utajena, a stejně jsem jednal i při jiné cestě do ciziny u Steina, dokud nebyla záležitost cigaret vyřízena, neboť pokud se pamatují, byl v té době Stein v cizině několikrát, neboť povolení průvozu bylo také několik. To ovšem říkám z paměti, takže to nemusí být naprosto přesné. Když mně Stein oznámil, že peníze jsou složeny, oznámil jsem to vždy ministrovi se žádostí, aby při rozmluvě s p. Frankem věc pověřil, neboť jsem nechtěl telefonovat, a když jsem se od ministra dověděl, že je věc

bídce americké firmy zaplatit za průvoz v devizách informoval Fischl i Stein Franka, který po poradě se Slánským vyslovil souhlas. Fischl pak jednal s ministrem Dolanským, do jehož resortu záležitost patřila, a také požádal Šmejkal, aby „převzal projednávání poplatků za povolení průvozu cigaret přes Československo“. Ministerstvo financí, kde tehdy Fischl působil jako poradce ministra, zařizovalo kromě těchto povolení také volný příjezd Steina s penězi za odměnu, pro které cestoval do západní Evropy.⁷⁸ Povolení k průvozu vystavoval příslušný referent ministerstva na Fischlův pokyn a to potom, co obdržel potvrzení, že byla složena odpovídající část za poplatky. První a také největší povolení průvozu obdržel Oskar Sunchine z New Yorku, zástupce americké firmy The Modern Pillow Co., za kterou na ministerstvu intervenoval americký obchodní atašé Emil Kekiche. Firma zplnomocnila Z. Steina, aby obstaral příslušné povolení. Žádost o ně však podala 12. února 1948 firma Karlík a spol., a ministerstvo financí ji zamítlo. To už probíhalo uvedené jednání mezi Steinem, Fischlem a Frankem a firmě bylo doporučeno žádost opakovat. Úředníci ministerstva, kteří o jednáních nevěděli, své zamítavé stanovisko nezměnili. 25. března – tedy již v novém režimu – povolení na pokyn Fischla vydali. Formálně bylo sice uděleno firmě Karlík a spol., ta je však neobdržela, přebíral je advokát J. F. a od něho, ještě v budově ministerstva, Z. Stein. Povolení na průvoz 100 miliónů cigaret mělo platit do 31. května 1948. Termín však byl prodlužován a z Fischlova podnětu byla vystavována další dílčí povolení, celkem na 170 miliónů cigaret.⁷⁹ Kromě toho ministerstvo financí na Fischlův pokyn povolilo firmě Metrans, která zajišťovala převážení i ve všech dalších přípa-

v pořádku, dal jsem příslušná povolení vydat.“

Pokyn Fischlův k propuštění Steina bez celní prohlídky: 19.12.1948 přilet z Paříže, 1.6.1948 z Paříže, 14.2.1949 z Bruselu.

- 78 Tamtéž, fond 100/2, sv. 60, a.j. 683, 28-29; fond Politické procesy, sv. 6/4, a.j. 1480-640, 3; fond Eupex, kr. 63, Doklady, 57-68 (výpověď R. Šmejkal 15.10.1953). Ministerstvo financí běžně zařizovalo zvláštní úlevy či výjimky při celním a devizovém odbavování osob, které pak byly propouštěny na hranicích „bez celní a devizové prohlídky“, a které navrhoval ústřední sekretariát KSČ. Praktikovalo se to dvěma způsoby. Buď dva příslušní pracovníci ÚV KSČ sdělovali jména osob náměstku ministra financí, nebo ústřední sekretariát KSČ obdržel zvláštní tiskopisy „Příkazů“ celníci, aby majitele tiskopisu propouštěli bez prohlídky. Jména na „Příkazy“ doplňoval pracovník ÚV KSČ. Ministr financí Jaroslav Kabeš se dopisem 24.10.1951 dotazoval Franka, zda se má v dosavadní praxi pokračovat. Příslušní funkcionáři ÚV KSČ považovali za „nutné tuto praxi zachovat, ovšem ne pro masové použití, ale jen individuálně“.

- 79 Tamtéž, fond Eupex, kr. 63, Zpráva 47-49, Doklady III, 425-444.

dech, do prosince 1949 tranzit 13 vagónů cigaret do Budapešti pro D. Kohna z Vídně a 390 milionů cigaret z Bulharska do Německa a Rakouska.⁸⁰

Převážení amerických cigaret Československem probíhalo tajně a zaskvěným funkcionářům bylo prohlašováno jako „věc stranická“. Doprava do Rakouska nebo Německa zcela odpovídala praktikám mezinárodního pašeráctví. Nejdříve se cigarety převážely přes celnici v Mikulově. Zde čekalo rakouské nákladní auto s poznávací značkou sovětské armády v Rakousku; muži v uniformách důstojníků sovětské armády náklad přeložili a odjeli, zásadně v noci. 16. července 1948 se však náhle objevila na hranicích hlídka NKVD, která náklad cigaret včetně auta zabavila a pouze jednomu falešnému plukovníkovi sovětské armády se nepodařilo utéci.⁸¹

Potom se pašerácká cesta přemístila do Bratislavy a blízké celnice Jarovce. Cigarety se dopravovaly většinou letadly na letiště ve Vajnorech a odtud se pod dohledem celníků a příslušníků bezpečnosti převážely do skladu v bratislavském přístavu. Některé zásilky přivázely před celnici Rozvadov holandské kamióny. Do skladu si pro ně přijížděli z Rakouska občané v uniformách

80 Tamtéž, kr. 50, sl. MF III; fond AN, D-228, 20-21, D-235a (Frankův dopis 15-16), fond Politické procesy, sv. 3/1, 55, sv. 3/3, 36, sv. 4/1, výpověď 15.11.1952, sv. 4/3, a.j. 1480-330, 229. Společnost Metrants, která zajišťovala dopravu cigaret, sdělovala 22.7.1949 Fischlovi: „Jedná se o obchod s 60 mil. cigaret z Maďarska pro D. Kohna z Vídně a Bluma z Vídně. Do obchodu je zainteresován též Eupex.“ – Průvozní povolení byla udělena pod čísly: 35775/49, 142 903/49, 3694/49, 131318/49, 212 247/49.

81 Tamtéž, fond Eupex, kr. 47, sl. XV F, 13 (Jar. Gregor 2.2.1953), kr. 63, Doklady III, 445-456, Zpráva 46-48; fond Politické procesy, sv. 3/6, a.j. 1480-651, 70. Ze zprávy ministerstva financí: „Americké cigarety, které byly dovezeny z Rozvadova do Brna v počtu tří milionů kusů, byly z poloviny přeloženy v Brně do nákladního auta a dovezeny k celnici Mikulov.“ Zpráva Zemského finančního ředitelství Brno 20.7.1948 Fischlovi: „Celní úřad Mikulov hlásí. Dne 16. července 1948 jsme odbavili ve vývozu zásilku amerických cigaret, poukázaných nám celním úřadem v Brně, průvodkou čís. 271 a 272, doprovázených celním ředitelem Pizingerem. Odesílatel: Firma Karlík a spol., zásílatelství Praha, příjemce: Karlík a spol., Vídeň. Zásilka obsahovala: 180 kartónů v hrubé váze 2870 kg, 1 800 000 kusů. Pro zásilku přijel z Vídně 1 šofér s nákladním autem, jeden civilista, jeden ruský podplukovník a jeden ruský leutnant. Překládání se dělo od 21. do 22. hodiny. Ve 22 hodin přijela k celnímu úřadu ruská vojenská policie, jeden podplukovník a tři vojáci. Šofér nákladního auta i s průvodcem ve tmě utekli a ruští vojáci, kteří přijeli k převzetí zásilky, i vojenská policie odjeli se zbožím do Rakouska. K tomuto hlášení podotýkáme: Šlo o průvozní zásilku podle povolení ministerstva financí ze dne 1. července t.r. čís. 145.380/48-VI/4. Překládání se dělo po vývozním projednání, za závorami celního úřadu v Mikulově.“

sovětských vojáků, kteří „se legitimovali legitimací napsanou v ruské řeči, bez fotografie. Kromě toho měli jeden cestovní list, na kterém byly uvedeny náležitosti auta“.⁸²

82 Tamtéž, fond Eupex, kr. 63, Doklady III, 445-446; fond Politické procesy, sv. 3/6, a.j. 1480-651, 69 (výpověď F. Grék 3.2.1949), 74-75 (výpověď J. Barta 4.2.1949), 102-103 (výpověď K. Malík), 159 (výpověď E. Balkovič, 4.2.1949), 153-154 (výpověď P. Vagovič 4.2.1949). Z výpovědi F. Gréka 3.2.1949: „Do přístavu se dostavilo nákladní auto, v kterém, myslím ve dvou nebo ve třech případech, měl šofér na sobě ruskou uniformu oblečení, dále na tom autě byl jeden financ z celního úřadu Jarovce, jeden člen SNB buď z Jarovců nebo z Petržalky. Dle toho, jak jsem se doslechl, šofér nákladního auta na hranicích u nás se převlékl tím způsobem, že civilní šaty sundal a pod civilními šaty měl ruskou uniformu, v které z našich hranic cestoval do Rakouska... Šofér v ruské uniformě při přebírání a nakládání do auta počítal cigarety v německé řeči. Toto mně bylo velmi podezřelé a hlásil jsem to i přednostovi úřadu Vladimíru Strekovi. Přednosta na to odpovídal, že to je takový Rus jako on.“

Z výpovědi K. Malíka: „Vývoz cigaret se dělal následujícím způsobem: Bylo posláno z Vídně auto, jehož šofér se hlásil na slovensko-rakouských hranicích u celního úřadu. Z celního úřadu šofér rakouského auta zatelefonoval mně do kanceláře, přičemž mi šofér hned oznámil číslo lístku (hesla) a počet kusů. Já jsem na to požádal přednostu celního úřadu, aby na auto vyhotovil triptyk s doprovodem, aby auto a šoféra pustil do skladu v přístavě, kde budou naloženy cigarety. Na toto moje požádání bylo auto a šofér propuštěni z celního úřadu do Bratislavy, do přístavu, za doprovodu jednoho celního úředníka a někdy s ním přišel i jeden příslušník SNB. Po tomto oznámení jsem šel buď já, nebo úředník od firmy Istra Pavol Vagovič, který na celním úřadě vystavil průvodku na převoz cigaret. Po příchodu auta do skladu v přístavu bylo množství cigaret uvedené v lístku, který přinesl šofér z Vídně, naložené na auto a pod celním dozorem a SNB bylo auto s cigaretami dopravené na celní úřad v Jarovcích.“

Takovým způsobem bylo přepraveno 70 500 000 cigaret. V Rakousku je dopravovala firma Schwarz a syn, Vídeň, a v listopadu 1948 jedna zásilka šla (8 450 000 ks) na adresu Južnetranst, Vídeň a převážel ji ruský vůz.

Ze zprávy 10.9.1953: „Rakouská auta, určená k průvozu cigaret, byla vždy opatřena falešnou sovětskou evidenční značkou a šofér se závozníky obdrželi pokyny, že se mají dostat do Československa ilegálně a tam se hlásit na celním úřadě v Bratislavě nebo v Jarovcích, že na pokyn rakouských celních orgánů nemají vůbec zastavit, že při cestě nesmějí mít žádné osobní doklady, že v případě zadržení sovětskou hlídkou mají utéci apod. Na Slovensku agent J. Gerenstein pověřil transportem spediční firmu Istra, které současně odevzdal ústřížky, určující potvrzení, kolik kterým autem má být vyvezeno cigaret do Rakouska. Náklad cigaret mohl být vydán po předchozím předložení ústřížku rakouského šoféra, který byl porovnán s ústřížkem firmy Istra a teprve když oba ústřížky dávaly jeden celek, bylo přikročeno k nakládání. Osoby, které přicházely z rakouské strany pro cigarety, maskovaly se do ruských uniforem, byly bez jakýchkoliv dokladů, nebyly vůbec kontrolovány ani pasovou kontrolou ani finančními orgány...“

30. ledna 1949 zajistila Státní bezpečnost v Bratislavě dva pašeráky cigaret, Alfreda Silbergera a Waltra Radiče, opět v uniformě sovětských důstojníků, a auto s poznávací značkou ČAE-1-30-56. Pověřenectva vnitra a financí 5. února 1949 oznámila ministerstvu financí, že neuznávají jím vydaná průvozní povolení. Zabavila nejen všechna průvozní povolení, ale také 17,8 mil. cigaret, které se nacházely ve skladišti. Bratislavské orgány začaly věc vyšetřovat, a to i v Praze spolu s pražskými kolegy. Dotazovaly se Fischla a vyšetřovaly též příslušného úředníka Helikara. Dolanský se velice rozzlobil a ostře si stěžoval veliteli Státní bezpečnosti J. Veselému, který celou záležitost zastavil. Podobně postupoval Fischl u celních orgánů. Oba zadržovaní v Bratislavě byli propuštěni a zabavené cigarety byly 29. března 1949 okresním soudem v Bratislavě uvolněny.⁸³

83 Tamtéž, sv. 3/6, a.j. 1480-651, 76-77, 83, 96-97, 99-101, 106-113 (výpovědi J. Bejra a V. Helikara), 120, 125-128; sv. 3/2, a.j. 1480-77, 25 (výpověď Fischl 11.11.1951). Z Fischlovy výpovědi: „Průvoz cigaret probíhal hladce, až při konci celé věci došlo v Bratislavě k nějaké pozastávce ze strany Státní bezpečnosti a věc se u mne projevila takto: přijel jsem jednou ze služební cesty a v mém pokoji sedělo v přítomnosti Kotenové nebo dr. Glose několik mužů, kteří se mně představili jako orgánové Státní bezpečnosti a ptali se mne, zda bylo povoleno provézt cigarety. Já jsem jim žádané informace dal a oni odešli. Druhý den jsem opět někam odejel, a když jsem se pak vrátil, řekla mně Kotenová, že v mé nepřítomnosti byl referent k této věci z ministerstva financí, a sice dr. Helikar, vyslýchán Státní bezpečností. Šel jsem ihned k ministrovi Dolanskému, hlásil mu věc, ministr se velmi rozčilil, zavolal si Kotenovou, zlobil se na ni, že mu to neřekla hned včera, volal dr. Helikara a vůči němu projevil své rozhořčení nad tím, že byl vyslýchán bez vědomí ministra, ačkoliv šlo o resortní rozhodnutí. Zavolal pak ihned p. Jindřicha Veselého, s nímž o věci telefonicky mluvil, a řekl mu, že věc je v pořádku, že on o ní ví a že pošle mne k němu, abych mu věci blíže vysvětlil. Dojel jsem pak ihned k p. Veselému, kterému jsem řekl o pozadí věci, a on zavolal příslušného referenta a dal mu pokyn, že chce být o věci informován. Po čase přišel ke mně dr. Stein, řekl mně, že věc je v Bratislavě zlikvidovaná, že však cigarety musí opustit republiku někudy jinudy, protože peníze byly již složeny p. Frankovi a bylo zapotřebí, aby cigarety území ČSR opustily a věc byla zlikvidována. Měly odjet přes Č. Budějovice, kde bylo vhodné skladiště. Při příležitosti inspekční cesty jednal jsem s finančním referentkou v Č. Budějovicích a tamějším vedoucím celního oddělení, že cigarety budou poslány do Č. Budějovic a odeslány po vedlejší celní cestě do Rakouska, což také bylo potom provedeno a celá transakce skončila.“

Dálnopis krajského velitelství Státní bezpečnosti Bratislava na krajské velitelství Státní bezpečnosti Praha 16.2.1949: „Sdělujeme, že orgánové Krajského velitelství Státní bezpečnosti Bratislava vyšetřovali v Praze tranzit amerických cigaret z Belgie přes československé území do Rakouska. Dne 12. února 1949 útvar 701 A Praha další vyšetřování zastavil až do rozhodnutí ÚV KSČ Praha. O celé věci ví orgán

Opět se měnila trasa: přes celnice Údolí u Českých Budějovic nebo Valdice na Moravě.⁸⁴

Na průvozu cigaret se v uvedeném období podílelo několik zahraničních firem, mezi jinými polská Timex, rakouská Intrac, a více zprostředkovatelů (m.j. Gorenstein, Nowakovski, Chajczik, Sunchine). Z československé strany se účastnily firmy Eupex a Koospol, jejichž zástupci dojednávali výši poplatků. Začínalo se 500 US dolary za povolený průvoz jednoho miliónu cigaret a postupně se taxa zvyšovala až na 1200 US dolarů. Úplatky plynuly do pokladny ÚV KSČ, přesněji Frankovi a do fondu, který sám spravoval. Tak od Fischla obdržel 54 tisíc US dolarů, od Šmejkalů 28 tisíc a od Steina 30 tisíc, celkem 112 tisíc US dolarů.⁸⁵

Koncem roku 1949 skončilo období, kdy ÚV KSČ pobíral úplatky za pašování amerických cigaret. Zsvěcení vedoucí komunističtí funkcionáři tehdy na těchto nebezpečných transakcích ztratili zájem, nebo se začali obávat toho, že příjemce úplatků bude prozrazen. Také Fischl odcházel jako velvyslanec do NDR. Podlounictví se nyní „legalizovalo“. Frank na schůzi prezidia hospodářské rady ÚV KSČ upozornil v souvislosti s jednáním o velmi neutěšené, ba kritické devizové situaci ČSR na možnost snadného získávání dolarů za průvoz amerických cigaret. Hospodářská rada, tehdy vrcholný orgán v řízení ekonomiky, s návrhem souhlasila. Nezávisle na tom také vedoucí funkcionáři ministerstva financí přivítali možnost získání US dolarů. Na žádost jednoho ze zahraničních zájemců vyjádřil náměstek ministra financí Bedřich Spáčil písemně stanovisko, které bylo směrnicí pro příslušné úředníky: k tranzitním obchodům se máme postavit neutrálně, ani pan ministr ani nikdo jiný nemá zájem na podporování, ale také ne na potlačování tohoto obchodu. Jsou nám ovšem vítány dolary. Máme se snažit dostat dolarů co nejvíc. Musíme se postarat, aby se tranzitní cigarety nemohly dostat na náš trh. Též máme dbát, aby nám nemohly být později činěny diplomatické výtky, že podporujeme pašeráctví.⁸⁶

tamního velitelství Krejčí, který věc vyšetřoval s bratislavskými orgány v Praze. Prosím o podání zprávy, pokud možno urychleně, či ÚV KSČ v této věci už zasedal, když ano, jak bylo v celé věci rozhodnuto, či se bude ve vyšetřování pokračovat, nebo ne.“

84 Tamtéž, sv. 3/6, a.j. 1480-651, 96-97. Zpráva z Č. Budějovic 12.5.1949: „Ve skladišti ČSD je 12 619 800 ks cigaret, které došly na firmu V. Průša, Č. Budějovice od firmy Istra Bratislava. Pokyny k další přepravě cigaret dával K. V.; jeho poslední dispozice z 5.5.1949 ukládala poslat zásilku na adresu Nemzeti Kereskedelmi R. T. Budapešť.“

85 Tamtéž, kr. 63, Zpráva 48-49; fond AN, D-228, 20-21, D-235a (Frankův dopis 15); fond Politické procesy, sv. 7, a.j. 102.

86 Tamtéž, fond Eupex, kr. 50, sl. MF III. Zpráva o průvozu amerických cigaret;

A tak se cigarety pašovaly oficiálně, na státní úrovni, prostřednictvím ministerstva financí a poté ministerstva zahraničního obchodu, se souhlasem či vědomím vedoucích funkcionářů ÚV KSČ. Úplatky plynuly přes ministerstvo financí do státní pokladny. Na ministerstvu financí převzal cigaretovou agendu náměstek ministra Spáčil, a podle něho o všem informoval ministra Jaroslava Kabeše. Oba si pochvalovali průběh a výsledky akce, této „státní šmeliny“ (Kabeš), protože je zdrojem snadno získaných deviz. Byli hluší ke kritice nebo i odsudku nedůstojného počínání státu a jeho účasti v mezinárodní pašerácké síti. Na domácí hlasy i na kritiku Československa v rakouském tisku odpovídali pokynem k pokračování v akci „v zájmu získání dolarů“, neboť „každý dolar je nám dobrý“. Kabeš i Spáčil naopak využili rostoucího zájmu zahraničních firem o povolení průvozu a zvýšili taxu úplatku na 1500 US dolarů za milión cigaret, ale neuspěli. Dosáhli však toho, že část zásilek dopravovaly Československé aerolinie, rovněž za dolary.⁸⁷

fond AN, D-235a (Frankův dopis, 15).

- 87 Tamtéž, fond Eupex, kr. 46, sl. MF III, 18 (Záznam E. Jablonský, 25.8.1950), kr. 50, sl. MF III (Zpráva o průvozu amerických cigaret), kr. 63, Zpráva, 50, Doklady I, 174-186 (dopis B. Spáčila 21.9.1953), kr. 47, sl. XV F, 13 (rozhovor s Jaroslavem Gregorem 2.2.1953). Z Jablonského zprávy 25.8.1950: „Provádějí se určité tranzitní obchody, na kterých má zájem ministerstvo financí, a v souvislosti kterých je zapotřebí, aby k nám jezdili mezinárodní šmelináři. Jde o cigarety. Bližší informace mi nejsou známy. Prosím, aby bylo na příslušných místech uváženo, zda je správné v těchto obchodech pokračovat. V kladném případě ať doporučení pro příjezd těchto mezinárodních šmelinářů dává ministerstvo financí a nikoliv naše ministerstvo. V Praze 15.12.1949.“
- Ze Spáčilova dopisu 21.9.1953: „... když dr. Fischl odešel z ministerstva financí jako velvyslanec do Berlína, upozornil mne na průvoz cigaret s tím, že tato akce je podporována nejvyššími funkcionáři KSČ a byl z tohoto hlediska informován ministr financí, jímž byl tehdy s. Kabeš... O každém průvozu jsem informoval tehdejšího ministra financí s. Kabeše, dal o něm založit spis, v němž celá transakce byla řádně popsána, spis jsem ještě nechal šifrovat s. ministrem. S. ministr Kabeš byl spokojen s tím, že nám tato akce opatřuje dolary, podal o ní zprávu, zda jednu či více nevím, tehdejšími nejvyššími funkcionáři sekretariátu ÚV KSČ Dolanskému, Slánskému, Frankovi, takže jsem měl obavy, zda nemírnými požadavky na zaplacení poplatků v dolarech za průvoz tento průvoz neohrozím a nedostanu za to výtku.“
- Ze záznamu rozhovoru s Jar. Gregorem 2.2.1953: „Cigarety byly dopravovány na pražské letiště a odtud auty do Č. Budějovic. Tam došlo k pozastávce tohoto průvozu Státní bezpečností, jejíž pracovníci mne navštívili se žádostí o vysvětlení. Odkázal jsem je na s. Spáčila a ještě téhož dne jsem s. Spáčila navštívil a doporučil mu, aby se od této akce upustilo, poněvadž je s ní celá řada nepřijemností

Převedením akce výlučně do ministerstva financí se na prováděcí praxi mnoho nezměnilo. Nejprve pracovníci Eupexu, nyní Koospolu (Šmejkal a Schnabel) dojednali s žadateli o průjezdní povolení výši úplatku, a potom vystavil referent ministerstva financí (Helikar) globální povolení. Dílčí povolení poskytovali zástupci Koospolu po zjištění, že byly u Živnostenské banky složeny dohodnuté poplatky. Průvozní povolení obdržel podnik, který průvoz cigaret zajišťoval. Vedle firmy Metrans to byly Československé aerolinie, jejichž funkcionáři projevili o tento tranzit veliký zájem a získali v něm výsadní právo. Pašování probíhalo celkem plynule, až na jednu výjimku se neopakovaly dřívější komplikace s domácími orgány. Zřejmě proto, že vedoucí funkcionáři institucí, které s tranzitem cigaret přicházely do úředního styku, jako Státní bezpečnost, celní a finanční správa, zařizovali hladký průběh akce.⁸⁸

spojena, akci podporujeme toliko kapitalistické zahraniční živly, neboť odměna za trpěné podloudnictví je pouhým drobkem jejich zisku. S. Spáčil na to odpověděl, že je nám každý dolar dobrý a že se tudíž bude v akci pokračovat. Od samého začátku akce bylo mi jasné, že se jedná o trpěné podloudnictví a nepochybují o tom, že téhož mínění musel být i s. Spáčil.“

- 88 Tamtéž, fond Eupex, kr. 50, sl. MF III (Zpráva o průvozu amerických cigaret), kr. 63, Doklady I, 57-68 (Výpověď R. Šmejkal 15.10.1953), Doklady II (rozhovor s J. Jonášem 26.8.1953). Ze Šmejkalovy výpovědi 15.10.1953: „Bylo to prováděno tak, že Helikar poslal ke mně žadatele o povolení průvozu amerických cigaret, já jsem s nimi projednal příslušný poplatek a po jeho složení u Živnostenské banky jim Helikar vydal příslušné povolení. Povolení Helikar jim nepředával do rukou, nýbrž předal ho Čs. aeroliniím nebo výsadní společnosti Metrans, které prováděly dopravu. Povolení k projednání poplatku se stalo se souhlasem ministerstva zahraničního obchodu, které mi později dalo písemný příkaz podepsaný náměstkem Jonášem.“
- Ze zprávy ministerstva financí o průvozu amerických cigaret: „Bylo dohodnuto, že tito soudruzi (Šmejkal a Schnabel) povedou jednání s cizími zájemci o průvoz, a to tak, že vyjdou z požadavku 1500 dolarů, mohou jít až na 1300 za průvoz jednoho miliónu cigaret. Naše povolení budou vydána vždy na n.p. Metrans, doložka o devizovém příplatku obsažena v povolení ovšem nebude. Povolení budou vždy globální, dílčí průvozy bude povolovat Šmejkal nebo Schnabel a to jenom tehdy, když zjistí, že smluvené částky dolarů byly složeny na náš účet u Živnobanky. Výsledky tohoto jednání byly zachyceny v záznamu z 2. ledna 1950. Tento záznam vidoval p. náměstek Spáčil a sám pan ministr 4. ledna 1950, který na záznam připsal: Požadujeme 1500 a ne méně. S. Schnabel byl potom uvědoměn telefonicky, aby se zástupci cizích zájemců jednal na základně 1500 za milión cigaret.“
7. února 1950 telefonoval náměstek dr. Spáčil dr. Helikarovi, že k nám posílá vrchního ředitele Čs. aerolinií s. T., se kterým nutno projednat otázku průvozu

Od února do června 1950 vystavilo ministerstvo financí celkem čtyři povolení, dvě pro Simchera Katze, jedno pro Eduarda Herzfelda a jedno zvláštním způsobem, pouze telefonicky, pro Salomona Dunkelbluma. Celkově šlo o povolení k průvozu 610 miliónů amerických cigaret. Průvoz se neuskutečnil v povoleném rozsahu, vyvezeno bylo 70,98 mil. cigaret. Místo původně očekávaného miliónu US dolarů za povolení a 160 tisíc dolarů za dopravu obdrželo ministerstvo financí 112 488 US dolarů a kolem 20 tisíc dolarů za dopravu.⁸⁹

cigaret. Dr. Spáčil byl při tomto rozhovoru upozorněn, že podle Schnablova hlášení nemůže se docílit, aby cizí průvozci zaplatili 1500 dolarů za průvoz jednoho miliónu cigaret. Dr. Spáčil odpověděl, že můžeme jít až na 1200 dolarů, pakliže budou cigarety dopravovány letadly, čímž bude dolarový přínos zvýšen. Byl pořízen zápis z 21.2.1950 o návštěvě Schnablově. Ten sdělil, že cizí zájemci jsou ochotni platit za každý provezený milión cigaret 1250 dolarů. Chtějí provést 200 miliónů cigaret do Rakouska a 200 miliónů cigaret do Německa. Průvoz do Rakouska z 50 % dráhou a z 50 % letadly. Čs. aeroliniím bude svěřena celá doprava a ony budou také podávat žádost o průvoz. Cigarety mají být přechodně uskladněny v Č. Budějovicích. Pro Německo bude nutno je přebalit, za průvoz budou skládány dolary. Dovoz cigaret k nám a vydané povolení bude bez dalších formalit. Vývoz ven však uvolní Schnabel jen tehdy, zjistí-li, že příslušná částka v dolarech je složena. Uvedený zápis byl rovněž vidován dr. Spáčilem a p. ministrem.“

Z rozhovoru s J. Jonášem 26.8.1953: „V roce 1950 jsem byl požádán R. Šmejkallem, býv. společníkem fy Eupex, abych povolil tranzit amerických cigaret do Rakouska. Tento tranzit se předtím pod dozorem ministerstva financí běžně prováděl. O Šmejkalově žádosti jsem informoval na ÚV KSČ Franka a ministry Kabeše a Kopřivu, kteří k akci dali svůj souhlas s tím, že budou učiněna vhodná opatření k tomu, aby cigarety nemohly zůstat na našem území, tj. že orgány ministerstva financí a ministerstva národní bezpečnosti budou zásilkou dopravovat.“

⁸⁹ Tamtéž, kr. 46, sl. FM III, 13, kr. 50, sl. MF III (Zpráva o průvozu amerických cigaret), sl. MF IV, 51, kr. 63, Doklady III, 478; fond Politické procesy, sv. 7, a.j. 102. Průjezdní povolení v roce 1950: pro Katze, č.j. 223/30736/50 z 22.2.1950 pro Západní Německo, č. 223/301106/50 z 22.2.1950 pro Rakousko; pro Herzfelda č. 223/34647/50 z 21.3.1950 pro Rakousko; pro Dunkelbluma č. 223/82624 z 3.6.1950 pro Rakousko.

Ze zprávy o průvozu amerických cigaret: „Konečně jsme povolili jako tzv. zvláštní akci D průvoz 10 miliónů cigaret a sice firmě Dunkelblum. Na toto povolení nebylo vydáno písemné vyrozumění. Věc byla vyřizována pouze telefonicky jak u Čs. aerolinií, tak u Metransu a u celního oddělení Jednotného národního výboru v Č. Budějovicích. Písemně byla záležitost zachycena pouze na požádání finanční referentky v Č. Budějovicích s. Formánkové a sice spisem č.j. 82624/50 z 30.6.1950. K této zvláštní akci došlo z podnětu s. Šmejkala z Koospolu. Šmejkal byl u s. Spáčila, který ho poslal k nám. Sdělil, že další firma, a to Dunkelblum, má zájem o průvoz cigaret, a že by byla ochotna zaplatit 1700 dolarů za povolení průvozu každého miliónu cigaret. Také již na toto konto složil Dunkelblum 17 tisíc dolarů,

2. března 1950 byl zrušen československý tabákový monopol, který spadl do pravomoci ministerstva financí. Povolování průvozu cigaret přešlo zcela na ministerstvo zahraničního obchodu, které se už dříve k věci vyjadřovalo. Na poradě 2. listopadu 1950 se rozhodlo, že průvozní povolení bude napříště vydávat resort zahraničního obchodu, který bude předběžně informovat ministerstvo financí. Úplaty nadále poplynou ministerstvu financí.

V roce 1951 dostalo toto ministerstvo pouze jednu zprávu o průvozním povolení, a to na 2 milióny cigaret pro firmu Herzfeld. Státní pašování cigaret ustalo.⁹⁰

Československo bylo tehdy zřejmě v mezinárodních kruzích obchodníků cigaretami svým státním podloudnictvím známo. Na zástupce jeho obchodních společností se v roce 1949–1950 obraceli další zájemci o průvoz do Rakouska a Německa. Vedoucí funkcionáři ministerstva financí byli takovým nabídkám příznivě nakloněni a zvyšovali taxu až na 2000 US dolarů za milión cigaret. Ministerstvo zahraničního obchodu však nakonec od těchto obchodů ustoupilo. Zástupci československých obchodních společností dělali i návrhy a pokusy obchodovat na vlastní pěst, ilegálně dopravovat cigarety přes Německo, ale ve skutečnosti je tam na černém trhu prodávat. Ani tyto navrhované transakce se neuskutečnily.⁹¹

a to u Živnobanky na jméno Šmejkal. Dunkelblum žádal, aby věc byla zachována v tajnosti, aby se o tom nedověděli Katz a Herzfeld. Poněvadž dr. Spáčil dal nám pokyn, abychom záležitost vyřídili kladně, jak uvedl, bude to pro nás přinejmenším novým prostředkem vynutit zvýšení plateb z povolených průvozů, vyřídili jsme záležitost kladně, a to jak shora řečeno telefonicky. Můžeme k tomu dodat pouze tolik, že na toto povolení byl vyvezen, resp. provezen přes naše celní území pouze jeden milión cigaret. Přesto však složená částka 17 tisíc dolarů, jejíž protihodnota byla složena na náš účet, zůstala nám celá.“

⁹⁰ Tamtéž, kr. 50, sl. MF III (Zpráva o průvozu amerických cigaret), kr. 63, Zpráva 50. Porady 2.11.1950 se zúčastnili: Spáčil, Jonáš, Helikar, Šmejkal, Klimeš za ministerstvo zahraničního obchodu, Kučera za Státní banku.

⁹¹ Tamtéž, fond Eupex, kr. 46, sl. MF III, sl. FM – akce B; fond Politické procesy, sv. 3/2, a.j. 1480-77, 25. Autor záznamu pro vedení ministerstva financí z 25.8.1950 popisoval jednání s ministerstvem financí a poté zahraničního obchodu o nabídce jednoho zájemce o průvoz cigaret do Rakouska a o jeho ochotě zaplatit 1700 US dolarů za milión cigaret. R. Dvořák nakonec sdělil zamítavé stanovisko. – V červenci 1949 se chystal cigaretový obchod, do kterého byly zapojeny československé obchodní společnosti a také sovětsko-východoněmecká spediční firma. Z plánovaného dovozu 15 mil. cigaret, z nichž mělo 14 mil. zůstat na černém trhu v Německu, zřejmě sešlo; transakce narazila na nesouhlas východoněmeckých úřadů (Appelta). – Na počátku roku 1949 Šmejkal sděloval Fischlovi, že také získal zájemce o průvoz cigaret, dokonce za výhodnějších podmínek, než obstaral Stein.

Bilance Eupexu

V roce 1951 začala úřední likvidace firmy a na podzim Eupex fakticky zanikl, i když v likvidaci byl do března 1954 a politicky o tom bylo rozhodnuto v listopadu 1952. 21. března 1951 převedli jeho vedoucí z konta č. 71663 u Státní banky na nově založenou vkladní knížku č. 619468 12 miliónů Kčs. 22. června uváděla zpráva o stavu přechodného konta Eupex č. 242 převod 2 408 886 Kčs z konta č. 71663 k dobru konta Eupex I č. 704800. A 28. září J. Gregor konta, jejichž majitelem byl Eupex, Hunčovský a spol., u Státní banky zrušil, a zbývající obnos převedl na ministerstvo národní obrany, na konto 101, účet č. 44600.⁹²

Likvidace Eupexu provázely od počátku komplikace. 15. ledna 1951 se dohodli na likvidaci Šmejkal se zástupcem Merkurie. Když po čtrnácti dnech Eupex v této věci nic nepodnikl, vedení Merkurie 2. února a znovu 3. března připomnělo Šmejkalovi nutnost účetně likvidovat Eupex k 1. lednu 1951. 18. dubna 1951 jednali o likvidaci Šmejkal a J. Gregor s Frankem, kterému předali potvrzení Státní banky na vkladní knížku s 12 milióny korun. Když 2. května 1951 úřední likvidátoři Eupexu (Josifek a Karel) vyzvali Gregora a Šmejkala, aby předali doklady o činnosti firmy před 1. lednem 1950, dostali od prvního odpověď zamítavou, od Šmejkala vyhýbavou. Doklady o tajných transakcích převezl J. Gregor z tzv. Eupexu II do Centrokomise a na pokyn ministra zahraničního obchodu je měl předat ústřednímu sekretariátu KSČ (Frankovi). Tu se však objevili úředníci Státní bezpečnosti s pokynem náměstka ministra národní bezpečnosti Baudyš, aby doklady převzali. Teprve na Frankův zákrok se dostaly na sekretariát

92 Tamtéž, fond 100/36, a.j. 305-8, 13335, 40, 60; fond Politické procesy, komise I, sv. 29, a.j. 631, 61; fond Eupex, kr. 61, sl. XXVIII Š. J. Gregor psal 4.4.1951 Frankovi: „Po dohodě se s. Šmejkalem o likvidaci a předání zbývajících výtěžků jsem oddisponoval z konta Eupex II, původně určeného pro akci R, Kčs 12 mil. na vkladní knížku, kterou jsme měli předat ÚV KSČ.“ – Z informace o převodu z účtu Eupex na vkladní knížku Státní banky, kterou 11. 12. 1951 podával bývalý vedoucí odd. vkladních knížek SBČS A. Černý, v této době již vedoucí sázkové kanceláře: „Asi v dubnu 1950 došel do Státní banky čsl. příkaz fy Eupex, aby byl uzavřen zvláštní účet této firmy a jeho zůstatek převeden na vkladní knížku na jméno Komunistická strana Československa. Příkaz mně byl předán s. Janem Ůblem, zástupcem vedoucího likvidatur Státní banky čsl. S jmenovaným jsme se dohodli, že příkaz vykonáme tím, že knížka bude vydána oprávněnému orgánu či funkcionáři strany. Šlo o převod cca Kčs 14 mil. Po převodu zůstatku účtů na vkladní knížku ponechal jsem knížku u sebe v úschově. Naše stanovisko, že knížka může být vydána jen do rukou oprávněného funkcionáře, jsme si ověřili v sekretariátu ÚV KSČ...“

ÚV KSČ, kde byly uschovány. Doklady Eupexu I o tajných obchodech, které nebyly proučtovány, převzal Šmejkal. V polovině roku 1951 dostal od Franka pokyn, aby zničil doklady o „černém obchodu“ s Německem a ostatní mu předal. Frank tyto dokumenty uložil rovněž v sekretariátě ÚV KSČ.⁹³

Přes značné obtíže práce na likvidaci pokračovaly. Její vykonavatelé zjistili existenci tajných kont firmy; vedení Merkurie na tuto skutečnost upozornilo 20. října 1951 Státní banku a žádalo okamžité zastavení transakcí s nimi. Ministerstvo zahraničního obchodu sdělovalo komunistickému ústředí, že není možné provést likvidaci podniku v rámci firmy Merkurie, kam v poslední době Eupex patřil. Požadovalo likvidaci oddělenou, mimo jiné i proto, že v Eupexu došlo k mnoha nezákonnostem a podvodům, které si vynucují šetření. Autor zprávy navrhoval, aby ministr zahraničního obchodu předal všechny materiály o Eupexu ministrům státní kontroly a národní bezpečnosti k dalšímu řízení. Do záležitosti se vložili funkcionáři ústředního komunistického sekretariátu a 16. srpna 1952 už Merkurie oznámila soudu, že v dosavadní likvidaci Eupexu se nepokračuje. 14. listopadu politický sekretariát ÚV KSČ rozhodl o prověrce činnosti Eupexu a určil čtyřčlennou komisi (A. Faltýnek, J. Cihla, F. Halbich, M. Klíma). Po pěti dnech schválil i formální likvidaci firmy a usnesl, že materiály obdrží A. Novotný, který také zajistí dokončení finanční likvidace firmy. Určená komise předložila zprávu 5. března 1954. Navrhla předat materiály o Eupexu ministru národní obrany Alexeji Čepičkovi a ministru vnitra Rudolfu Barákovi, který měl spolu s ministrem zahraničního obchodu Richardem Dvořákem zjistit stav konta č. 2439 a 2440 u Schweizerischer Bankverein Zürich a zbytek vkladu u DEAG, 939 860 Kčs v nové měně, převést do pokladny ÚV KSČ. Zpráva komise rovněž konstatovala, že likvidace Eupexu je dokončena, přebytek 133 196 Kčs v závěrečné bilanci z 24. února 1954 připadl Merkurii jako vlastníku firmy.⁹⁴

Přesnou bilanci celkového hospodaření a výsledků Eupexu pořídit nelze. Pro mnohé obchody účetní doklady vůbec neexistovaly, byly zničeny,

93 Tamtéž, fond 100/2, sv. 60, a.j. 686, 6; fond Politické procesy, sv. 4/3, a.j. 1480-330, 249; fond 02/5, sv. 45, a.j. 129, bod 13. V polovině roku 1950, po převedení Eupexu do Merkurie, dal Šmejkal převést doklady do Koospolu a uložit, za rok na Frankův pokyn zničil část o obchodech v Německu, ostatní převezl na sekretariát ÚV KSČ.

94 Tamtéž, fond AN, D-228, 1; fond Eupex, kr. 63, Zpráva 1 a 56-57; fond 02/5, schůze 14. a 19.11.1952.

mnohé falšovány. Na příkaz Franka, Fischla a s vědomím Spáčila byla falšována i daňová přiznání. Šmejkal hovořil o 20 milionech Kčs odevzdaných komunistické straně. To však byl jen zlomek skutečných příjmů a darů. K 30. červnu 1948 předložili Šmejkal a J. Gregor zprávu o hospodářské činnosti Eupexu za prvé dva roky. Podle ní bylo Frankovi odvedeno hotově 203,85 mil. Kčs, z toho jen 16,05 mil. v tehdejší československé měně, ostatní v amerických dolarech (150 tisíc), švýcarských francích (50 tisíc) a německých markách (11 milionů), prodaných Živnostenské bance. Zpráva neobsahovala miliónovou pohledávku v Rumunsku, čtyřmiliónovou provizi od firmy Baťa n.p. a výdaje spojené s nákupem tiskárny pro Svobodu-Rudé právo. Naopak zase chyběl dluh u polské firmy Timex ve výši 2,5 mil. Kčs. Autoři zprávy konstatovali, že původní závazek obstarat pro volební fond KSČ 10 milionů Kčs několikanásobně překročili, „a v případě, že by byl nepřišel únor (1948 – K. K.), byli jsme schopni financovat celé volby“. Vedoucí Eupexu připisovali značný, ne-li rozhodující podíl na docíleném úspěchu „jedinečným organizačním a národohospodářským schopnostem s. Franka, dle jehož rad a pokynů jsme řídili celou naši činnost“.⁹⁵

Za další a hlavní bilanci lze považovat vyúčtování hospodářské činnosti Eupexu k 31. prosinci 1950. Autoři zprávy, Šmejkal a J. Gregor, ji pořídili 1. května 1951 pro Franka. Vyčíslili výsledek činnosti Eupexu na 216 995 745 Kčs v tehdejší měně, přičemž uváděli reálnou možnost zhodnocení „v případě potřeby“ na 329 869 210 Kčs, tzn. přepočítali by cizí měnu v černém kursu. Odborníci však v roce 1953 považovali uvedený výnos za nesprávný a vypočetli jej na 157 857 735 Kčs, z čehož podle nich nebylo vyúčtováno 88 049 290 Kčs, tedy „někde zašantročeno“. Ale ani tento údaj není úplný. Odborníci vyloučili z výnosů dary (např. ÚV SED, DEAG) a problematické pohledávky, které činily 22 639 800 Kčs. Propočet odborníků se tak dostal na 180 517 535 Kčs. Přitom nelze určit, zda, jakým způsobem a v jaké výši se Eupex podílel na už zmíněných podporách a pomoci komunistickým stranám či jimi ovládaným organizacím, buď přímo zvláštními kurýry, nebo přes Moskvu.

Lze tedy konstatovat, že z řady důvodů se nepodařilo získat přesný či úplný přehled o ziscích Eupexu. Je to běžný jev u podniku, který provádí nelegální obchody a je zapleten do podobných mezinárodních transakcí, navíc podporovaných a krytých státními institucemi, které jsou pověřeny kontrolou nad takovou činností.⁹⁶

⁹⁵ Tamtéž, fond 100/36, a.j. 305-8, 1335, 6-7.

⁹⁶ Tamtéž, fond AN, D-228, 23-24; fond Eupex, kr. 62, sl. 5 (Výkaz výsledků hospodářské činnosti společnosti EUPEX ku dni 31.12.1950), kr. 63, Zpráva 52-56.

Uplynul pouhý rok od zániku Eupexu a jeho hlavním aktérům se strana, které tolik sloužili, počala odměňovat. 9. května 1951 si Šmejkal v dopise Frankovi stěžoval na nesplněný Slánského slib, že budou on a Gregor vyznamenáni řádem za práci pro stranu. Místo toho však skončil ve vězení a zde obdržel výměr finančního odboru obvodního národního výboru Praha-východ na zaplacení důchodové daně ze zisku Eupexu, jehož byl formálním spoluvlastníkem. Protože nemohl částku 485 177 Kčs zaplatit, rozhodl se úřad jeho soukromý majetek konfiskovat. Nikdo nechtěl potvrdit, že zisky Eupexu, z nichž se měla platit daň, odváděl komunistické straně. A mlčeli i ti z ministerstva financí (Kabeš, Spáčil), kteří věděli o příkazu, který dostali od Franka či Fischla, aby Eupex neplatil daně a nepřiznával zisky ke zdanění. Až revizní komise ÚV KSČ potvrdila správnost Šmejkalovy obhajoby, že šlo o zisky pro KSČ, ale náprava ještě dlouho nepřicházela.⁹⁷

⁹⁷ Tamtéž, fond Eupex, kr. 61, I-Ks 69-73, kr. 62, sl. 5; fond Politické procesy, sv. 4/3, a.j. 1480-325, 193 a a.j. 1480-330, 235-237. Ze Šmejkalova dopisu Frankovi 9.5.1951: „Uložil jsi mně tři hlavní úkoly: 1. opatřit pro volební účely v roce 1948 částku 10 mil. Kčs, 2. obstarat tiskařské stroje na doplnění strojového parku tiskárny Svoboda, 3. zařídít převoz rotačky a tiskových strojů pro tiskárnu Svoboda z Plavna. Přijaté úkoly jsem v dané lhůtě splnil. Další činností společnosti Eupex splnil jsem společně se s. Jiřím Gregorem další a často velmi závažné úkoly. S účtováním, které Ti dnes předkládám, seznáš, že skutečný finanční efekt společnosti Eupex činí celkem 216 995 795 Kčs... Jsem synem dělníka a na svém vlastním těle jsem poznal všechny strasti kapitalistického řádu, proto jsem považoval plnění úkolů, které jsi mi jménem strany ukládal, za samozřejmou povinnost. A jsem hrdý na to, že jsem mohl spolupracovat na konečném vítězství dělnické třídy u nás. Domnívám se však, že se na mne nebude horšit, připomenu-li Ti určitý slib. Při ukládání druhého a třetího úkolu jsi mně prohlásil: Soudruh Slánský vám slibuje, že po splnění těchto úkolů obdržíte metál. Úkoly jsme splnili, když však bylo prováděno hodnocení zásluh tím, že se udělovaly řády, na nás se zapomnělo. Opakuji znovu, že jsem si vědom, že všechno, co jsem dělal, bylo mojí povinností. Také jsem nikdy nedbal nebezpečí ztráty svobody, života, které mi častokrát při plnění úkolů hrozilo. Jsem i dnes ochoten plnit jakékoliv úkoly bez nároku na odměnu. Věřte mi však, soudruzi, že je mi to trochu líto, když vidím, jak jiní, snad vykonali více, snad i méně, mohou veřejně nosit znamení uznání práce pro stranu. Dovolil jsem si pouze připomenout slib, na který jste v přemíře stranické a státní práce zapomněli. Je na vás, abyste rozhodli, zda si ten metál zasloužím či ne. Ať tak či onak, ujišťuji, že jsem připraven pro stranu převzít jakékoliv další úkoly.“ – Potíže s finančními úřady měli Šmejkal i J. Gregor již v roce 1951. Tehdy Šmejkal požadoval na Frankovi, aby záležitost na ministerstvu financí vyřídil, nebo bude nucen věc osvětlit a ÚV KSČ musí daně zaplatit. Frank ho poslal za Spáčilem, „kterému jsem měl vyřídít, že buď zařídí, aby se daně nemusely platit, nebo že podáme daňové přiznání, ale aby i oni

Poslední slovo v případě Eupex připadlo, jak bylo tehdy běžné, politickému procesu. Výrobci monstprocesu s tzv. vedením protistátního spikleneckého centra v čele s R. Slánským vyšetřovali činnost Eupexu hlavně u uvězněných Fischla a Franka, ale také u Gemindera i Švába. Do režijní knihy procesu s centrem, podle které probíhalo soudní přelíčení v listopadu 1952, dokonce zařadili odstavec o Eupexu a o Šmejkalovi. V tu dobu byli už ve vazbě Státní bezpečnosti R. Šmejkal, J. Gregor, V. Hajšman, J. Jirotko a další, kteří se podíleli na obstarávání finančních prostředků pro komunistickou stranu. Tvůrci procesu se Slánským a spol. původně chtěli z uvedených osob utvořit skupinu, která zajišťovala finanční prostředky pro „protistátní činnost“ nepřátelského centra. V tomto duchu vyzněl i závěr čtyřčlenné komise, která prováděla prověrku Eupexu. Svou zprávu končila: „Firma byla založena jako nástroj protistátního spikleneckého centra Slánského, kterému sloužila dvojím způsobem: a) jako hospodářská základna pro financování jeho činnosti, b) jako pomocná platforma pro špionáž a hospodářskou diverzi ve spojení se západními imperialisty.“ Od této hrozi- vě vyspekulované konstrukce nakonec bezpečnost ustoupila. Ministr národní bezpečnosti Karol Bacílek předložil 19. května 1953 politickému sekretariátu ÚV KSČ návrh trestního oznámení na R. Šmejkal, J. Gregora a další. Příští rok byli odsouzeni v politických procesech na dva až pět let vězení za hospodářské delikty a obvinění též z neprokázaného obohacování se a podvodů. Později byli všichni rehabilitováni. Skutečná trestná činnost, prováděná z popudu vedoucích funkcionářů a ve prospěch KSČ – nelegální obchody, daňové úniky a podvody, účast v mezinárodní pašerácké síti a další trestné činy – zůstaly nepotrestány.⁹⁸

Eupex vznikl jako obchodní podnik komunistické strany a stal se jedním z jejích důležitých finančních zdrojů. Už u jeho zrodu a v celé jeho podnikatelské činnosti zaujímaly významné, ne-li rozhodující místo nezá- konné transakce, obchodní machinace, daňové a celní podvody na účet

v něm vyúčtovali jejich dvě miliardy Kčs. O další podrobnosti týkající se dvou miliard mi Frank nic neřekl...“ Vedoucí funkcionáři ministerstva financí nic nezařídili, ale jakmile byl Šmejkal v roce 1952 zatčen, nařídili nemilosrdné vymáhání daní. Šmejkal se z vězení velmi silně domáhal, aby komunističtí funkcionáři zastavili exekuci jeho majetku. Jeho volání znělo ještě v roce 1956 a teprve potom se komunistické instituce záležitostí znovu zabývaly.

98 Tamtéž, fond 02/5, sv. 45, a.j. 129, bod 13, sv. 53, a.j. 77, bod 15, sv. 58, a.j. 156, bod 12; fond Politické procesy, komise I, sv. 29, a.j. 631-635b; fond Eupex, kr. 63, Zpráva 60.

státní pokladny. Představitelé Eupexu a jeho političtí protektoři z ústředí KSČ ujišťovali, že po únoru 1948 jejich strana neměla s Eupexem už nic společného. Ve skutečnosti však od něho nadále plynuly finanční částky do fondů ÚV KSČ. Příslušní komunističtí funkcionáři určili Eupexu další či staronové poslání: už jako státní podnik sloužil k provádění či krytí tajných, podvodných a nezákonných obchodů.

Další finanční zdroje

Eupex zdaleka nebyl jediným štedrým finančním zdrojem komunistické strany. Vedle vydavatelství a tiskárny Svoboda-Rudé právo a Rovnost v Brně vlastnila KSČ ještě obchodní podnik Nová tvorba, propagační podnik Praga, Svěpomoc a Svoboda-gramodesky.⁹⁹ Zřejmě už se nepodaří zjistit všechny další finanční zdroje, vyzkoumat cesty či kanály, kterými v letech 1945–1953 plynuly nejen peníze, ale i jiné bohatství, většinou ze státního vlastnictví, do pokladny či vlastnictví KSČ. A malou nadějí na úspěch skýtá snaha odhalit úvahy komunistických funkcionářů o možných zdrojích, které se neuskutečnily.¹⁰⁰ Nezbyvá než se omezit na dosud poznané případy

99 Tamtéž, fond 100/2, sv. 48, a.j. 499, 133; fond 100/1, sv. 13, a.j. 86, sv. 12, a.j. 84, 2-5. V r. 1947 dosáhl zisk převedený ÚV KSČ: vydavatelství Svoboda a Rovnost 26 562 239 Kčs, tiskárny 30 594 785 Kčs, Nová tvorba 513 207 Kčs, Svěpomoc 141 671 Kčs, Svoboda-gram. desky 127 732 Kčs, Praga 630 000 Kčs (v r. 1948); v r. 1951 činily zisky z vydavatelství a tiskárny Svoboda 180 mil. Kčs.

100 Tamtéž, fond Politické procesy, sv. 3/6, a.j. 1480-117, 166-170. Jedna z úvah o finančních zdrojích, která se nerealizovala – tzv. kalorie, se objevila v jednáních o dodávkách zbraní v akci Ř a pro Izrael. Tehdejší zaměstnanec Čs. zbrojovky ve výpovědi 8.5.1952 sdělil: „Při tomto jednání hovořilo se také o kaloriích, které z těchto obchodů (zbrojařských) vyjednávači dostávali, a o možnosti složit podobným způsobem určité částky ve valutách ze zbraňových obchodů, které jsme prováděli ve prospěch našich zpravodajských orgánů, pracujících v cizině, anebo ve prospěch komunistických stran v zahraničí. Reicin o toto jevil velký zájem a nakonec bylo dohodnuto, že tuto věc přednesu k posouzení s. Švábovi na bezpečnostním (správně evidenčním) oddělení ÚV KSČ. Toto jsem také učinil a ze strany Švába bylo řečeno, že tuto věc dá k posouzení dále. Více jsem s těmito lidmi v této věci nejednal. Avšak nedlouho potom, při projednávání velkých dodávek se s. plk. Pallou, přišel tento s návrhem, aby do účtovaných cen byly kalkulovány 2 % ve prospěch KSČ. Toto činil podle jeho prohlášení na přání rozhodujících činitelů ze strany a tuším, že bylo uvažováno o tom, že by tyto kalorie byly složeny u některé ze zahraničních bank buď ve Francii nebo ve Švýcarsku. K čerpání těchto kalorií však nedošlo.“

a postupně, spíše náhodně odkrývat další. Obtížnost spočívá především v tom, že většinou šlo o kanály utajené nebo maskované pod různými značkami, mnohé plynuly přímo do tajného fondu (jedním z nich byl např. fond, kterým disponoval Frank), často osobně a bez potvrzení. Kromě toho, a to je důvod zvlášť závažný, většina dokumentů, dokladů a záznamů takových transakcí byla už v padesátých letech i později cílevědomě ničena. Zůstala jen torza, obvykle náhodně objevená, která sice nemohou poskytnout ucelený přehled o finančních zdrojích, přesto však na některé prameny i „převody“ ukazují.

Podobná firma, jako byl Eupex, působila ve Švýcarsku. Technotex měl ale krátký život a jeho obchodní činnost se příliš nerozvinula. Firma se zrodila v jakémsi průsečíku dvou rozdílných zájmů. V roce 1947 se Fischl dotazoval dopisovatele ČTK Antonína H., který byl také pověřen zvláštními úkoly pro zpravodajský odbor ministerstva vnitra, na možnost založit ve Švýcarsku obchodní společnost, přičemž „část zisků této společnosti by mohla mít KSČ k dispozici“. Vhodnou osobu pro založení takové společnosti našli v K. Fuchsovi, s nímž pak krátce na to jednal o založení podniku Frank. Firma vznikla 1. října 1947. Při zastupování československých firem narážela na překážky a na nedostatek kapitálu. Tu se ohlásil druhý zájem. Vývozní a dovozní společnost Kotva ve Zlíně, která byla součástí Bařových závodů, chtěla vybudovat vlastní obchodní střediska v zahraničí. O její zastoupení ve Švýcarsku se ucházel K. Fuchs, ale dohoda, uzavřená mezi nimi 22. března 1948 ve Zlíně, neuspokojila ani jednu stranu. Zejména představitelé Kotvy neprojevovali příliš důvěry v partnera. V této chvíli zasáhli vedoucí funkcionáři ÚV KSČ, zřejmě Frank a Fischl, kterému si K. Fuchs na nezájem Kotvy stěžoval. Při jednání v Praze u Franka, jehož se zúčastnili Fischl, Antonín H., K. Fuchs a generální ředitel Bařových závodů Ivan Holý, dostal Holý „stranický příkaz“ uzavřít s Technotexem smlouvu, která byla pro K. Fuchse velmi výhodná. Zajišťovala mu neobvyklé mimořádné odměny, zdůvodňované tím, že slouží „k plnění stranických úkolů“. Firma však neměla dlouhého trvání, zanikla po dvou letech, dokonce se ztrátou. Dosud nelze potvrdit, zda a v jaké výši plynuly z Technotexu peníze na konto komunistické strany, pozdější svědectví však prokazují, že firma financovala nákup různého, zejména elektrotechnického zboží pro potřeby ÚV KSČ. Zakladatele firmy K. Fuchse švýcarské úřady nakonec zatkl a pro údajnou zpravodajskou činnost vyhostily ze země.¹⁰¹

101 Tamtéž, fond Eupex, kr. 47, sl. VII F, 4; fond Politické procesy, sv. 4/3, a.j.

V polovině roku 1949 posílali komunističtí ministři z rozpočtu svých úřadů dary na konto Socialistické akademie, instituce ÚV KSČ. Odtud pak plynuly do ústřední pokladny KSČ. Národní banka 29. června 1949 oznamovala, že na šekový účet č. 12530 obdržela jeden milión korun od ministerstva financí, sto tisíc od ministerstva zahraničního obchodu a po 300 tisících od ministerstev vnitřního obchodu a výživy. V příštích dvou letech plynuly stejnou nebo obdobnou cestou další peníze.¹⁰² Z ledna 1950 pocházel podivný příkaz, jehož obsah není zcela objasněn. Úřad předsednictva vlády oznamoval Živnostenské bance, že doručitel tohoto vzkazu je „zmocněn uložit na vkladní knížku 2,5 mil. Kčs“. V průběhu dalšího roku vystavil tento úřad stejné příkazy na dalších 7 mil. korun. Dosud je opředen tajemstvím pohyb na několika zvláštních vkladních knížkách, které měl k dispozici Frank, a také na tajných kontech v hospodářském oddělení ÚV KSČ.¹⁰³

1480-330, 7-8 (výpověď Geminder 15.7.1952), sv. 82/1-ZV 57, 383-385, sv. 82/2-5393, sl. III, 11-12, 57; sv. 3/5, a.j. 1480-645, 17-18 (Zpráva z 22.12.1950). Ze zprávy 22.12.1950: V červnu 1948 zavolal I. Holý dva funkcionáře Kotvy a K. Fuchse a „žádal okamžitě uzavření smlouvy za podmínek pro Fuchse velmi výhodných a bez dalšího vysvětlení prohlásil, že jde o stranický příkaz. Od tohoto okamžiku jsem samozřejmě až do určité doby považoval vše, co souviselo s K. Fuchsem a Technotexem za věc, která vyžadovala mé plné podpory. K víceméně obvyklým smlouvám byla v případě Karla Fuchse ještě uzavřena tajná smlouva, která mu zaručovala, pokud se pamatuji, měsíční příjem při určitém předpokládaném obratu asi 4000 švýc. franků. Tento vysoký příjem nebyl odůvodněn jeho osobní potřebou, ale tím, že potřebuje peníze k plnění stranických úkolů.“ – Výsledek jednání Technotexu a Kotvy 22.3.1948: „Firma Bařa n.p. Zlín převezme okamžitě 67 % účasti na firmě Technotex a.s. Basilej, tj. poukáže ihned ve smyslu svého dopisu z 13.12.1947 částku šv. franků 13 353.“ Firma Technotex bude zastupovat Čs. kožedělné a gumárenské závody. – K. Fuchs nakupoval pro ÚV KSČ ve Švýcarsku diktafony. – Výroční zpráva Technotexu a.s. Basilej z 3.10.1949, tj. firmy už v likvidaci: obrat za rok 1948 činil 705 480 šv. franků, celková ztráta do října 1949 dosáhla 9133 šv. franků

102 Tamtéž, fond Eupex, kr. 50, sl. MF IV, 2; fond 100/2, sv. 49, a.j. 510, 2, 4; fond AN, A-8/24. Např. 11.5.1950 oznamovala pracovnice ÚV KSČ řediteli Koospolu, že mu posílá účet na 480 000 Kčs za vypracování expertizy světových trhů Socialistickou akademií. – 13.4.1951 upomínal Frank ministra sociální péče, aby poslal 400 000 Kčs na konto u Státní banky, účet č. 6156. – Nelze přesně určit, zda dary vedoucích funkcionářů pokladně ÚV KSČ pocházely z jejich příjmů či honorářů za knihy, nebo z rozpočtu jejich úřadů. 8.7.1954 přišlo od A. Čepičky 60 000 Kčs, 7.7.1954 a 30.7.1956 od Z. Nejedlého 35 tisíc, 20.5.1953 od J. Uhra 75 000 Kčs; po Gottwaldově smrti přišly od 21.–26.5.1953 autorské honoráře 6 371 501 Kčs.

103 Tamtéž, fond Eupex, kr. 50, sl. MF IV, 71-73; kr. 61, karty; fond AN, A-8/24. 9.10.1950 byly tři případy (hesla vkladních knížek Ostrava, Tábor, Beroun) a 4.1.1951

Zvláště štědrým dárcem byl pro pokladnu KSČ předseda vlády Antonín Zápotocký. Podle záznamů, uložených v jeho archivu, daroval od listopadu 1948 do dubna 1953 na vkladních knížkách či v hotovosti 59,5 mil. Kčs a 11. ledna 1952 předal kurýru Ivanovovi 200 tisíc US dolarů, zřejmě z rozpočtu předsednictva vlády.¹⁰⁴

Běžně používaným zdrojem finančních příjmů ze státního rozpočtu se stalo vrácení všeobecné daně, hlavně „z motorových vozidel pro účely strany“, i z jiných druhů zakoupeného zboží. Až do června 1951 se převod těchto peněz uskutečňoval na podkladě dohody ministra financí Kabeše a Franka a v následujícím roce na podkladě usnesení komunistických orgánů. Politický sekretariát ÚV KSČ např. uložil Kabešovi, aby zajistil vrácení všeobecné daně ve výši 14 971 712 na konto ÚV KSČ u Státní banky.¹⁰⁵ Vedle štědrých finančních zdrojů využívali komunističtí funkcionáři i slabších pramenů. Patřily k nim i odměny, které strana dostávala od obchodníků-komunistů za to, že jim v prosinci 1947 zajistila prostřednictvím ministerstva vnitřního obchodu státní rozdělovny textilu, a že pro ně u ředitelů závodů obstarávala privilegované zásobování nedostatkovým zbožím.¹⁰⁶

(Písek). – Ze zvláštních vkladních knížek ve Frankově trezoru byly zejména významné knížky na jméno Božena, Rudolf, Vítězství. – Na kontě „Faltýnek“ 4.8.1952 bylo 6 mil. Kčs.

- 104 Tamtéž, fond 100/35, sv. 46, a.j. 1089. – 12. 11. 1948 předal Zápotocký vkladní knížku č. 307020 se 3 mil. Kčs, 4. 12. 1948 č. 308150 se 4 mil. Kčs, 11. 6. č. 603924 se 4 mil. Kčs, 28. 10. 1949 č. 608958 s 5 mil. Kčs. Z 1. 9. 1950 pochází potvrzení o předání vkladních knížek č. 614540 s 3,5 mil. Kčs, č. 608959 s 1 mil. Kčs a č. 612125 s 2,5 mil. Kčs. 30. 5. 1951 převzal Frank na už zmíněné knížky na heslo Ostrava, Tábor, Louny, Beroun 7 mil. Kčs a v hotovosti 4 mil. Kčs. 29. 12. 1951 J. Kabeš potvrdil příjem 10 mil. Kčs od A. Zápotockého („a použije jich dle telefonického hovoru“). 29. 12. 1951 přijal Frank od Zápotockého 2 mil. Kčs v hotovosti a 3 mil. Kčs na knížce u Živnostenské banky č. 618751 „jako dar pro pokladnu ÚV KSČ“. 30. 7. 1952 přijal funkcionář ÚV KSČ Bruno Köhler od Zápotockého 6 mil. Kčs a 24. 3. 1953 potvrdil Zápotockému příjem 4,5 mil. Kčs Novotný. Potvrzení na US dolary zní: „Dnešního dne, 11. ledna 1952, předal s. Zápotocký soudruhu Ivanovu balíček amerických dolarových bankovek (200 000 dol.). Zapečetila: Fialová-Rodovská. Přítomen: P. Terpaj.“
- 105 Tamtéž, fond 02/5, sv. 41, a.j. 121, bod. 18. Šlo o vrácení daně z nákupu motorových vozidel, hedvábných praporů, šátků a kovové bižuterie k slavnostnímu zasedání ÚV KSČ k 30. výročí založení KSČ.
- 106 Tamtéž, fond Politické procesy, sv. 29, a.j. 633-634. Obchodníci V. H. a J. J. odevzdávali do prosince 1947 dary Frankovi za privilegované dodávky textilu, poté za přidělení státní rozdělovny textilu. Podle jejich výpovědi předali od prosince 1947 do března 1948 500 000 Kčs. Účetně byla transakce zajištěna tak, že Frank jim za odevzdané peníze předával účty nakladatelství Svoboda za neexistující

Nemovitosti, zlato, starožitnosti

K velmi silným majetkovým zdrojům v letech 1945–1953 patřilo hromadění vlastnictví budov, bytového zařízení, starožitností, zlata, šperků a jiných cenností. Fakticky začalo již v květnu 1945, v posledních dnech války. Tehdy se všechny politické strany a společenské organizace snažily získat nejen svůj majetek zabraný okupanty, ale rozšířit jej o další budovy, tiskárny i jiné podniky, které patřily bývalým politickým stranám, německým institucím a spadaly pod národní správu. Oproti jiným organizacím si komunistická strana v této akci počínala s předstihem a její postup potvrzoval připravenost. Zajišťování budov v Praze obstarával zvláštní útvar, a to „Bojová skupina KSČ“, jejímž velitelem byl kpt. Jiří Sommer. Již 12. května hlásila sekretariátu KSČ Praha, že zabavila „výhradně pro KSČ“ pět objektů v Praze, a další čtyři o dva dny později. Za týden posláni Bojové skupiny skončilo. Komunističtí funkcionáři si vybrali ze zabavených budov pouze některé, mezi nimi bývalý Německý, později Slovanský dům, banku a kino na Příkopech.¹⁰⁷ Všechny politické strany se snažily, i když s menším úspěchem než komunisté, získat majetek z konfiskátů. O majetkových poměrech stran jednali generální tajemníci českých stran 21. listopadu 1946 a rozhodli vyjmout z přidělového řízení všechny majetek, který jim byl již přidělen nebo který si vzaly do národní správy. Zároveň navrhli, aby definitivní úpravu jejich vlastnictví řešil zákon.¹⁰⁸

inzerci. Později jim Frank peníze vrátil.

- 107 Tamtéž, fond 100/1, sv. 13, a.j. 94, 1-11. Bojová skupina měla sídlo v Německém domě na Příkopech, který přejmenovala na Leninův dům, později dostal název Slovanský. – 12. května „Bojová skupina kpt. Sommera hlásí, že dobyla a zajistila pro stranu objekty“. Budovy „jsou převzaty a označeny za zabavené pro KSČ“: Česká eskomptní banka; Německý dům a kasino na Příkopech; divadlo Kleine Bühne, Senovážné náměstí; restaurační podniky „Zlatý křížek“ Nekázanka; továrna fy Hyka Karlín; fa M. Daritsch, obchod v pasáži Živnobanky; dva domy Gestapa, Soukenická 27 a 29; biograf Viktoria Příkopy; divadlo V. Buriana Lazarská. – 23.5.1945 oznamoval Slánský ministru vnitra V. Noskovi, že KSČ převzala svým pověřencem Fr. Sůřizem od kpt. Jiřího Sommera (pověřeného Českou národní radou dosavadní správou) Německý dům v Praze II, Příkopy č.p. 859/22.
- 108 Tamtéž, fond 100/24, sv. 36, a.j. 802; fond 100/2, sv. 49, a.j. 501, 108-109. Seznam podniků, které měl ve vlastnictví ÚV KSS, a to jejich přidělením do národní správy vydavatelství Pravda; Slovák (národní správa 21.2.1946), tiskárna Andreja (18.7.1945), G. Holder (7.3.1946), Roland (13.7.1945), UNIO (28.8.1945), WIKO (19.5.1946), hotel Tatra (26.5.1946), Marton Garage (24.7.1946), Dům sirot E. Martona (13.7.1946), Journal (2.7.1946).

Zákon do února 1948 přijat nebyl a komunistická strana získávala do národní správy stále více podniků, většinou restauračních a hostinských. Mnohé sekretariáty KSČ si tímto způsobem obstarávaly i budovy, nábytek, auta a jiné věci. Charakteristické pro toto období bylo, že rozhodování o národních správách ve prospěch KSČ se přesunulo do okresů a sledovalo jednoznačně vyhraněný účel: zadarmo zaopatřit finance a majetek. Přitom už nešlo o přidělování majetku z konfiskátů let 1945–1946, ale národní správy se uvalovaly na budovy a podniky majitelů politicky pronásledovaných po únoru 1948. Okresní komunističtí funkcionáři obvykle postupovali takto: vybrali si prosperující firmu nebo vyhovující budovu a příslušné národní výbory pak pod různými záminkami, za použití provokací a podvodů, uvalily na vybrané objekty národní správu. Během dvou let dostala komunistická strana v českých zemích 338 budov tak, že Fond národní obnovy předal budovy do vlastnictví ministerstva vnitra, a to je převedlo na komunistické instituce. Kromě toho jí dvě budovy a 14 podniků přidělily krajské národní výbory. Ale ani toto číslo není úplné, protože nezahrnuje národní správy na objektech, které Fondu národní obnovy nepříslušely. Slánský informoval 21. srpna 1951 Gottwalda o návrhu ministerstva vnitra na způsob úhrady majetku přiděleného politickým stranám. Podle něho obdržela KSČ budovy, které získala prostřednictvím ministerstva vnitra zcela zadarmo, u ostatních se cesta k bezplatnému přidělení hledala.¹⁰⁹

Po roce už vlastnictví podniků komunistické instituce příliš zatěžovalo. Jejich finanční situace se konsolidovala a vedení KSČ našlo další zdroje příjmů. 5. ledna 1953 se organizační sekretariát ÚV KSČ usnesl, že se tyto podniky předají komunálním podnikům, zejména Hotelům a restauracím. Za půl roku, 27. července, schválil „převod“ posledních 24 pohostinských podniků. Komunistické vedení ovšem bezplatně získané podniky do vlastnictví nových majitelů prodávalo a získalo tak značné finanční částky. Jejich velikost nelze přesně určit, ale vcelku představovaly několik desítek miliónů korun v nové měně. Jen posledních 24 pohostinských podniků prodala komunistická strana za 11 976 324 Kčs.¹¹⁰

109 Tamtéž, fond 100/24, sv. 36, a.j. 804, 60-62. Slovenská KS měla platit za přidělené budovy 705 788 Kčs, Slovenská strana slobody 61 289 Kčs. Lidová strana vlastnila dvě přidělené budovy, stejně jako Čs. strana socialistická.

110 Tamtéž, fond 02/3/?, sv. 42, a.j. 230, bod 11. Za Slovanský dům obdržela KSČ 4 519 024 Kčs, za hotel Paříž 743 933 Kčs nové měny. – K 1.12.1945 byl Slovanský dům soudním znalcem odhadnut na 50 063 720 a Dům u tří jezdců na 5 930 590 Kčs tehdejší měny.

Zvláštní kapitolou v hospodářské a finanční aktivitě komunistické strany v letech 1947–1951 byly hrady, zámky, jejich zařízení a bohatství. Antonín Faltýnek, vedoucí hospodářského oddělení ÚV KSČ z pozdější doby, o tom psal 22. dubna 1968 vedení své strany: „S tím souvisí i vykrádání českých hradů a zámků, jejich nesmírných výtvarných hodnot a zařízení „ve prospěch strany“ a částečně i prodej za dolary přes Novou tvorbu. Jsou to záležitosti, které považuji za nejzločinnější kapitolu na úseku stranického hospodářství.“ Frank na otázku o prodeji kulturních památek do zahraničí odpovídal záporně, jejich prodej Nové tvorbě nepopíral on ani ti, kteří se na těchto transakcích podíleli.¹¹¹

Myšlenka vznikla v roce 1947 při jednání Slánského, Franka a ministra zemědělství a předsedy zemědělské komise ÚV KSČ Júlia Ďuriše, když jednali o prosazení své zemědělské politiky a zejména o získání většiny rolníků v příštích volbách. Shodli se na tom, že je nezbytné ustanovit na sekretariátech KSČ ve všech venkovských okresech zemědělského tajemníka. Realizace takového rozhodnutí ovšem vyžadovala velké finanční prostředky. Slánský se dotazoval Ďuriše na možnosti rozpočtu jeho ministerstva. Ďuriš se však obával politických důsledků snadného vyjádření, neboť ministerstvo velmi bedlivě sledovali a ostře kritizovali funkcionáři nekomunistických stran. Doporučil obrátit se na tehdejšího předsedu Národního pozemkového fondu Josefa Smrkovského. Zpočátku si nevěděl rady ani Smrkovský, ale pak navrhl využít zařízení a starožitností ze zámků a hradů, které má pod správou Národní pozemkový fond.¹¹²

111 Tamtéž, fond 07/15, sv. 21, a.j. 200; fond AN, D-235 (Faltýnkův dopis 28.2.1952) a D-235a (Frankův dopis, 5).

112 Tamtéž, fond AN, D-235a (Frankův dopis, 3-4); fond Politické procesy, sv. 3/3, a.j. 1480-637, 104 (výpověď Fischl 16.7.1952). Z Frankova dopisu 7.3.1952: „Tedy bylo usneseno, že zemědělství tajemníci musí být na všech zemědělských okresech a dokonce jsme sami v některých krajích a okresech zemědělské tajemníky platili. Slánský a soudruh Ďuriš trvali na tom, že nedostatek finančních prostředků nesmí být brzdou a že finanční otázka se musí nějakým způsobem vyřešit. Po poradě Slánský v mé přítomnosti žádal Ďuriše, aby nám nějakým způsobem v řešení této otázky pomohl a uložil pak mně, abychom se spolu se s. Ďurišem poradili. Soudruh Ďuriš při jednání projevil porozumění, řekl též, že v resortu peníze má, že ovšem jde o to, najít vhodnou formu. Vzhledem k tomu, že ministerstvo zemědělství bylo zvláštním předmětem pozornosti národních socialistů a lidoveckých vůdců, nenašli jsme formu, která by umožňovala poskytnutí finanční pomoci straně. Nakonec přišel s. Ďuriš na myšlenku, zdali by nešlo opatřit nějaké peníze pro stranu přes Národní pozemkový fond, a odkázal mne na Smrkovského. Rovněž Smrkovský nenašel vhodnou formu, až nakonec přišel s tím, že fond provádí

Touto činností pověřil Frank po dohodě se Slánským a Fischlem Josefa Babického, dosavadního pracovníka hospodářského oddělení ÚV KSČ. Od 1. února 1948 do 30. června 1950 byl veden jako zaměstnanec Eupexu. Do sekretariátu ÚV KSČ byl přijat v druhé polovině roku 1946, a to na základě požadavku či pokynu Slánského. Poznali se nedlouho po květnových volbách, kdy J. Babický jako bezpečnostní referent okresního národního výboru nabídl pro potřebu KSČ vilu z konfiskátu nejdříve Dolanskému. Ve skutečnosti šlo o větší objekt Veselíkov v okrese Sedlčany. O lesní vilu projevil zájem Slánský¹¹³ a Smrkovskému se nepodařilo zabránit jejímu převodu do vlastnictví Socialistické akademie, jejímž zmocněncem se stal J. Babický.¹¹⁴

likvidaci některých zámků, které mají být použity pro různé účely, a že by snad bylo možné touto cestou zajistit určitý příjem pro stranu. Bylo to myšleno jednak tím, že bychom mohli tímto způsobem opatřit si nějaký vhodný inventář, kterého jsme měli v té době nedostatek, dále nějaké objekty a případně vhodným odprodejem nějakých starožitností opatřit pro stranu i peníze. Zařídil proto na Národním pozemkovém fondu, aby mohl Babický s úředníky fondu zhlédnout některé objekty a normálně odkoupit pro nás inventář... Věci byly z části použity pro sekretariát, Slovanský dům, nějaký porcelán prodán přes Novou tvorbu a zbytek byl později svezzen do zámku Ratměřic, kde likvidace tohoto inventáře a zařízení byla již prováděna hospodářským oddělením (ÚV KSČ).“

113 Tamtéž, str. 1 a fond J. Babický, kr. 1-2. Z prohlášení J. Babického 21.6.1954: „Do ústředního sekretariátu jsem se dostal po volební schůzi s. Dolanského na mém volebním okrese v roce 1946, když jsem upozornil s. Dolanského, že mám na okrese k dispozici vilu (německý majetek) velice zachovalou a která by se hodila pro účely strany. S. Dolanský ještě v noci do vily odejel, prohlédl ji a řekl mi, až se dostavím do Prahy, abych k němu přišel. Při té příležitosti v Praze mne představil Slánskému a bylo dohodnuto, že oba dva do vily v neděli přijedou. Po prohlídce vily prohlásili, že strana vilu přijímá a dostal jsem příkaz, abych vilu přihlásil na Socialistickou akademii v Praze.“

114 Tamtéž, kr. J. Babický, 1 a 2. Z dopisu J. Smrkovského 27.6.1946 J. Babickému: „... je mi známo, že kolem Veselíkova je stále čilý ruch a že i Ty tam vodíš různé lidi a že považuješ tento objekt stále za něco, o čem můžeš rozhodovat. V zájmu pořádku je potřeba mluvit mezi sebou jasnou řečí a to z očí do očí. Tedy k věci: Veselíkov je majetkem Národního pozemkového fondu, podléhá jeho správě a zástupcem, tj. správcem vily Veselíkov je s. Hertl. Přes jeho hlavu nebude se ve Veselíkově nic dělat, Ty tam nebudeš nikoho vodit a musíš uznávat, že s. Hertl je na Veselíkově v zastoupení Národního pozemkového fondu nejvyšším pánem...“ – Socialistická akademie, instituce ÚV KSČ, požádala 18.6.1947 Národní pozemkový fond o předání usedlosti Veselíkov do vlastnictví. Výnosem ministerstva zemědělství č. 69460/47-IX/A-3 z 23.7.1947 byl „zámecký objekt“ předán do vlastnictví Socialistické akademie Praha II, Na příkopě 22 za 395 000 Kčs, a to za nemovitosti, tj. pozemky, stavby včetně stromů a rostlinstva, bez po-

Vilu pak používal Slánský s rodinou, o jejichž pobyt ve Veselíkově se J. Babický se ženou a sestrou starali.¹¹⁵

I když po únoru 1948 pominul motiv obstarávat finanční prostředky pro mocenský zápas, zabírání cenností a zařízení neskončilo. Naopak se rozrostlo co do množství i do šířky. Padly dřívější ohledy na vnitropolitické důsledky, na reakci nekomunistických stran. Rostly nároky a choutky vedoucích komunistických funkcionářů na další objekty a zařízení a s nimi i toufalost Babického – měl už také dva podřízené – vůči správcům národního majetku.¹¹⁶ Ještě v únoru 1950 uložil náměstek ministra školství Vojtěch Pavlásek pracovníkům Národní kulturní komise, aby při výběru a odvozu zařízení a uměleckých předmětů ze zámků zařídili „vše potřebné podle

zemkové parcely č. kat. 666/2. Zápis v Národním pozemkovém fondu z 20.11.1948 určoval, že 20 % ceny je splatné po odevzdání objektu, „o splácení zbytku podá přidělnice žádost“. – Protokol o předání objektu č. 14 a č. 15 lesní vily Veselíkov v Prachové Lhotě z 24.10.1950 uváděl, že zmocněnec Socialistické akademie J. Babický předal majetek zástupci nového majitele – hospodářského oddělení ÚV KSČ.

115 Tamtéž, fond AN, D-235a (Frankův dopis, 2). Z Frankova dopisu 7.3.1952: „Ve dnech volna, které Slánský trávil na Veselíkově, vyžádal si vždy, aby Babický byl v té době na Veselíkově. Babický bydlel v té době spolu se svou sestrou v rodinném domku v Olbramovicích blízko Votic a zařizoval na Veselíkově v době pobytu Slánského, aby byla vila způsobilá k obývání, opatroval nákupy a jeho sestra a později též manželka Babického Slánským na Veselíkově vařily a poklízely. Vařily a posluhovaly spolu s Babickým i o dovolených, které tam Slánský trávil, a posluhovaly též celému doprovodu Slánského. Koncem roku 1948 nebo počátkem roku 1949 přišel na mne Babický s tím, že se mu práce nelíbí, že by chtěl dělat něco jiného [...]. Brzy na to mi též Slánský sdělil, že bude lepší, když bude Babický použit na jinou práci.“

116 Tamtéž, fond 100/24, a.j. 1247. Ze Švábovy ručně psané výpovědi: „Tento (J. Babický) zajišťoval různé objekty, vily, byty, zámky, budovy pro školy a jiné potřeby, včetně vnitřního zařízení. Postupoval stejně diktátorsky a často se dostával do konfliktu s různými, hlavně soukromými osobami a jejich ochránci. Docházely na něj četné stížnosti a hlášení i bezpečnostních orgánů. Na popud Gemindra, Franka i z vlastního popudu jsem však vždy všechna takováto hlášení, a to pomocí Jindry Veselého, urovnal a naopak tam, kde bylo třeba, jsme Babickému poskytovali pomoc a ochranu bezpečnostních orgánů. Je samozřejmé, že šlo o zajišťování objektů pro zrádců nebo po Němcích. Takovýmto způsobem opatřil Babický všem vedoucím činovníkům pražské byty a vily a letní chaty, vily, sídla podle hodnosti a postavení. Tyto objekty nepřecházely do majetku uživatelů, ale zůstaly ve správě sekretariátu a byly dávány jednotlivým osobám k užívání. Stejně tak se to dělo s vnitřním zařízením... Také já jsem dostal k užívání v letech 1946–1948 chatu v Těptíně a v r. 1949–1950 menší vilu v Ládví. Přestože jsem několikrát žádal o vyčíslení nájemného, se tak nestalo, takže jsem za užívání neplatil nic. Stejný postup bude asi u všech ostatních.“

pokynů Josefa Babického“, který se vydával za zmocněnce ÚV KSČ a dovo-
lával se příkazů jeho generálního tajemníka. Ve výpovědi v červenci 1952,
zřejmě v poněkud upravené formulaci, vyjádřil J. Babický podstatu své
tehdejší funkce: „... získával jsem různými způsoby a různými machinacemi
věci, které jsem bral z Fondu národních správ, jako bytové zařízení, zlato,
stříbro aj. Frank říkal, že to potřebuje pro stranické účely.“¹¹⁷

Přesný přehled o takto zabaveném majetku nelze už zjistit, a tedy ani
vyčíslit jeho hodnotu. Podle zprávy ministra státní kontroly z 31. ledna
1952 ti, kteří věci přebírali, odmítali potvrzovat jak jejich převzetí, tak
depozitní reversy, t. j. doklady o jejich propůjčení. Později J. Babický uvedl,
že v objektech, které jako národní správce obhospodařoval, „bylo mnoho
cenných věcí, buď uměleckých, nebo starožitností. Tyto všechny jsem svezl
do bývalého zámku Ratměřice, kde byly uloženy.“ Jejich hodnotu odborní
znalci určili na 35 miliónů Kčs tehdejší měny.¹¹⁸ To však byla jen část
zabrané hodnoty. Stříbrné věci byly uloženy na Veselíkově a přebralo je
hospodářské oddělení ÚV KSČ. Mnohé cennosti, z nichž některé prý byly
„muzeální předměty velké kulturní hodnoty“, vzali zmocněnci ÚV KSČ
z dalších zámků z fondů Národní kulturní komise. V Ratměřicích také
nebyly předměty, použité na vybavení sekretariátu ÚV KSČ (koberce, obrazy
aj.) a vil, které komunistická strana vlastnila a používala pro rekreační
účely svých funkcionářů nebo pro zahraniční hosty. Mimo uvedený sklad
zůstaly předměty prodané prostřednictvím Nové tvorby, jejíž finanční zisky
putovaly přes vydavatelství Svoboda do pokladny ÚV KSČ, předměty odpro-
dané zaměstnancům ústředního komunistického sekretariátu a zejména hod-
notné věci (např. kožichy) bez potvrzení předané „vedoucím představitelům
strany a příslušníkům spřátelených komunistických stran“ (J. B.).¹¹⁹

117 Tamtéž, kr. J. Babický, 1 a 2 (Materiál ministra státní kontroly pro politický
sekretariát ÚV KSČ z 31.1.1952); fond Politické procesy, sv. 4/1, a.j. 18, 82-84.

118 Tamtéž, kr. J. Babický, 1 a 2 (materiál ministra státní kontroly, Prohlášení J. Ba-
bického z 31.6.1954).

119 Tamtéž, a ze Zprávy J. Babického 23.11.1950 o rozdělení věcí ze zámku v Jirnech:
část nádobí přišla do jugoslávského klubu, část nábytku do bytu v Čechově ul.
č. 11, část odprodána zaměstnancům politické školy ÚV KSČ, ložnice do vily
KSČ v Tróji, část nábytku převzalo hospodářské oddělení ÚV KSČ, klub za-
městnanců ÚV KSČ, a byl vybaven byt s. Kapouna. – Zámek Ratměřice: nábytek
převzal útvar SNB Javor. – Potvrzení pracovnice hospodářského oddělení ÚV KSČ
z 29.10.1950, že převzala od J. Babického jeden dlouhý perziánový starý kožich
a jeden krátký tuleňový. – Potvrzení z 21.9.1950, že pro hospodářské oddělení
ÚV KSČ převzaty na Veselíkově kožichy – jeden zachovalý bibeťový dámský,

Ze zámků, ale také z budov, které na jméno J. Babický dostal ÚV KSČ
do národní správy a ze zabraných bytů emigrantů, které byly přiděleny
ÚV KSČ, přicházelo do vlastnictví komunistické strany zřejmě velké množ-
ství cenností. J. Babický předával Frankovi zlaté předměty, šperky s dia-
manty, vkladní knížky a valuty. Jejich přesný přehled není dosud k dispo-
zici, navíc evidenční a mezinárodní oddělení ÚV KSČ měla valuty vlastní.
Politický sekretariát ÚV KSČ se 15. října 1952 usnesl, aby všechny valuty
a zlato ÚV KSČ byly prodány Státní bance a výtěžek z prodeje převeden
na účet č. 600868/2121 v jejím tajném oddělení.¹²⁰ Svérázné zabírání ma-
jetku se odehrávalo ve vinných sklepech zámků Hluboká a Český Krumlov.
Z příkazu ministerstva zemědělství z 16. března 1949 (č.j. 872/1949, K/Vů)
odvezl Babický během roku 1949 z obou vinných sklepů 12 460 lahví vín
(oficiálně 8981 lahví) pro Slovanský dům, který vlastnil ÚV KSČ. Mezi
zabraným vínem byly zvlášť cenné ročníky (např. 1900), ojediněle i starší,
a zejména ročníky 1930–1935. J. Babický a vedení Slovanského domu od-
mítli platit za zabrané víno podle směrnic cenového úřadu. Oznámili, že
poskytnou náhradu pouze v průměrné ceně, a to 35 Kčs za láhev. Svě
rozhodnutí zdůvodňovali také tím, že mnoho vín je již starých a nepou-
žitelných. Rozdíl mezi cenami úředními a nadiktovanými se pohyboval
kolem 730 tisíc korun. V následujících dvou letech odvoz vína v menším
rozsahu pokračoval.¹²¹

jeden bílý perzián, jeden rozešitý černý brajštřvanc. – Zmocnění pro J. Babického
od Národního pozemkového fondu v Praze pro úřadovnu ve Znojmě: doručitel
dopisu J. Babický z Nové tvorby vybírá nábytek pro byt švagra J. Dimitrova. –
Potvrzení z 15.12.1947, že nábytek vybraný J. Babickým a pí Charvátovou pro
potřeby čl. vlády ze zámku Lysice není kulturním majetkem, ale jeho vývoz musí
být povolen. – Příložen seznam předmětů ze zámku Lysice a z Bauerovy rampy
předaných 20.12.1947 Nové tvorbě.

120 Tamtéž, fond 02/5, sv. 41, a.j. 121, bod 18; fond AN, D-139; fond J. Babický,
kr. 1 (zpráva z 3.2.1949, prohlášení z 21.6.1954). Po zatčení Švába předal 16.10.1951
evidenční odbor ÚV KSČ vedoucímu hospodářského oddělení ÚV KSČ valuty:
5110 US dolarů, 30 liber, 9100 forintů, 360 šilinků, 400 polských zlotých, 860 DM-
Ost, 160 000 fr. franků, 5106 rublů, 7782 argentinských pesos, 142 423 jugosl.
dinárů, 54 ks zlatých mincí a šek (č. 035631) na 100 tisíc fr. franků. – Zpráva
z 3.2.1949 obsahovala seznam věcí zabavených v bytě v Maiselově ul. č. 19,
Praha 1; mj. zlatá tabatěrka, zlaté spony, šperky zlaté a platinové s diamanty,
šňůra perel, zlaté hodinky, náušnice, vkladní knížky, 4 obrazy, dvě čínské vázy,
3 koberce v hodnotě 107 550 Kčs. Poznámka na okraji: předáno osobně s. Franko-
vi, šlo o nález v sekretáři a ložnici. – Z prohlášení J. Babického 21.6.1954: „Na
moji první otázku, kde je zlato, které jsem mu (Frankovi) odevzdával, odpověděl,
že je odevzdal s. Uhrovi a řekl, že to klaplo podle seznamu.“

121 Tamtéž, fond J. Babický, kr. 1. Ze zámku Hluboká bylo v roce 1949 odvezeno

Po únoru 1948 se rozmnožil počet národních správ, které zněly na jméno J. Babický; šlo o budovy, které později přešly do vlastnictví ÚV KSČ. Takovým způsobem si přisvojil několik zámků, obytných vil, chat, budov a podniků. Jejich celkovou hodnotu nelze určit, protože jejich odhad byl zcela běžně a úmyslně podhodnocován.¹²² Zabrané vily a další budovy sloužily převážně k rekreačním účelům vedoucích funkcionářů, k ubytování zahraničních hostí-komunistů, k pobytu prominentních emigrantů a jako stranické školy. Nábytkem, většinou ze zámků nebo ze zabraných bytů, je vybavoval J. Babický. Zároveň pro zaměstnance ústředního sekretariátu a ústřední školy KSČ obstarával byty po emigrantech nebo zatčených osobách, které straně předávala bezpečnost a bytový úřad přidělování jen prováděl.¹²³ Ze zabraných podniků

lahví vína: 21.3. – 7625, 22.3. – 225, 31.3. – 1444, 12.4. – 1340; Č. Krumlov 31.3. – 1368, 18.6. – 463. – Správce vinného sklepa v Č. Krumlově vypočetl, že podle úředního ceníku by 1368 lahví vína (odvoz 31.3.) mělo cenu 127 154 Kčs. Dle tohoto propočtu by činila cena všech odvezených lahví 1 159 245 Kčs, ale Slovanský dům zaplatil 436 275 Kčs.

- 122 Tamtéž, fond J. Babický, kr. 1 a 2; fond AN, D-139, D-235a (Frankův dopis, 4). J. Babický byl jmenován národním správcem: 18.5.1948 zámek Smilkov (škola pro Řeky; 15.10.1949 převzal ÚV KSČ, šlo o zámek, tři domy a 33,14 ha půdy); 19.10.1948 zámek Ratměřice (jako zmocněnec národní správy Socialistická akademie); 15.3.1948 dům v Praze 1, Celetná 13; 22.3.1948 firma a byt Krejčí, Praha; 30.3.1948 vila v Otradovicích č. 38; 2.4.1948 chata v Davli-Svatý Kilián 86 (24.10.1951 převzal ÚV KSČ); 6.4.1948 dům Těptín č. 89 (zrušena národní správa 18.2.1949, poté obnovena a 10.10.1949 převeden do vlastnictví K. Švába); 1.3.1948 dům č. 866 Praha 2, Havlíčkovy náměstí 28 (v r. 1950 koupila Živnobanka); 17.1.1949 dům č. 1360, Praha 2, Řeznická 15; obdobně KSČ zabrala vilu v Praze-Tróji, v Bubenči (Eliášova ul.), v Hodkovičkách, v Praze v Bolzanově ul., vilu Piava, Zátorka a dále v Pětidomí č. 5, ve Hvozdech a v Ládví. Uvedený výčet není úplný, KSČ měla např. národní správu nad hotelem Paříž, nad statkem Skryšov (70 ha), později vlastnila hotel Praha, upravený klášter barnabitek na Hradčanském náměstí, tzv. Gottwaldovu vilu na Prašném mostě aj.
- 123 Tamtéž, fond J. Babický, kr. 1 a 2; fond AN, D-235a. V prohlášení z 21.6.1954 J. Babický psal: „Vily, které jsem zařizoval, byly Veselkov, Frankova vila v Bubenči, pro Kopřivu Stará Boleslav a vila Svobodova v Otradovicích u St. Boleslavi [Svoboda, bývalý ředitel agrární banky – K.K.], kterou jsem nedokončil, jelikož Slánská mi zakázala vstup a vybavení později provedl pro Slánského, který tuto vilu obýval, s. Knap, pracovník oddělení pro evidenci. Dále jsem zařídil z příkazu Noska a Slánského rekreační vilky a chaty ve Hvozdech pro Franka, s. Kopřivu, s. Bareše, s. Jonáše ml. Ze stranických objektů jsem zařídil vilu v Tróji... Z movitého majetku zařizoval jsem jednak potřebné místnosti přímo pro aparát strany (jako koberce, obrazy atd.), jednak i několik vil, které byly majetkem strany.

patřily dva k uspokojivým finančním zdrojům KSČ – Slovanský dům a podnik zahraničního obchodu J. Krejčí v Praze.¹²⁴

J. Babický vykonával funkci jakéhosi fiktivního národního správce pro komunistickou stranu a v jejím ústředí nebyl jediným.¹²⁵ Nikdy však jako národní správce neobdržel plat, ani nesložil zákonem předepsanou přísahu. Za služby, které prokazoval, se mu jeho strana odměnila. V červenci 1952 byl uvězněn, už vážně nemocen, prožil devět měsíců v samovazbě a ještě další dva měsíce nesměl užívat léky. Vězeňský lékař Sommer mu odepřel řádné lékařské vyšetření. Výrobci politických procesů ho zařadili do skupiny s J. Gregorem, R. Šmejkalem a dalšími, která měla obstarávat pro tzv. Slán-

Nikdy jsem k tomuto vybavení nepoužil nových věcí, ale vždy to byly opotřebované věci. Na příkaz s. Koláře (vedoucí hospodářského oddělení ÚV KSČ) zařídil jsem částečně byt s. Bareše a Hendrycha novými věcmi, jelikož si to přály jejich manželky...“ – Z Frankova dopisu 7.3.1952: „Vedle toho zajišťoval Babický několik bytů pro pracovníky aparátu ÚV. Jednalo se o byty po emigrantech nebo zatčených. Klíče k těmto bytům obdržel Babický vždy od orgánů Národní bezpečnosti. Jednalo se jen asi o 4-5 bytů, z nichž v bytě po Zenklovi byli ubytováni jugoslávští emigranti, v jednom bytě u Národního divadla zřízen internát pro pracovníky ÚV a ostatní přiděleny pracovníkům aparátu. Dále opatřoval Babický byt a zařízení pro švagra s. Dimitrova, který se asi v roce 1948 vrátil do ČSR a kterého jsme měli dlouho na krku.“ – Zenklův byt nakonec dostali zaměstnanci ústřední politické školy KSČ.

- 124 Tamtéž, fond J. Babický, kr. 1, 2; fond 100/2, sv. 50, a.j. 519. Čistý zisk ze Slovanského domu v roce 1947 dosáhl 1 660 692 Kčs, v r. 1948 – 3 125 000 Kčs, v r. 1949 pouze 552 824 Kčs. – U firmy J. Krejčí, Praha jmenovalo národním správcem J. Babického ministerstvo vnitřního obchodu. J. Babický 9. dubna 1948 pověřil nové vedení firmy, která měla v ČSR zastoupení švýcarských podniků, a zároveň jmenoval zmocněncem národní správy fy Krejčí Stanislava Pallu, který se na ministerstvu národní obrany zabýval akcí Ř, akcí Izrael a dodávkami zbraní do oblastí konfliktů. Již 18.5.1948 Palla informoval o dobrých vyhlídkách firmy, neboť má zastoupení švýcarských podniků a jedná o převzetí jejich objednávek pro ministerstvo obrany.
- 125 Tamtéž, fond 100/24, a.j. 1247. Takovou roli plnil i evidenční odbor ÚV KSČ, jak vyplývá ze Švábovy výpovědi: „Obdobný úkol jako měl Babický jsem obdržel já, ovšem v mnohem menším rozsahu. Šlo o to získat pro potřeby sekretariátu v Praze i mimo Prahu několik objektů, a to užitkových i reprezentačních. Pokyny jsem k tomu obdržel od Gemindra. Postupoval jsem stejně jako Babický. Správu objektů a bytového zařízení jsem svěřil zaměstnanci svého oddělení Knapovi, dohled nad ostatními svěřky Hořčicovi. I zde jsem nešetřil platných zákonných předpisů. Všechny tyto manipulace prováděl Babický i já včetně Knapa a Hořčice bez náležité kontroly, takže zde mohlo být lehce zašantročeno mnoho cenného národního majetku. Tento postup byl rovněž znám taj. Slánskému jako všem ostatním členům sekretariátu, aniž byl kýmkoliv pozastaven.“

ského protistátní centrum finanční prostředky. Nakonec politický sekretariát ÚV KSČ schválil 19. května 1953 trestní oznámení pro hospodářské delikty. V lednu a únoru 1954 byl odsouzen k dvaapůlletému odnětí svobody. Z vězení se vrátil jako doživotní invalida, neschopen chůze.¹²⁶

Nelze přesně vyčíslit hodnotu majetku, který si komunistická strana uvedenými způsoby zabrala a přisvojila, tedy ani toho majetku, který jí opatřil J. Babický, ať legálně, nebo různými machinacemi, podvody, na základě mocenského postavení KSČ a nátlakem. V rámci finančních zdrojů, které jsme sledovali, i dalších, šlo nepochybně o majetek několika set miliónů korun.

126 Tamtéž, fond J. Babický, kr. 1 a 2 (prohlášení J. Babického 21. a 28.6.1954); fond 02/5, a.j. 156, bod 12; fond Politické procesy, komise I, sv. 29. O svém utrpení v rukách Bezpečnosti později a stále „své straně“ J. Babický 28.6.1954 napsal: „Než došlo k vyřízení mé žádosti na prokuratuře o operaci Bürgerovy nemoci, byl jsem převezen do nemocnice v říjnu 1953 s přeraženou rukou, kterýžto úraz mi přivodil můj tehdejší spoluvězeň, bývalý gestapák Čeněk Novotný. Tehdy mi bylo v nemocnici sděleno, že byla současně vyřízena má žádost o operaci Bürgera. Této operaci jsem se podrobil 25.11.1953... Podle dnešních dobrozdání lékařů byly obě operace dobře provedeny, ale v období rekonvalescence bylo moje ošetření zanedbáno, a proto mi dodnes zůstaly následky. Přeražená ruka je v prstech ochrnutá, nohy po operaci Bürgera jsou skrčené a ztuhlé v kolenech, takže nejsem schopen chůze. První tři dny po operaci byl jsem na samotce, kde jsem nebyl nikým ošetřován, a já sám jsem byl naprosto neschopen každého pohybu. Od té doby jsem již neschopen postavit se vůbec na nohy a chůze. Tento stav trvá i nyní, ačkoliv nyní jsem vozen do Vinohradské nemocnice, kde v rehabilitačním oddělení se snaží lékaři pomoci lámání a silou mé nohy narovnat. Podle sdělení lékařů bude muset být pravá noha amputována a jedině levou nohu se budou pokoušet vyrovnat.“ – 16.7.1959 souhlasil A. Novotný s tím, aby mu byl trest zahrazen cestou milosti, přezkoumán a upraven důchod a prověřena možnost uznání členství v KSČ.

Zápis pro paměť

sepsaný dne 26. června 1946 o ujednání mezi sekretariátem ústředního výboru Komunistické strany Československa, zastoupeným soudr. Josefem Frankem na straně jedné a soudr. Rudolfem Šmejkalem na straně druhé.

Ve smyslu tohoto ujednání přejímá s. Rudolf Šmejkal, Libuš čp. 187 následující závazky:

1. že pro finanční zajištění příprav k volbám v roce 1948 zajistí potřebný obnos, minimálně Kčs 10 mil.,
2. že k doplnění strojového parku tiskárny Svoboda opatří další tiskařské stroje,
3. že zajistí dopravu tiskařských strojů a materiálu, získaného buď jím, nebo tiskárnou Svoboda přímo, na území československé,
4. že bude nápomocen při uskutečňování pomoci v provádění obchodních operací ověřených a legitimovaných zástupců bratrských stran (KSF, KSI, KPÓ-Rakouska, PPR a SED).

Prostředkem k plnění uvedených závazků bude zřízení obchodní společnosti. Společnost bude řídit a nutně provozní prostředky zajistí s. Šmejkal.

Sekretariát ÚV KSČ

1. uvolní pro tuto společnost potřebné kancelářské místnosti v domě na Senovážném nám. č. 28. Nájemné bude hrazeno z prostředků společnosti,
2. poskytne s. Šmejkalovi – prostřednictvím komunistů na hospodářských a správních úsecích, v rámci možností a politické únosnosti – podporu tak, aby plnění závazků převzatých bylo v nejširší míře umožněno,
3. souhlasí, aby s. Šmejkalovi bylo za řízení společnosti vypláceno z prostředků společnosti Kčs 30 000,- měsíčně a po splnění minimálního závazku, uvedeného pod bodem 1 tohoto záznamu, tj. zajištění částky Kčs 10 mil., byla vyplacena mimořádná odměna až do výše 5 % z čistého výnosu společnosti.

Soudruh Šmejkal je si plně vědom, že smyslem tohoto ujednání je pomoc straně. Je proto povinen učiniti všechna opatření, aby skutečný cíl společnosti zůstal nepovolaným utajen. Činnosti této společnosti nesmí být v žádném případě zneužito proti straně a jejím funkcionářům.

Event. materiál o činnosti společnosti a nejnnutnější záznamy o prováděných obchodech, pokud bude nutno takové vésti, musí být zajištěny rovněž proti jakémukoli zneužití.

Zprávy o činnosti společnosti mohou být podávány jen s výslovným svolením sekretariátu ÚV KSČ.

Vyhotoveno ve dvou exemplářích.

Rudolf Šmejkal:
(podpis)

Za sekretariát ÚV KSČ:
Frank (podpis)

Summary

Sources of the Party's Assets in Czechoslovakia, 1945-1952

Karel Kaplan

The sources of its assets were always among the most carefully guarded secrets of the Communist Party of Czechoslovakia (CPCS). The documents on the subject were either destroyed or locked away in secret parts of archives. In former times, one could get an idea of the extent of these assets only from hints which, of course, did not provide a comprehensive picture of the revenues of the CPCS. Only recently, with the help of the staff of the Main State Archive, has it become possible to find other documents, all of which come from the former archive of the Central Committee of the CPCS. They contain, among other things, testimony obtained during the investigations of leading Communists by Party institutions and the statements of several functionaries interrogated while in custody of the State Security forces (StB). The statements were either made voluntarily and signed by those testifying or were confirmed by testimonies made by other functionaries to the Party organs.

The Party leadership, as a result of their big victory in the elections of May 1946, took on the task of winning the vote of the majority of the nation in the elections that were to take place in two years and then establish definitively the Party's monopoly on power. As early as 1945, the Party was being built as a significant political force, capable not only of competing effectively in the parliamentary elections but also of acting as the initiator and main organizer of the extra-parliamentary power struggle. Hence, the basic difference between the construction and position of the Communist Party in comparison to the other political parties which were orientated towards an electoral struggle typical of parliamentary democracies. With clear power aims the Party leadership approached the building of a mass party which required a large apparatus and a costly organization. It subordinated all its activities to this aim, and in mid 1947 it resolved to achieve its ends regardless of the means used or financial costs incurred. It was not deterred by either the thought of indebtedness or the great risks in obtaining finances by strange means or from suspect sources.

The leading Party functionaries were not satisfied with having merely the financial sources which other political parties used; they looked for and used illegal sources, as well.

This led Rudolf Slanský, Josef Frank and the head of the economic department of the Central Committee of the CPCS, Otto Fischl to resolve to expand the Party's network of enterprises, i.e., establish firms to be owned and operated by the Party. After being assigned the task by Slanský, Frank signed an agreement on 26 June 1946 with the wholesaler Rudolf Šmejkal who committed himself to obtain 10 million Czechoslovak crowns (Kčs) for the Party's use in the 1948 elections, to acquire a printing press for the newspaper *Rudé právo* and to help obtain support for Communist parties through business transactions with enterprises influenced by these parties. Frank committed himself to providing support by using Communists in economic positions and government. The agreement presumed the establishment of the business which as of August 1947 was called Eupex. The signatories agreed verbally to establish the financial basis of the company using the German finances which had been deposited in the National Bank during the German occupation (1939-45) and which could now be purchased using Czechoslovak crowns at a favourable exchange rate. The company was built on the principle which Šmejkal had already applied in his business activity: he bought goods with German marks in Germany and then sold them in Czechoslovakia at a great profit. Since commercial links with German firms were essential for business in marks, Eupex established a branch office in Berlin in August 1947 (Eupex G.m.b.H. Warenverkehrsgesellschaft).

Fearing that the truth about the firm's actual dealings would become too widely known, the Party leadership later entrusted its first secretary, Antonín Novotný, with the firm's liquidation.

Eupex's earnings were used to support not only the CPCS but also Communist parties abroad or their leading organisations.

Eupex's main activity, although not its only one, was illegal business in marks. This consisted in purchasing goods in Germany for Reichsmarks and selling them on the domestic Czechoslovak market, which often meant the black market. Smuggling met with the consent of Soviet officers and functionaries of the German Communist Party, the SED.

Eupex also tried to meet its third obligation from the June 1946 agreement, i.e., providing assistance to fraternal Communist parties, especially by making advantageous deals with enterprises which belonged to those parties or were under their influence. At first this activity was carried on slowly and did not develop until after February 1948 when the firm specialized as a representative and mediator. Eupex established business contacts with the Intrac concern which belonged to the Austrian Communist

Party and which owned another nine firms in Austria and six abroad. Intrac offered to provide the raw materials and machines which Czechoslovakia was having difficulty obtaining on Western markets. The promises and hope that it offered seldom amounted to anything and, moreover, it imported at prices up to 30 percent higher than other firms. As of 1 December 1948 Eupex became Intrac's general representative in Czechoslovakia and established business contacts with its sister firms outside of Austria. Among Eupex-Intrac's largest joint undertakings were the purchase of copper in Switzerland and the import and export of ball-bearings in 1947. Eupex established similar joint undertakings with Communist firms in Poland, Hungary and Roumania. Eupex's work with firms in Belgium, Great Britain, Finland, Iceland and Yugoslavia, where not all the firms were under the influence of the Communist parties or in Communist ownership, did not attain any great volume. There was little business actually conducted, and the cooperation did not bring the Czechoslovak Communists the expected results. More important, perhaps, was the work with the Italian firms Sices, Italcop and Semico and with the French firms Sorice and Interagra. After February 1948, business did increase a bit, as other companies besides Eupex and Merkurie joined them. They provided advantages to 'comradely enterprises' and counted on the latter providing them with goods whose export to Soviet bloc countries was forbidden in the West. The 'comradely enterprises' barely met expectations; their role was limited to financial assistance for Communist parties through the providing of advantages.

A new impulse to trade with Germany was the ending of the Berlin blockade in the spring of 1949. 'Operation B' was born, which was to disguise the commercial link with Berlin and develop black-market dealings, especially for complicated importation through 'back channels' of essential raw materials and manufactures difficult to obtain in the West. From the beginning, Operation B had another aim, namely financial advantages and high profits derived from the difference in exchange rates.

In the period 1947-1951, American cigarettes were smuggled mainly from Belgium to Austria and Germany via Czechoslovakia. Czechoslovak authorities and leading functionaries of the central Secretariat of the CPCS, the ministry of finance and the ministry of foreign trade took part directly in this operation or knew about it and gave their consent and support. From this 'state-run smuggling', assisted by other smuggling rings, the Central Committee of the CPCS and the state treasuries received tens of thousands of US dollars. Eupex, mainly by means of its employees, took part in these

transactions at the express wish of leading functionaries of the CPCS or at least with their consent.

In 1951, the central liquidation of the firm began, and by autumn of that year the firm had for all intents and purposes ceased to exist, although it remained in liquidation until March 1954, as provided for by a political decision taken in November 1952. A precise statement of the book-keeping and the results of Eupex's dealings unfortunately cannot be made, since for many deals there exist no accounting records at all, as many were destroyed or were fictitious. Moreover, Communist functionaries gave the order that tax returns be filled out fraudulently. Accused of economic crimes, fraud and the illicit acquisition of wealth, Eupex's directors were given sentences of two to five years imprisonment in the political trials of 1954. All were later rehabilitated. For participation in the actual illegal activity – illicit dealings, tax evasion, fraud and participation in international smuggling rackets, carried out at the instigation of the leading functionaries and for the sake of the Party – no one was punished.

Eupex, however, was by far not the only generous financial source for the Communist Party. It is no longer possible to determine all the other sources or to research the routes and channels by which not only money but also other sources of wealth, mainly from state ownership, flowed into Party coffers or became the property of the Party. Communist ministers, for example, sent gifts drawn from their office budgets to the accounts of the Socialist Academy, an institution of the Central Committee of the CPCS. From there the finances found their way to the Party's central treasury. An especially generous donor to the Party's central treasury was Prime Minister Antonín Zápotocký. According to records deposited in his archive, he donated 59.5 million Kčs, either in cash or in the form of bank accounts, from November 1948 to April 1953, and on 11 January 1952 he gave the courier Ivanov US\$ 200,000, from the budget of the prime minister's office.

One common source of finances from the state budget became the refunding of the general tax, especially 'from motor vehicles for Party purposes', and from other types of goods purchased.

One of the very rich sources of their assets in the years 1945 to 1953 was the amassing of buildings, antiques, gold, jewelry and other valuables. Castles and châteaux, as well as their contents and furnishings, hold an especially important place in the economic and financial activity of the Party in the years 1947 to 1951. Although the motive for acquiring finances for the power struggle became less prominent after 1948, the accumulation of facilities and valuables did not end, but on the contrary grew in quantity

and scope. The earlier caution paid to internal political consequences and to the reaction of the non-Communist parties diminished, and the claims and appetite of the leading Communist functionaries for additional buildings and items grew. The assets under discussion amounted to hundreds of millions of Czechoslovak crowns.

Karel Kaplan

Majetkové zdroje KSČ v letech 1945–1952

Redakce Milena Janišová, anglické résumé Derek Paton

Počítačová sazba Věra Škvorová

V ediční řadě Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, svazek 6,

vydal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci se Státním ústředním archivem
Praha 1993

Vytiskly Jihočeské tiskárny a. s., provoz Pelhřimov.